

Regnskapsmessig behandling av finansielle instrumenter etter IFRS

En empirisk studie av regnskapspraksis

Hans Kristian Gjerstad og Tor Magnus Olsen

Veileder: Kjell Henry Knivsflå

Selvstendig arbeid, hovedprofil i økonomisk styring

NORGES HANDELSHØYSKOLE

Dette selvstendige arbeidet er gjennomført som ledd i masterstudiet i økonomi- og administrasjon ved Norges Handelshøyskole og godkjent som sådan. Godkjenningen innebærer ikke at Høyskolen eller sensorer inntår for de metoder som er anvendt, resultater som er fremkommet eller konklusjoner som er trukket i arbeidet.

Sammendrag

Temaet regnskapsmessig behandling av finansielle instrumenter har blitt aktualisert gjennom overgangen til en ny regnskapsstandard – IFRS 9 *finansielle instrumenter*. Den gjeldende standarden, IAS 39 *finansielle instrumenter: Innregning og måling*, har blitt kritisert for å være for regelbasert og komplisert for praktisk anvendelse. Det har derfor vært et mål for det standardsettende organet IASB å utforme en standard som er mer prinsippbasert, og som imøteler de problemområdene IAS 39 er blitt kritisert for.

Denne masterutredningen tar for seg den generelle rapporteringen av finansielle instrumenter etter IAS 39, og vurderer hvilke implikasjoner bytte av regnskapsstandard vil kunne få. Dette gjennomføres rundt de tre hovedtemaene klassifisering og måling, nedskrivning og sikringsbokføring, hvor de største endringene i forbindelse med innføringen av IFRS 9 vil inntreffe.

For å belyse de ulike sidene ved den generelle rapporteringen av finansielle instrumenter vurderes de ulike temaene i lys av det konseptuelle rammeverket til IASB. Det er vår oppfatning, basert på litteratur og de konkrete bestemmelsene i standarden, at IAS 39 gjennomgående er lite prinsippbasert, og dermed ikke i tråd med det konseptuelle utgangspunktet. Videre anser vi at IFRS 9 ivaretar en prinsippbasert tilnærming i større grad.

I utredningens empiriske del undersøkes selskapene på OBXI-indeksen med henblikk på de tre overnevnte temaene. Kartleggingen baseres på en deskriptiv analyse av selskapenes årsrapporter fra 2014. Vi finner at den dominerende kategorien for finansielle eiendeler er «utlån og fordringer», mens det for finansielle forpliktelser er «andre forpliktelser» som er klart størst. Av dette følger det at målingen av finansielle instrumenter generelt gjøres til amortisert kost. De største forskjellene på størrelses- og bransjenivå er bruk av virkelig verdiopsjon, samt i hvor stor grad selskapene holder finansielle derivater.

Videre viser kartleggingen at nedskrivningen av finansielle eiendeler forekommer i størst grad i kategorien «utlån og fordringer». I tillegg blir det avdekket at få selskap foretar nedskrivninger i de øvrige eiendelskategoriene. Avslutningsvis finner vi at sikringsbokføring anvendes av om lag halvparten av selskapene i utvalget, og at blant dem som holder derivater for risikomoderering er det en relativt lav andel som sikringsbokføres. Det er vår oppfatning at dette i stor grad kan tilskrives et stringent regelverk i IAS 39.

Forord

Denne masterutredningen er gjort i forbindelse med vår toårige masterutdannelse i økonomi og administrasjon ved Norges Handelshøyskole i Bergen. Oppgaven er skrevet i vårsemesteret 2016, og er en del av hovedprofilen økonomisk styring. Denne utredningen har et omfang på 30 studiepoeng.

Regnskapsmessig behandling av finansielle instrumenter ble valgt på bakgrunn av forfatterens generelle interesse for regnskap, samt at ny regnskapsstandard for finansielle instrumenter har aktualisert dette temaet. Vi ønsket å tilegne oss mer kunnskap om et svært viktig og komplekst område innenfor regnskap. I tillegg anså vi det spennende å studere hvordan finansielle instrumenter faktisk innvirker på regnskapene til konkrete selskap.

Våre forkunnskaper var begrenset til enkeltemner innenfor ulike masterkurs ved NHH, og således har mye kunnskap måtte tilegnes i forbindelse med utredningen. Det har imidlertid vært et interessant tema å sette seg inn i, og det er vår oppfatning at vi har forbedret vår kunnskap om regnskap generelt, og finansielle instrumenter spesielt gjennom dette arbeidet.

Vi ønsker å rette en stor takk til vår veileder Kjell Henry Knivsflå for gode innspill og faglige diskusjoner underveis i arbeidet. Hans råd og veiledning har vært til uvurderlig hjelp i hele skriveprosessen, og vi har satt spesielt stor pris på svært raske og konsise tilbakemeldinger.

Bergen, juni 2016

Hans Kristian Gjerstad

Tor Magnus Olsen

Innholdsfortegnelse

SAMMENDRAG	2
FORORD.....	3
INNHOLDSFORTEGNELSE	4
FIGUR-, TABELL- OG EKSEMPELOVERSIKT.....	6
FORKORTELSER	8
1. INTRODUKSJON	9
1.1 PROBLEMSTILLING	10
1.2 AVGRENSNINGER.....	11
1.3 OPPGAVENS OPPBYGGING	12
2. FINANSIELLE INSTRUMENTER.....	13
2.1 DEFINISJONER	13
2.2 RELEVANTE STANDARDER	14
2.3 KATEGORIER AV FINANSIELLE INSTRUMENTER	18
2.4 ANVENDELSE AV FINANSIELLE INSTRUMENTER.....	21
2.5 DET KONSEPTUELLE RAMMEVERKET	27
3. MÅLING AV FINANSIELLE INSTRUMENTER.....	35
3.1 INNREGNING AV FINANSIELLE INSTRUMENTER	35
3.2 ETTERFØLGENDE MÅLING.....	36
3.3 FRAREGNING	43
3.4 MÅLING I ET KONSEPTUELT LYS.....	44
3.5 NEDSKRIVNING.....	47
3.6 SIKRINGSBOKFØRING.....	51
4. KRITIKK MOT IAS 39 OG INNFORING AV IFRS 9.....	57
4.1 KRITIKK AV IAS 39	57
4.2 IFRS 9.....	59

4.3	VEIEN VIDERE	67
5.	METODE	69
5.1	UTVALG	69
5.2	FORSKNINGSTILNÆRMING	72
5.3	DATAINNSAMLINGSMETODE.....	73
5.4	VURDERING AV DATAMATERIALE.....	74
5.5	OPPSUMMERING	75
5.6	EMPIRIENS OPPBYGGING	76
6.	KLASSIFISERING OG MÅLING	77
6.1	KLASSIFISERINGSKVALITET IFRS 7.....	77
6.2	FINANSIELLE EIENDELER OG FINANSIELLE FORPLIKTELSER	79
6.3	DELKONKLUSJON	97
7.	NEDSKRIVNING.....	100
7.1	DELKONKLUSJON	103
8.	SIKRINGSBOKFØRING.....	105
8.1	TYPER AV RISIKO	105
8.2	BRUK AV FINANSIELLE INSTRUMENTER FOR RISIKOMODERERING	105
8.3	TYPER AV SIKRING	112
8.4	DELKONKLUSJON	113
9.	OVERGANG TIL IFRS 9.....	115
9.1	OMTALE AV OVERGANGEN TIL IFRS 9	115
9.2	VURDERER SELSKAPENE SUBSTANSEN?.....	116
9.3	VURDERER SELSKAPENE IMPLIKASJONER FOR EGET REGNSKAP?.....	117
10.	KONKLUSJON.....	120
	REFERANSELISTE	125

Figur-, tabell- og eksempeloversikt

Figuroversikt

Figur 1: Klassifisering av finansielle instrumenter	18
Figur 2: Oversikt over rådgivende organ for IASB.....	28
Figur 3: Det konseptuelle hierarkiet	29
Figur 4: Oversikt over måling til amortisert kost eller virkelig verdi per kategori	42
Figur 5: Klassifisering og etterfølgende måling for finansielle eiendeler i IFRS 9	60
Figur 6: Klassifisering og etterfølgende måling for finansielle forpliktelser i IFRS 9	62
Figur 7: Oversikt over nedskrivningsregelverk etter IFRS 9.....	63
Figur 8: Rapporteringskvalitet finansielle instrumenter	78
Figur 9: Eksempel på oversiktlig klassifisering, Norsk Hydro.....	79
Figur 10: Finansielle eiendeler som andel av totalkapital - selskaps- og størrelsesfordelt	80
Figur 11: Finansielle eiendeler i prosent av totalkapital - minste til største selskap.....	80
Figur 12: Finansielle eiendeler i prosent av totalkapital - bransjefordelt	81
Figur 13: Klassifisering av finansielle eiendeler	82
Figur 14: Kategorisering av finansielle eiendeler - størrelsesfordelt	83
Figur 15: Kategorisering av finansielle eiendeler - bransjefordelt.....	84
Figur 16: Finansielle eiendeler til VV av total FE - bransje og størrelse	85
Figur 17: Benytter selskapet virkelig verdi-opisjon for finansielle eiendeler?.....	86
Figur 18: Finansielle eiendeler til VV, med utskilt VVO - bransjefordelt	87
Figur 19: Måling av finansielle eiendeler til VV, med og uten VVO - størrelsesfordelt	87
Figur 20: Virkelig verdi hierarki: Finansielle eiendeler	88
Figur 21: Finansielle forpliktelser i prosent av totalkapital - størrelsesfordelt	90
Figur 22: Finansielle forpliktelser i prosent av totalkapital - bransjefordelt	90
Figur 23: Finansielle forpliktelser i prosent av TF – størrelse og bransje	91
Figur 24: Kategorier av finansielle forpliktelser	92
Figur 25: Kategorier av finansielle forpliktelser - bransjefordelt	93
Figur 26: Kategorier av finansielle forpliktelser - størrelsesfordelt	93
Figur 27: Benytter VVO for FF	94
Figur 28: Måling av finansielle forpliktelser til VV, med og uten VVO - størrelse	94
Figur 29: Måling av finansielle forpliktelser, med og uten VVO - bransje.....	95
Figur 30: Virkelig verdi hierarki: Finansielle forpliktelser	96
Figur 31: Nedskrivning fordelt på kategorier	100

Figur 32: Gjennomsnittlig nedskrivning «utlån og fordringer» - bransjefordelt	101
Figur 33: Gjennomsnittlig nedskrivning «utlån og fordringer» - størrelsesfordelt	102
Figur 34: Oppgir selskapet aldersfordeling på forfalte «utlån og fordringer»?	102
Figur 35: Eksempel på god presentasjon av aldersfordeling	103
Figur 36: Holder selskapene finansielle instrumenter for risikomoderering?.....	105
Figur 37: Finansielle instrumenter holdt for risikomoderering - bransjefordelt	106
Figur 38: Finansielle instrumenter holdt for risikomoderering - størrelsesfordelt	106
Figur 39: Anvendelse av sikringsbøkføring	107
Figur 40: Bruk av derivater	109
Figur 41: Andel sikringsinstrument av derivater.....	110
Figur 42: Omtaler selskapet IFRS 9	115
Figur 43: Vurderer selskapet substansen i endringen?	116
Figur 44: Vurderer selskapet implikasjoner av IFRS 9	117

Tabelloversikt

Tabell 1: Oversikt over virkeområde for standarder	17
Tabell 2: Vurdering av nedskrivning fordelt på kategorier	48
Tabell 3: Opphør av sikring – kontantstrøm	55
Tabell 4: Opphør av sikring - virkelig verdi	55
Tabell 5: Oversikt over utvalget	70
Tabell 6: Antall selskaper som anvender ulike kategorier og gjennomsnittlig bruk	83
Tabell 7: Fordeling av selskaper som sikringsbøkfører - bransjenivå.....	107
Tabell 8: Fordeling av selskaper som sikringsbøkfører - størrelsesnivå	108
Tabell 9: Typer av sikring	113
Tabell 10: Oppsummering av de viktigste funnene i empirien	124

Eksempeloversikt

Eksempel 1: Amortisert kost med konstant rente.....	36
Eksempel 2: Amortisert kost med endret rente i år 3	38
Eksempel 3: Virkelig verdi med konstant rente	40
Eksempel 4: Virkelig verdi med endret rente i år 3.....	40

Forkortelser

ASA	Allmennaksjeselskap
EFRAG	European Financial Reporting Advisory Group
EK	Egenkapital
EU	Den Europeiske Union
FASB	Financial Accounting Standards Board
FD	Finansielle derivater
FE	Finansielle eiendeler
FF	Finansielle forpliktelser
FI	Finansielle instrumenter
NGAAP	Norwegian Generally Accepted Accounting Principles
NOK	Norwegian Krone
OBX	Oslo Børs indeks
OCI	Other Comprehensive Income
IASC	International Accounting Standards Committee
IAS	International Accounting Standards
IASB	International Accounting Standards Board
IB	Inngående Balanse
IFRIC	IFRS Interpretations Committee
IFRS	International Financial Reporting Standard
Japansk GAAP	Japanese Generally Accepted Accounting Principles
SAC	Standards Advisory Council
SBF	Sikringsbokføring
TF	Totale forpliktelser
TK	Totalkapital
VV	Virkelig verdi
VVO	Virkelig verdi-opsjon
US GAAP	United States Generally Accepted Accounting Principles
UB	Utgående balanse

1. Introduksjon

Denne oppgavens introduksjonskapittel vil presentere bakgrunn og motivasjon for valg av tema. Videre vil problemstilling som ligger til grunn for oppgaven, samt de avgrensninger som er gjort bli diskutert. Til slutt i dette kapitlet vil oppgavens oppbygging bli introdusert nærmere.

Den regnskapsmessige behandlingen av finansielle instrumenter et interessant område. Dette skyldes særlig at regnskapspostene som omfattes av denne betegnelsen er store og betydningsfulle for de aller fleste foretak. Finansielle instrumenter forekommer både som eiendeler, forpliktelser og egenkapitalinstrument. Omfanget og kompleksitetsnivået er svært ulikt for ulike typer instrumenter, da alt fra kontanter og kontantekvivalenter til kompliserte derivatstrukturer inkluderes.

Temaet regnskapsmessig behandling av finansielle instrumenter har de siste årene blitt aktualisert gjennom en ny regnskapsstandard for området – IFRS 9 *finansielle instrumenter*. Denne skal erstatte dagens gjeldende standard som er IAS 39 *finansielle instrumenter: innregning og måling*. På bakgrunn av dette finner vi det interessant å studere rapporteringen etter dagens standard nærmere for å kartlegge hvorvidt den generelle rapporteringen gir grunnlag for å mene at det er behov for en ny regnskapsstandard. I den forbindelse er det også relevant å studere de endringer som kommer med introduksjonen av IFRS 9, for å kunne vurdere om disse endringene utbedrer utfordringene i dagens IAS 39.

Bakgrunnen for at det standardsettende organet IASB har funnet det nødvendig å utgi en ny standard for finansielle instrumenter er at IAS 39 har vært for kompleks, for vanskelig å forstå og lite anvendbar (IASB, 2008). I tillegg har standarden blitt kritisert av flere for å ha bidratt til å forsterke finanskrisen i 2007-2008 på grunn av at reglene ikke var godt nok tilpasset til de økonomiske realitetene (Jarolim & Öppinger, 2012). Av disse grunner har IASB ønsket å utvikle en standard som er mer prinsippbasert og som er enklere anvendbar for regnskapsbrukerne. Denne utviklingen har tatt lang tid, og har vært omfattet av en rekke mellomfaser og utkast til deler av, eller hele standarden. Den endelige versjonen som nå foreligger vil for enkelte selskaper bli den største regnskapsmessige omleggingen siden IFRS ble innført (Madsen, 2015). Det kreves fortsatt en EU-godkjenning av standarden før den kan anvendes av selskap i unionens medlemsland, samt EØS-området. Denne godkjenningen er forventet i løpet av siste halvdel av 2016.

Endringene fra IAS 39 til IFRS 9 er inndelt i tre hovedprosjekter. Disse er klassifisering og måling, nedskrivning og sikringsbokføring. Dette er alle temaer som har vært omfattet av problemstillingene knyttet til IAS 39, og endringene som gjøres er innenfor hvert felt omfattende. Denne oppgaven vil fokusere på den generelle rapporteringen for hvert enkelt av disse temaene. En slik tilnærming benyttes for å vurdere overgangen fra IAS 39 til IFRS 9 i lys av de reglene som endres. I tillegg danner de tre temaene et godt grunnlag for en overordnet analyse av regnskapsmessig rapportering av finansielle instrumenter.

1.1 Problemstilling

Som omtalt i foregående delkapittel ønsker vi å studere den generelle rapporteringen av finansielle instrumenter etter IAS 39, samt se nærmere på hvilke implikasjoner det er sannsynlig at en overgang til ny standard vil medføre. For å belyse temaet på en hensiktsmessig måte benyttes følgende problemstilling:

Hvordan er den regnskapsmessige rapporteringen av klassifisering og måling, nedskrivning og sikringsbokføring for finansielle instrumenter etter IFRS, og hvilke implikasjoner kan en forvente at innføringen av IFRS 9 vil medføre?

Som redegjort for i introduksjonen er det flere utfordringer knyttet til den generelle rapporteringen av finansielle instrumenter. En sentral del har vært hvordan man kategoriserer og måler disse instrumentene, og særlig hvorvidt måling til amortisert kost eller virkelig verdi gir det mest korrekte bildet. For å fremheve denne delen av IAS 39 vil oppgaven søke å gi svar på i hvor stor grad finansielle instrumenter måles til virkelig verdi eller amortisert kost etter IAS 39, og hva som kan være årsakene til eventuelle forskjeller.

Videre vil det bli studert hvilke typer nedskrivninger som foretas, og hvor mye som nedskrives i hver kategori av finansielle eiendeler (FE). I tillegg vil sikringsbokføring bli drøftet på bakgrunn av hvilke andeler som sikringsbokføres, og herunder hvorvidt foretakenes sikringsstrategier reflekteres i regnskapene. Det vil også bli gjennomført vurderinger av de enkelte momentene som endres i IFRS 9, i tillegg til mulige konsekvenser av bytte av regnskapsstandard. For å komplettere analysen av den generelle rapporteringen av finansielle instrumenter vil omtalen selskapene i utvalget gjør tilknyttet overgangen til ny regnskapsstandard bli vurdert.

IAS 39 har fått kritikk fra flere for at standarden er for regelbasert, og lite prinsipiell i sin tilnærming (Walton, 2004). Av denne grunn vil vi belyse problemstillingen ved å se IAS 39 og IFRS 9 opp mot det konseptuelle rammeverket til IASB, for å drøfte i hvilken grad den gjeldende standarden er for regelbasert, og om IFRS 9 er mer prinsipielt utformet. Dette og de øvrige overnevnte momenter vil etter vårt skjønn bidra til å belyse den aktuelle problemstillingen på en hensiktsmessig måte.

1.2 Avgrensninger

Den viktigste avgrensningen i oppgaven er de tre temaene innenfor IAS 39 som blir omtalt – klassifisering og måling, nedskrivning og sikringsbokføring. Bakgrunnen for denne avgrensningen er at disse tre temaene vil bli endret i forbindelse med overgangen til IFRS 9. Dermed anses det ut fra problemstillingen å være hensiktsmessig med en slik inndeling. Dette innebærer at momenter i IAS 39 blir utelatt fra diskusjonen, som for eksempel reklassifisering og makrosikring. Utredningen vil heller ikke drøfte lånetilsagn og garantikontrakter fordi disse anses å ha liten betydning for den generelle regnskapsmessige rapporteringen. Samtidig mener vi de tre valgte temaene er egnet til å gi et godt bilde av den regnskapsmessige behandlingen av finansielle instrumenter. Det gir også anledning til å drøfte hovedmomentene i standarden, slik at det skapes et overordnet inntrykk av utfordringer og problemstillinger. Et større fokus på detaljer enn det som blir presentert anser forfatterne at ville ha svekket oppgavens verdi som en helhetlig analyse av den generelle regnskapsmessige rapporteringen av finansielle instrumenter.

Videre er det en avgrensning at oppgaven kun ser på IFRS og ikke andre regnskapsstandarder, som for eksempel US-GAAP eller NGAAP. Ettersom det er en ny standard etter IFRS finner vi det mer formålstjenlig å sammenligne IAS 39 mot IFRS 9, fremfor IAS 39 mot et annet regnskapsregime. Det kan også legges til at flere tidligere masteroppgaver ved NHH og andre institusjoner har tatt for seg elementer ved finansielle instrumenter og sammenlignet disse med andre regnskapsreglementer som for eksempel US-GAAP. Samtidig er det ikke, ut fra det vi har funnet, gjort andre helhetlige studier av den generelle rapporteringen av finansielle instrumenter etter IFRS. Herigjennom dekker denne oppgaven et område som ikke tidligere er beskrevet, selv om andre lignende masteroppgaver på noen av de samme temaene er utredet.

1.3 Oppgavens oppbygging

I det følgende vil vi gjøre rede for oppgavens overordnede struktur. Utredningen består av flere deler, hvorunder de viktigste er teoridel med analyse, empiridel og en avsluttende, konkluderende del.

Oppgavens teoridel består av kapitlene «finansielle instrumenter», «måling av finansielle instrumenter» og «kritikk mot IAS 39 og innføring av IFRS 9». Det første kapitlet introduserer temaet finansielle instrumenter og ser på hvilket anvendelsesområde disse gjelder for. Herunder presenteres de ulike regnskapsmessige kategoriene for finansielle instrumenter, og det konseptuelle rammeverket introduseres og vurderes opp mot reglene knyttet til det aktuelle temaet. Videre tar det andre kapitlet innenfor teoridelen for seg målingen av finansielle instrumenter, fra innregning til instrumentet føres ut av balansen. Innenfor måling blir også nedskrivning og sikringsbokføring presentert, da disse i et bredt perspektiv relaterer seg til hvordan man måler finansielle instrumenter. Det tredje og siste kapitlet tar for seg overgangen til IFRS 9, hvor de konkrete temaene klassifisering og måling, nedskrivning og sikringsbokføring omtales nærmere etter det nye regelverket. Teoridelen blir gjennomgående knyttet opp mot det konseptuelle rammeverket, hvor vi presenterer det teoretiske perspektivet, samt gir en analyse av regelverket i et konseptuelt lys.

Etter teorikapitlene følger en metodedel hvor den metodiske tilnærmingen til empiridelen blir introdusert nærmere. Denne inneholder blant annet presentasjon av datautvalg, samt begrensninger knyttet til utvalget og eventuelle funn som gjøres. Etter metodedelen følger oppgavens empiriske kapitler. Her blir det redegjort for funn i utvalget med henblikk på klassifisering og måling, nedskrivning og sikringsbokføring. For å belyse den generelle rapporteringen på en hensiktsmessig måte vil vi se på de enkelte parameterne brutt ned på størrelse- og bransjenivå, i tillegg til andre relevante faktorer for å vurdere forskjeller i utvalget. Til slutt i den empiriske delen vil foretakenes forberedelser til den nye standarden IFRS 9 bli analysert.

Oppgavens avsluttende kapittel tar for seg konklusjon, som blant annet skal svare på problemstillingen som er blitt presentert i det foregående. Det vil også bli gitt en tabellarisk oversikt over funnene fra den empiriske delen. I tillegg vil forfatterne komme med sine synspunkter rundt hvor den videre forskningen på temaet burde konsentreres.

2. Finansielle instrumenter

Dette kapitlet vil ta for seg hva finansielle instrumenter er, og i hvilke former slike instrumenter forekommer. Det første delkapitlet vil omtale relevante definisjoner og forklaringer i tilknytning til temaet, samt peke på konkrete eksempler på finansielle instrumenter. Deretter presenteres det en oversikt over, og forklaring til, hvilke regnskapsstandarder som er relevante for den regnskapsmessige behandlingen av dette temaet etter IFRS. Videre blir ulike kategorier av finansielle instrumenter redegjort for på bakgrunn av hvordan IAS 39 regulerer at disse skal presenteres. I lys av det overnevnte blir så bruk av finansielle instrumenter drøftet, før kapitlet avsluttes med en presentasjon og analyse av det aktuelle temaet sett opp mot det konseptuelle rammeverket til IASB.

2.1 Definisjoner

Et finansielt instrument (FI) defineres i regnskapsstandarden IAS 32.11 som *«enhver kontrakt som fører til både en finansiell eiendel for ett foretak og en finansiell forpliktelse eller et egenkapitalinstrument for ett foretak.»*. Denne definisjonen krever en nærmere forklaring for å skape en bedre forståelse for hva finansielle instrumenter er. I den forbindelse er det naturlig å fremheve noen eksempler på de tre hovedelementene finansielle eiendeler, finansielle forpliktelser (FF) og egenkapitalinstrument, slik disse er definert i IAS 32.11. Ved å fastslå hva substansen i disse begrepene er vil det klargjøres hva som ligger i definisjonen, og hva som i konkrete termer kan omtales som et finansielt instrument.

Det fremgår i IAS 32.11 at finansielle eiendeler kan komme i flere ulike former. Slike eiendeler er typisk kontanter, eierandeler i et annet foretak eller fordringer. I tillegg kan et derivat være en finansiell eiendel dersom det har en positiv verdi og selskapet har en rett til å motta denne verdien, og herigjennom innregnes som en eiendel i foretakets balanse (Ernst & Young AS, 2014). En finansiell forpliktelse kan omtales som en forpliktelse til å avgi en finansiell eiendel til et annet foretak. Blant de vanligste formene for finansielle forpliktelser finner en leverandørgjeld, banklån og obligasjonsgjeld. I tillegg kan også et derivat være en forpliktelse dersom det har en negativ verdi for selskapet, og det er en plikt til å levere denne verdien.

Et egenkapitalinstrument er definert som *«enhver kontrakt som uttrykker residualinteresse i et foretaks eiendeler etter fradrag for alle foretakets forpliktelser»*. I mer konkret form kan

slike egenkapitalinstrumenter for eksempel være tegningsretter og tegningsrettsaksjer og aksjer (Grønland, 2009). Generelt utstedes egenkapitalinstrumenter til aksjonærer, og brukes som et verktøy for å finansiere selskapet.

For enkelte finansielle instrumenter kan det være uklart å definere om man skal regnskapsføre som egenkapital, eiendel eller forpliktelse (Ernst & Young AS, 2014). Dette følger av at definisjonen er noe utydelig på enkelte områder. For de fleste finansielle instrumenter fremgår det hvordan vurderingen skal gjøres, som for eksempel ved bankinnskudd, kundefordringer og obligasjonslån. Dette er i motsetning til mer komplekse instrumenter, hvor det må gjøres grundigere vurderinger. I slike tilfeller må det vurderes hvorvidt det finansielle instrumentet fører til egenkapitalrisiko, eller om instrumentet representerer en eiendel eller forpliktelse. Selskapets eiendeler fratrukket dets forpliktelser representerer eksponeringen egenkapitalinstrumentet gir. Et viktig skille for et egenkapitalinstrument sammenlignet med en finansiell eiendel eller forpliktelse er at instrumentet ikke representerer en rett til å motta, eller noen plikt til å levere.

2.2 Relevante standarder

Det er i kapittel 1 forklart at IAS 39 er standarden som regulerer den regnskapsmessige behandlingen av de tre hovedtemaene som blir studert i utredningen. Imidlertid er det flere standarder som omhandler ulike sider knyttet til rapporteringen av finansielle instrumenter, og som derfor vil bli relevant for oppgaven. Fordi standardene om finansielle instrumenter er omfattende og ansett å være komplekse, blir det gitt en generell og overordnet oversikt over de kravene i standardene som kommer til anvendelse for flest selskaper. De to mest sentrale standardene – IAS 39 og IFRS 9 – blir tillagt betydelig vekt i senere kapitler, men introduseres likevel her slik at dette delkapitlet gir en totaloversikt over relevante standarder.

2.2.1 IAS 32 – Finansielle Instrumenter: Presentasjon

IAS 32 ble utgitt i 1995, med virkning for regnskapsår som startet fra og med 01.01.1996 (Deloitte, 2016). Den har senere blitt endret og oppdatert flere ganger. Denne standarden har som formål å etablere prinsipper for presentasjon av finansielle instrumenter, og for motregning av finansielle eiendeler og forpliktelser (IAS 32.2). I tillegg tar IAS 32.11 for seg definisjoner av finansielle eiendeler, forpliktelser og egenkapitalinstrumenter. Standarden er ment å virke sammen med IAS 39 (som nå skal erstattes av IFRS 9) og IFRS 7, og utgjør med

det gjeldende reglement for regnskapsmessig behandling av finansielle instrumenter (IAS 32.3). I IAS 32.4 omtales standardens virkeområde, som vises i tabell 1. Finansielle instrumenter, eiendeler og forpliktelser, samt egenkapitalinstrumenter er definert i innledningen til dette kapitlet, og disse vil ikke bli gjentatt her.

2.2.2 IAS 39 – Finansielle Instrumenter: Innregning og måling

IAS 39 ble utgitt i en revidert utgave desember 2003, med virkning fra og med regnskapsår med begynnelse 01.01.2005 (Deloitte, 2016). Standarden ble laget for å etablere prinsipper for innregning og måling av finansielle eiendeler, finansielle forpliktelser og enkelte kontrakter vedrørende kjøp eller salg av ikke-finansielle objekter (IAS 39.1). Den tar for seg når og til hvilket beløp et finansielt instrument skal innregnes, etterfølgende måling, hvordan eventuelle verdiendringer skal reflekteres over resultat og fraregning (Ernst & Young AS, 2014). Virkeområde til IAS 39 (som gis i tabell 1) angir at alle finansielle instrumenter, slik det er definert i IAS 32, skal regnskapsmessig behandles etter regelverket i IAS 39, med unntak for de instrumenter som hører inne under andre standarder.

2.2.3 IFRS 7 – Finansielle Instrumenter: Krav til noteinformasjon

IFRS 7 ble utgitt i 2005, med effekt på regnskapsår fra 01.01.2007 (Ernst & Young AS, 2014). Denne standarden presenterer krav til noteinformasjon for finansielle instrumenter. IFRS 7 ble utgitt som følge av et behov for bedre informasjon om hvordan noteopplysninger skulle utformes og hvilke krav som var til disse – et behov som ikke øvrige standarder svarer på. Formålet er å gi regnskapsprodusentene informasjon om hvilke opplysninger som skal inkluderes i regnskapet for å sette brukerne i stand til å vurdere implikasjonene av de finansielle instrumentene for selskapets finansielle stilling og resultat (IFRS 7.1). Herunder skal det opplyses om hva slags risiko foretaket har vært utsatt for både i regnskapsperioden og i etterkant av denne, og noteinformasjonen skal også opplyse om hvordan selskapene styrer denne risikoen (Bjørnstadjordet, Jensen, Kamp, Schwencke, & Skisland, 2013). IFRS 7 gir også oversikt over hvordan finansielle instrumenter skal presenteres i henhold til den klassifiseringen som er foretatt. Disse forholdene vil bli vurdert opp mot selskapenes informasjon i den empiriske delen av oppgaven. Standardens virkeområde (inntatt i tabell 1) er alle typer finansielle instrumenter, jamfør definisjonene som er gitt under IAS 32, med visse unntak for enkeltposter.

2.2.4 IFRS 9 – Finansielle Instrumenter

Arbeidet med IFRS 9 begynte i 2009, og ble ferdigstilt i 2014. IAS 39 var siden innføringen ment å fungere som en midlertidig løsning, og i utgangspunktet var den ikke tenkt å vare så lenge som den rent faktisk har gjort (Bjørnstadjordet et. al., 2013). Det har blitt påpekt at kravene i IAS 39 er vanskelige å forstå, anvende og fortolke, hvilket dannet grunnlaget og bakteppet for hvorfor en ny standard var nødvendig (IASB, 2008). Utviklingen av den nye standarden er inndelt i tre delprosjekter: klassifisering og måling, nedskrivning og sikringsbokføringen. Standardens virkeområde vil ikke bli endret ved standardovergangen – de samme forholdene skal reguleres etter IFRS 9 (Madsen, 2015). De nye reglene får virkning fra regnskapsår som starter 01.01.2018 eller senere, forutsatt den forventede EU-godkjenningen.

Virkeområde

Tabell 1 viser oversikt over virkeområdet til de overnevnte standarder (Bjørnstadjordet et. al., 2013). Denne gir et overordnet bilde av hva de enkelte standardene behandler, og hvilke forhold som kommer inn under bestemmelsene. I det alt vesentlige skal finansielle instrumenter vurderes etter de standardene som angis i tabellen, bortsett fra enkelte instrumenter som omfattes av andre standarder da øvrige karakteristika ved instrumentet tilsier dette. Et eksempel kan bidra til å illustrere dette forholdet. Forsikringskontrakter har i utgangspunktet karakteristikaene til å være et finansielt instrument. Imidlertid er det andre hensyn som veier inn når disse skal regnskapsmessig reguleres, og det faller således utenom virkeområde til samtlige av de aktuelle standardene.

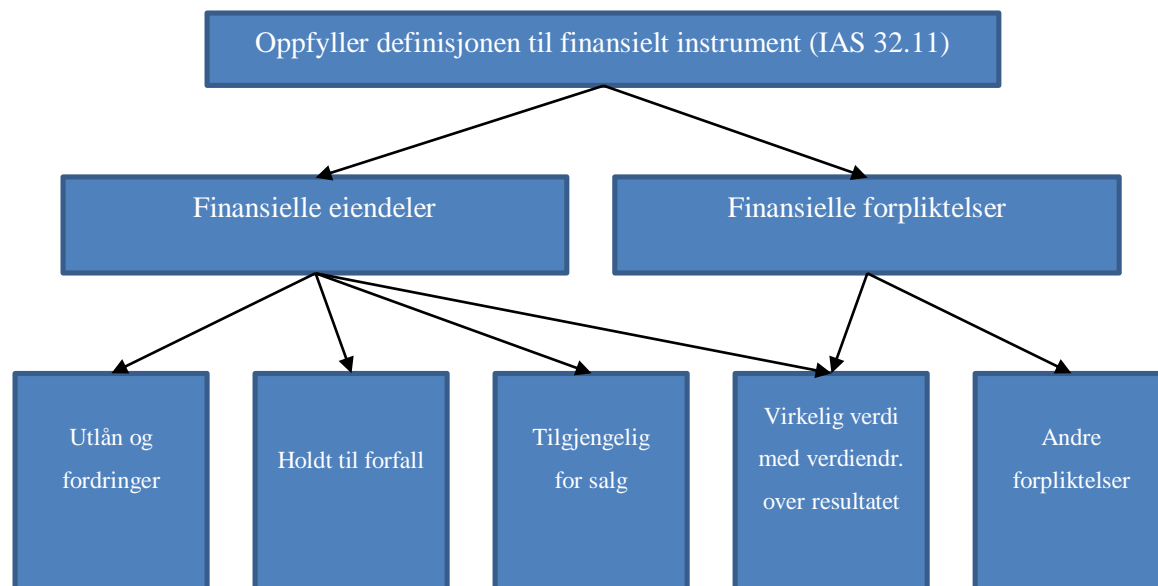
Tabell 1: Oversikt over virkeområdet til de ulike standardene

Finansielt instrument	Virkeområde IAS 32	Virkeområde IAS 39	Virkeområde IFRS 7	Virkeområde IFRS 9
Kontanter og kontantekvivalent	JA	JA	JA	JA
Kundefordringer	JA	JA	JA	JA
Fordringer fra anleggskontrakter (jf. IAS 11)	NEI	NEI	NEI	NEI
Utleiers fordring i en finansiell leieavtale (IAS 17)	JA	JA	NEI	JA
Leverandørgjeld	JA	JA	JA	JA
Leietakers forpliktelse i en finansiell leieavtale (IAS 17)	JA	JA	NEI	JA
Lån og andre finansielle forpliktelser	JA	JA	JA	JA
Investeringer i egenkapitalinstrumenter	JA	JA	JA	JA
Investeringer i gjeldsinstrumenter	JA	JA	JA	JA
Andeler i datterselskap (IAS 27), tilknyttet selskap (IAS 28) og felleskontrollert virksomhet (IAS 31)	NEI	NEI	NEI	NEI
Andeler i datterselskap, tilknyttet selskap og felleskontrollert virksomhet som behandles i samsvar med IAS 39/IFRS 9	JA	JA	JA	JA
Investering i egne aksjer	JA	NEI	NEI	NEI
Derivater	JA	JA	JA	JA
Garantiforpliktelser	JA	JA	JA	JA
Lånetilsagn (som ikke kan gjøres opp netto)	JA	NEI	JA	NEI
Finansielle garantikontrakter (som ikke kan behandles som forsikringskontrakt)	JA	JA	JA	JA
Forsikringskontrakter (IFRS 4) (både forsikringsgiver og -taker)	NEI	NEI	NEI	NEI
Aksjebasert betaling dekket av IFRS 2	NEI	NEI	NEI	NEI

Tabell 1: Oversikt over virkeområde for standarder (Bjørnstadjordet et. al., 2013, s. 93)

2.3 Kategorier av finansielle instrumenter

IAS 39 angir, som vist i figur 1, fem kategorier hvor finansielle instrumenter kan klassifiseres. I det følgende vil hver av disse bli presentert, og kjennetegn ved instrumenter som skal klassifiseres i en gitt kategori vil bli redegjort for. Kritiske bemerkninger til hvordan standarden løser kategoriseringen vil bli gitt i tilknytning til diskusjonene om det konseptuelle rammeverket i senere delkapittel.

Figur 1: Klassifisering av finansielle instrumenter

Vedrørende figur 1 kreves det en presisering tilknyttet hvorfor egenkapitalinstrumenter ikke er med. Dette skyldes at for selskap som holder et egenkapitalinstrument vil eksponeringen (verdien) bli vurdert som en residual mellom eiendeler og forpliktelser. Det er derfor ikke aktuelt å kategorisere et egenkapitalinstrument på samme måte som finansielle eiendeler og forpliktelser. Således er det også verdt å bemerke at når for eksempel aksjer omtales er det vurderingen av den finansielle eiendelen for selskapet som eier aksjen som er aktuell, ikke vurderingen for selskapet som har dette som aksjekapital (på passivasiden, og som en del av finansieringen).

Kategori 1: En finansiell eiendel eller en finansiell forpliktelse til virkelig verdi med verdiendring over resultatet.

Den første kategorien et finansielt instrument kan klassifiseres under består av en pliktig og en frivillig del. Et finansielt instrument *skal* jmfør IAS 39.9 klassifiseres under denne kategorien dersom det er instrumenter som holdes for omsetning, eller derivater som ikke oppfyller kravene til sikringsbokføring eller som er anskaffet for handelsformål. Instrumenter

holdt for omsetning er instrumenter som er anskaffet med mål om å skape profitt gjennom handelsmarginer eller kurssvingninger (IAS 39.AG14). Dette utgjør den pliktige delen av finansielle instrumenter som skal kategoriseres til «virkelig verdi med verdiendring over resultatet».

Den frivillige klassifiseringen kommer til uttrykk gjennom at selskap *kan* benytte seg av den såkalte virkelige verdi-opsjonen (VVO), hvor finansielle instrumenter øremerkes til kategori 1 (IAS 39.9). Den pliktige delen gjelder de instrumenter som er nevnt i forrige avsnitt, mens den frivillige gjelder for de instrumenter som opprinnelig tilhører en annen kategori, men som selskapet med bakgrunn i virkelig verdi-opsjon velger å klassifisere i kategori 1. Et overordnet krav for alle instrumenter som skal kategoriseres her er at kravet til pålitelig måling oppfylles. Muligheten for frivillig klassifisering ved bruk av virkelig verdi-opsjon vil bli omtalt i etterkant av gjennomgangen av de ulike kategoriene. Både finansielle eiendeler og finansielle forpliktelser kan kategoriseres til «virkelig verdi med verdiendring over resultatet», slik figur 1 illustrerer.

Kategori 2: Investeringer som holdes til forfall

Investeringer som kategoriseres som «holdt til forfall» er ikke-derivative finansielle eiendeler med betalinger som er faste eller lar seg fastsette, samt et fast forfall, og som et selskap har en positiv intensjon om og evne til å holde til forfall (IAS 39.9). Denne omhandler i hovedsak investering i børsnoteerte obligasjoner (Bjørnstadjordet et. al., 2013). Bakgrunnen for dette finnes ut fra definisjonene i IAS 39.9, samt angitte unntak for hva som *ikke* er investeringer som holdes til forfall. Disse unntakene er (IAS 39.9):

- a. dem som foretaket ved førstegangsinnregning øremerker til «virkelig verdi over resultatet»
- b. dem som foretaket øremerker som «tilgjengelige for salg», og
- c. dem som oppfyller definisjonen av «utlån og fordringer».

Eliminerer man alle finansielle instrumenter som omfattes av overnevnte punkter og som ikke faller inn under definisjonen for investeringer «holdt til forfall», gjenstår for alle praktiske formål kun lån av børsnoteerte obligasjoner til klassifisering i denne kategorien (Bjørnstadjordet et. al., 2013). Dersom et foretak selger mer enn en ubetydelig mengde av en portefølje med instrumenter i denne kategorien, skal alle instrumenter i porteføljen reklassifiseres til «tilgjengelig for salg». Det er et krav om at det finansielle instrumentet må ha en notert markedspris for å kunne klassifiseres som «investering som holdes til forfall».

Kategori 3: Utlån og fordringer

«Utlån og fordringer» er en eiendelskategori og omfattes av blant annet kundefordringer og ordinære utlån som eksempler på viktige instrumenter. Jamfør IAS 39.9 består denne kategorien generelt av ikke-derivative finansielle eiendeler med betalinger som er faste eller lar seg fastsette, og som ikke blir notert i et aktivt marked. Unntakene fra bestemmelsen er finansielle instrumenter som pliktig eller frivillig skal klassifiseres som enten «virkelig verdi med verdiendring over resultatet» eller «tilgjengelig for salg».

Fra IAS 39 finner en at det skal være betalinger som er faste, eller som lar seg fastsette, og på den måten vil et utlån med flytende rente falle utenfor. Her tar en likevel hensyn til en markedsrente, slik at også flytende rente-utlån vil kunne inngå i kategorien for «utlån og fordringer».

Kategori 4: Finansielle eiendeler tilgjengelige for salg

Finansielle eiendeler «tilgjengelig for salg» er ikke-derivative finansielle eiendeler som er øremerket som «tilgjengelig for salg» eller ikke er klassifisert i en av de tre overnevnte kategorier (IAS 39.9). Generelt omfattes langsiktige investeringer i «tilgjengelig for salg»-kategorien, som for eksempel (langsiktige) investeringer i aksjer og børsnoterte obligasjoner som ikke hører inn under «holdt til forfall»-kategorien (Bjørnstadjordet et. al., 2013).

Finansielle eiendeler «tilgjengelig for salg» er en frivillig kategori, da det stilles krav til øremerking til denne kategorien (Ernst & Young AS, 2014). Det er imidlertid ett unntak fra denne reglen tilknyttet aksjer. Slike instrumenter vil være en finansiell eiendel for ett selskap, og et egenkapitalinstrument for et annet selskap. For selskapet som eier aksjen, og som dermed har denne som en finansiell eiendel i balansen, vil denne automatisk klassifiseres i kategorien «tilgjengelig for salg», dersom den ikke pliktig eller frivillig plasseres i finansielle eiendeler til virkelig verdi over resultatet. Dette skyldes at aksjer ikke kan klassifiseres som «holdt til forfall» eller «utlån og fordringer».

Kategori 5: Andre forpliktelser

Finansielle forpliktelser som ikke hører til under kategorien finansielle instrumenter til «virkelig verdi med verdiendringer over resultat» klassifiseres som «andre forpliktelser» (Ernst & Young AS, 2014). Flere finansielle forpliktelser er ikke eksplisitt kategorisert, og vil derfor bli referert til som andre finansielle forpliktelser. Et sentralt eksempel på poster i denne kategorien er bank- og obligasjonslån, samt leverandørgjeld. På grunn av de viktige

balanseelementene denne kategorien representerer regnes det å være hovedkategorien for finansielle forpliktelser.

Virkelig verdi-opsjon

Som det ble omtalt i gjennomgangen av de ulike kategoriene for finansielle instrumenter kan foretak velge frivillig klassifisering til «virkelig verdi med verdiendring over resultatet». I henhold til IAS 39.9 må ett av to kriterier innfris for at virkelig verdi-opsjon skal kunne anvendes i vurderingen av en finansiell eiendel eller en finansiell forpliktelse. Det første kriteriet er at bruken av virkelig verdi-opsjon eliminerer, eller signifikant reduserer, inkonsistens i måling eller klassifisering (ofte referert som «accounting mismatch») (Doupnik & Perera, 2015). Det andre kriteriet er at en portefølje av finansielle instrumenter blir styrt og evaluert på bakgrunn av virkelig verdi i henhold til en dokumentert risikostyrings- eller investeringsstrategi, og informasjon om instrumentgruppen er gitt internt på bakgrunn av dette til virksomhetens ledelse. I tillegg kan virkelig verdi-opsjon benyttes dersom en kontrakt har ett eller flere innebygde derivater, jmfør IAS 39.11A.

2.4 Anvendelse av finansielle instrumenter

I det følgende vil anvendelsen av de finansielle instrumentene bli belyst nærmere. Nærmere bestemt vil ulike former for finansielle instrumenter bli gjort rede for, samt at det vil bli drøftet hvordan, og med hvilken funksjon disse anvendes i selskapers regnskap. Vi skiller i det videre mellom primære og derivative finansielle instrumenter. Forskjellen mellom disse er at de primære instrumentene har en egen verdi, mens de derivative avhenger av endringer i underliggende forhold. Det er gitt eksempler på hvilke instrumenter som typisk kategoriseres i de ulike kategoriene i foregående delkapittel (2.3), og det henvises til disse for en bedre forståelse av hvilke kategorier de videre omtalte finansielle instrumentene omfattes av.

2.4.1 Primære finansielle instrumenter

Vi vil i det følgende presentere noen av de vanligste formene for finansielle instrumenter. Disse forekommer i de fleste selskapers regnskap, og er enkle i den forstand at det knytter seg lite kontroverser rundt målingen av verdien, og at det er få problemer vedrørende klassifiseringen og regnskapsføringen av disse instrumentene.

Langsiktig gjeld

Gjeld kan ses på som en forventet plikt til å avgi økonomiske ressurser (Langli, 2012). Langsiktig gjeld er gjeld som ikke er en del av driftskretsløpet, og som har løpetid på mer enn tolv måneder. Eksempel på langsiktig gjeld er banklån og obligasjonsgjeld, og disse er hovedkilde til gjeldsfinansiering av selskaper (Contessi, Li, & Russ, 2013). Denne typen av gjeld består typisk av en hovedstol og et renteelement (PWC, 2014).

Kortsiktig gjeld

Kortsiktig gjeld er gjeld der løpetiden er på mindre enn tolv måneder (Langli, 2012). I tillegg omfattes all gjeld med tilknytning til driftskretsløpet. Eksempler på kortsiktig gjeld er leverandørgjeld, kassekreditt, sertifikater og betalbar skatt. Betalbar skatt oppfyller ikke definisjonen til et finansielt instrument, hvilket følger av kravet om at det skal være inngått en kontrakt mellom to parter. Lovmessige forpliktelser anses derfor ikke å være et finansielt instrument (IAS 32.AG12).

Fordringer

En fordring er en samlebetegnelse på ulike krav eller tilgodehavender en bedrift har ovenfor andre (Langli, 2012). Dette forekommer hvis et selskap har et krav som skal innfris ved betaling av et avtalt beløp eller et krav der man skal få utført fremtidige tjenester. Den vanligste formen for fordring et selskap har er kundefordringer.

Aksjer og andeler

Aksjer kan defineres på følgende måte: «*En aksje i et selskap er et egenkapitalinstrument som gir aksjeeier eierrettigheter til egenkapitalen i selskapet*» (Bjørnstadjordet et. al., 2013, s. 18). Gjennom aksjer finansieres hele eller deler av selskapet ved egenkapital i form av eiernes innskudd. Som aksjeeier kan man oppnå to former for avkastning; den første er knyttet til årlig utbetaling av dividende, den andre er gjennom potensiell vekst i aksjens verdi.

Andeler referer til selskapsformene ansvarlig selskap (ANS), selskap med delt ansvar (DA) og kommandittselskaper (KS) (Bjørnstadjordet et. al., 2013). I motsetning til aksjeselskap, hvor aksjeeierne kun risikerer sin andel av egenkapitalen, svarer deltakerne i disse selskapsformene til 100% av virksomhetens samlede forpliktelser, og det er således en høyere risiko tilknyttet slike eierandeler.

2.4.2 Derivative finansielle instrumenter

Et derivat kan beskrives som et verdipapir eller en annen kontrakt, der pris fastsettes eller stammer fra en eller flere underliggende eiendel(er) (Bjørnstadjordet et. al., 2013). IAS 39.9 angir noen kjennetegn for derivater. Blant disse er at verdien på derivatet endres ved endring i en underliggende variabel, som for eksempel en nærmere bestemt rentesats, pris på finansielle instrumenter, råvarepris eller valutakurs. Videre kjennetegnes et derivat av at det ikke kreves noen innledende nettoinvestering, samt at det skal gjøres opp på et fremtidig tidspunkt. Derivater kan anskaffes både for å moderere risiko i en finansiell eller ikke-finansiell eiendel eller forpliktelse, eller kan holdes for spekulasjons- og handelsformål.

Eksempler på underliggende eiendeler hvor derivater benyttes for verdifluktasjoner er råvarer, rente og valuta. Det finnes flere ulike derivater, og de siste årene har det vokst frem et stadig bredere marked og et større utvalg (Ødegaard, 2000). Av hensyn til relevans for utredningen vil det i det følgende bli fremhevet noen former for derivater som i praksis er de mest anvendte (Bjørnstadjordet et. al., 2013, ss. 25-33):

- *Opsjoner:* Rett, men ingen plikt til å kjøpe (callopsjon) eller selge (putopsjon) noe til en avtalt pris på fremtidig tidspunkt.
- *Terminkontrakter:* Kontrakt mellom to parter om å kjøpe, selge eller bytte en avtalt mengde av underliggende objekt på et bestemt fremtidig tidspunkt eller innenfor et bestemt fremtidig tidsrom til en avtalt pris. Følgende to former fremheves:
 - o Forwardkontrakt: Kontrakt som gjøres opp til forfall, med mindre den ikke er omsatt før den tid.
 - o Futureskontrakt: En kontrakt om fremtidig pris og kvantum, men hvor posisjonene kan stenges i løpet av perioden ved at man henholdsvis kjøper eller selger tilbake futuresen i markedet for å sikre gevinst eller begrense tap. Handelen av disse skjer i et regulert marked. Futuresoppgjør foregår daglig, hvilket innebærer en redusert risiko sammenlignet med forward-derivater. En slik sammenheng har bakgrunn i at man i en futureskontrakt unngår risikoen for at motpart ikke kan innfri forpliktelsen ved kontraktens forfall.
- *Rentebytteavtaler:* En kontrakt mellom to parter om å bytte fremtidige rentebetalinger på et spesifisert lånebeløp.
- *Valutaterminkontrakter:* En valutaterminkontrakt er en bindende avtale om fremtidig kjøp eller salg av valuta.

- *Råvarederivater*: Et derivat som knytter seg til råvarepris, og som skal motvirke fluktasjoner i slike priser. Eksempler på råvarer der det handles råvarederivater, er olje, gull, aluminium og kraft.

Innebygde derivater

IAS 32.10 omtaler innebygde derivater. Enkelt forklart kan et innebygd derivat beskrives som en derivativ bestanddel av en ikke-derivativ kontrakt, hvor den derivative delen varierer på en tilsvarende måte som for et frittstående derivat. Et eksempel kan bidra til å belyse dette ytterligere. Dersom et norsk foretak inngår en salgskontrakt med et tysk selskap etableres det en vertskontrakt (ikke-derivativ kontrakt). Hvis det norske selskapets funksjonelle valuta er NOK, mens kontrakten er inngått i euro initieres det en derivativ del (valutaelementet) i den ikke-derivative kontrakten. Da er valutadelen av avtalen et innebygget derivat.

Derivater skal hovedsakelig etter IAS 39 regnskapsføres til «virkelig verdi med verdiendring over resultatet», hvilket fordrer at innebygde derivater skilles fra vertskontrakten. Overnevnte eksempel er av enkel karakter, men er egnet til å illustrere hva et innebygd derivat er. Mange kontrakter er imidlertid mer komplekse og det kan dermed være vanskelig å identifisere de innebygde derivatene. Dette er en av grunnene til at reglene blir omgjort ved overgangen til IFRS 9, hvilket vi vil omtale nærmere i senere kapitler.

2.4.3 Risiko og risikostyring

De overnevnte finansielle derivater kan benyttes for å styre risikoen i et foretak, men det betyr ikke nødvendigvis at det kan settes et likhetstegn mellom bruken av slike derivater og risikostyring (Ødegaard, 2000). I mange tilfeller kan derivatene også anvendes for spekulasjonsformål, uten da å inngå i de strategiske valgene et foretak foretar i forbindelse med styring av risiko. Ødegaard (2000) gir en rund definisjon på hva risikostyring er: «*Transaksjoner foretatt, vanligvis i et derivatmarked, som senker den totale risikoen et selskap er utsatt for*». Det er i sammenhengen viktig å presisere at risikostyring ikke gjøres for å eliminere alle kilder til risiko. I en slik situasjon ville meravkastning ut over risikofri rente vært umulig, og således må foretak påta seg risiko for å kunne være lønnsomme. Det interessante i denne forbindelse er *hvilke* risikoer en velger å ta på seg, slik at selskapets totale risiko ikke blir for høy. Med bakgrunn i store innovasjoner i finansmarkedet de senere år, er det blitt utstrakte muligheter for risikostyring i dagens finansielle markeder.

En kan grovt sett dele risiko inn i tre hovedkategorier, eller arter (Bjørnstadjordet et. al., 2013). Disse er driftsmessig, markedsmessig eller finansiell risiko. Risikoer som relaterer seg til virksomhetens drift, altså den driftsmessige arten, vil ikke være gjenstand for sikring, da dette relaterer seg til faktorer som kostnadseffektivitet og salgsvolumer, noe bedriftene selv må beherske for å lykkes. Risiko som kommer av markedsmessig eller finansiell art vil være mer krevende for et foretak å påvirke. Et nærliggende eksempel kan være hvordan oljeprisen varierer, uten at sentrale aktører i oljebransjen som Statoil eller Shell har noen særlig anledning til å påvirke disse skiftene. Bjørnstadjordet et. al (2013, s. 394) definerer noen sentrale former for risiko:

- Kredittrisiko: *Risikoen for at en part i et finansielt instrument vil påføre den annen part et tap ved ikke å kunne innfri en plikt*
- Likviditetsrisiko: *Risikoen for at et foretak vil støte på vanskeligheter med å oppfylle plikter tilknyttet finansielle forpliktelser som er gjort opp med kontanter eller en annen finansiell eiendel*
- Markedsrisiko: *Risikoen for at et instruments virkelige verdi, eller fremtidige kontantstrømmer vil svinge på grunn av endringer i markedspriser. Markedsrisiko består av følgende risikoer:*
 - o Valutarisiko: *Risikoen for at et finansielt instruments virkelige verdi, eller fremtidige kontantstrømmer vil svinge på grunn av valutakursendringer*
 - o Renterisiko: *Risikoen for at et finansielt instruments virkelige verdi eller fremtidige kontantstrømmer vil svinge på grunn av endringer i markedsrenten*
 - o Prisrisiko: *Risikoen for at et finansielt instruments virkelige verdi, eller fremtidige kontantstrømmer vil svinge på grunn av endringer i råvarepriser*

Et eksempel som er egnet til å understreke betydningen av fluktuasjoner i valutakursene er dette sitatet fra finansdirektør Espen Gundersen i bedriften Tomra ASA (Dagens Næringsliv, 2011): «*Generelt kan man anta at en ti prosent styrkelse av kronen mot andre valutaer, vil svekke vårt driftsresultat med 17 prosent*». Sitatet er subjektivt, og ikke etterprøvd, men gir en indikasjon på at de forhold vi i det videre vil diskutere vedrørende sikring er en signifikant faktor for mange foretak.

Markedsrisiko som valutarisiko, renterisiko og prisrisiko kan være gjenstand for sikring etter IAS 39. IFRS 7.31 angir at selskapene skal ta stilling til finansielle risiko som kredittrisiko, likviditetsrisiko og markedsrisiko. Etter IAS 39 kan man benytte seg av sikringsbokføring ved

å bruke derivater eller ta opp lån i utenlandsk valuta. Kredittrisiko og likviditetsrisiko kan man ikke direkte sikre seg mot ved hjelp av de nevnte finansielle instrumenter.

I denne sammenhengen er det sentralt å definere hva et sikringsobjekt og hva et –instrument er. Et sikringsobjekt er den eiendelen eller forpliktelsen som inneholder en risikoeksponering, og som foretaket ønsker å begrense eller eliminere (Bjørnstadjordet et. al., 2013). Et sikringsinstrument er det instrumentet som utpekes og anskaffes for å sikre en bestemt identifisert risiko. Sammenhengen mellom sikringsobjekt og –instrument kan beskrives som to forskjellige posisjoner som er eksponert mot det samme forholdet, men med motsvarende virkning. Sikring gjennomføres derved gjennom at et konkret sikringsobjekt, altså det man ønsker sikret, identifiseres, og at man videre trer inn i et sikringsinstrument som skal motsvare verdiendringer sikringsobjektet er eksponert for. Gjennom en slik sikringsavtale reduserer eller eliminerer foretaket risikoen det sikrede objektet er eksponert for.

I diskusjonen rundt hvorfor bedrifter sikrer seg, kan det være interessant å begynne med en vurdering av om sikring i det hele tatt burde være nødvendig. I følge Miller & Modigliani (1958) er selskapsverdien uavhengig av finansieringen – denne blir bestemt av nåverdien av fremtidige kontantstrømmer generert av eiendelene, ikke av finansiell struktur. Denne antagelsen bygger på en forutsetning om perfekte kapitalmarkeder. En slik forutsetning innebærer et nøytralt skattesystem, ingen transaksjonskostnader, ingen agentkostnader, ingen asymmetrisk informasjon, ingen konkurskostnader og at samtlige aktører har like markedsbetingelser. Basert på disse antagelsene kan alle aktører foreta de samme transaksjonene som en bedrift, altså ligger det ingen finansiell merverdi i foretaket. Legger en dette til grunn vil ikke sikring mot risiko være relevant, da det kun er realinvesteringer som er av betydning, og at den enkelte investor selv kan avgjøre hvilke risikoer man vil inneha i sin portefølje.

Selv om den overnevnte teorien antyder at det ikke er noen gode grunner til å gjennomføre sikringer i et selskap, holder ikke forutsetningene i møtet med virkelige kapitalmarkeder. Fem grunner til å sikre seg mot risiko når finansmarkedene ikke er perfekte, kan anføres (Korsvold & Høidal, 2012, s. 20):

1. Sikring på personlig hånd gjennom diversifisering er ikke alltid like effektiv
2. Sikring på selskapets hånd reduserer kostnadene ved en eventuell krise eller konkurs

3. Sikring reduserer agentkostnadene mellom ledelse og aksjonærer og mellom aksjonærer og obligasjonseiere
4. Sikring kan redusere forventet selskapsskatt
5. Sikring kan gi ledelsen bedre informasjon om fremtiden

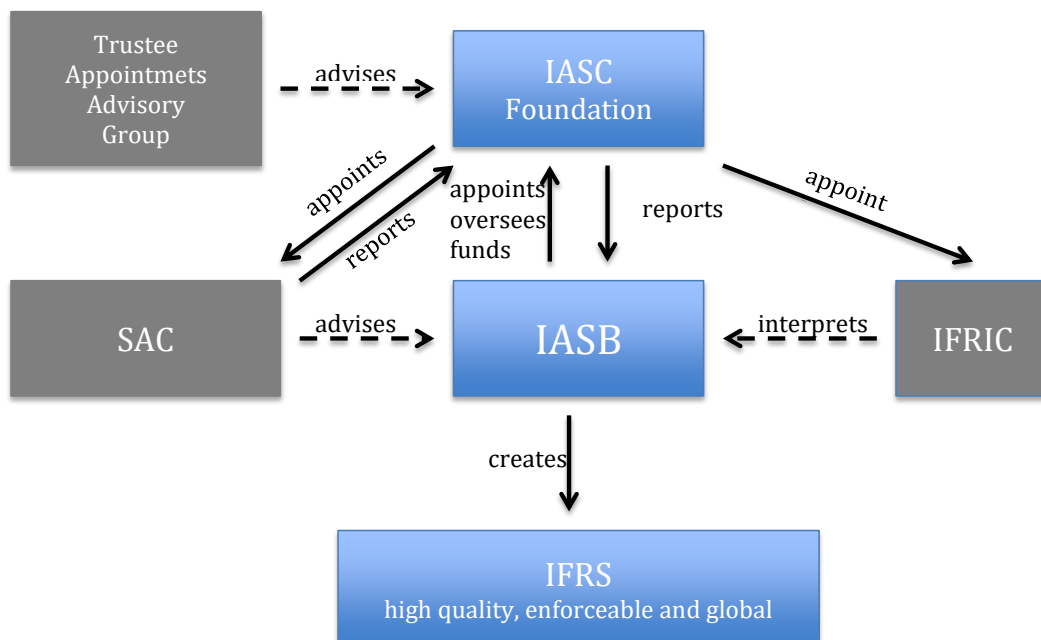
Disse punktene gir et innblikk i hvilke fordeler sikring av objekter kan ha for å moderere risiko i et selskap. Likevel finnes det også ulemper tilknyttet en sikringsstrategi. Den første, og viktigste er at selskapet går glipp av en mulig oppside, dersom det sikrede objektet beveger seg i en fordelaktig retning (Korsvold & Høidal, 2012). Har en for eksempel sikret et varekjøp til en gitt valutakurs, og funksjonell valuta appresierer relativt til innkjøpsvaluta, vil selskapet gå glipp av en mulig valutagevinst. En annen nedside ved sikring er de kostnader som påløper i forbindelse med derivatkjøp, samt økte kompetanse- og administrasjonskostnader som følge av at man må ivareta en kompleks sikringsstrategi på en adekvat måte.

2.5 Det konseptuelle rammeverket

I det følgende vil det konseptuelle rammeverket til IASB bli presentert. Deretter vil de forutgående momentene knyttet til definisjoner og kategorier av finansielle instrumenter bli drøftet i lys av det konseptuelle utgangspunktet. Senere i oppgaven vil rammeverket bli anvendt for å belyse utfordringer knyttet til aktuelle problemstillinger det redegjøres for. Den generelle teorien tilknyttet til det konseptuelle rammeverket baseres i hovedsak på Kvifte og Johnsen (2008) og Den norske Revisorforening (2008).

Det konseptuelle rammeverket til IASB ble i 1989 formalisert gjennom utgivelsen av «Framework for the Preparation and Presentation of Financial Statements», og ligner svært mye på rammeverket som ble utviklet av FASB i USA på 1970- og 1980-tallet (Den norske Revisorforening, 2008). I utgivelsen defineres, eller omtales, det konseptuelle rammeverket som «*en normativ regnskapsteori eller en plattform for utledning av praktiske regnskapsspørsmål, som avgrenser mulighetsområdet for akseptable løsninger på praktiske regnskapsformål*» (Kvifte & Johnsen, 2008, s. 12). En normativ regnskapsteori skal beskrive hvordan et regnskap skal utformes (Kvifte & Johnsen, 2008). Motstykket til en normativ regnskapsteori er deskriptiv, som skal forsøke å forklare sammenhenger som faktisk eksisterer. Videre er det konseptuelle rammeverket deduktivt, hvilket betyr at regnskapsreglene skal utledes fra den normative målsetningen.

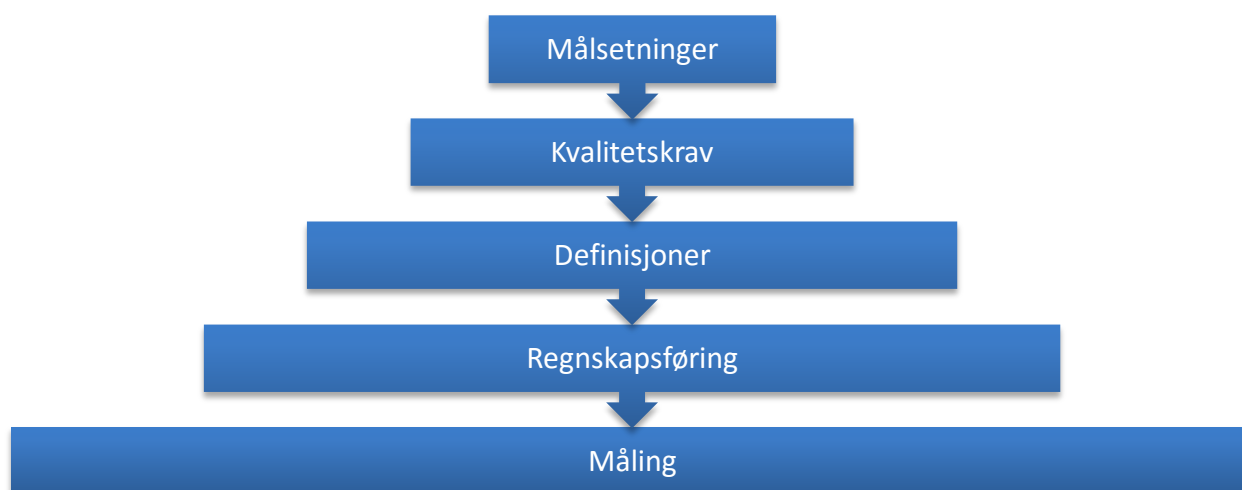
Den primære brukergruppen til det konseptuelle rammeverket er det standardsettende organet, og rammeverket skal virke som en rettesnor for utvikling av nye og forbedrede regnskapsstandarder. Det konseptuelle rammeverket kan ses på som et nyttig tankeskjema for utvikling, men rammeverket har lavere status enn regnskapsstandardene som IASB har utgitt. Med lavere status forstås det at det er regnskapsstandardene som skal anvendes for praktiske formål i konkrete situasjoner, og således overstyrer den konkrete standarden det konseptuelle utgangspunktet. Figur 2 illustrer sammenhengen mellom de ulike nivåene i utformingen av internasjonale regnskapsstandarder. Samlet bidrar de enkelte institusjonene i figuren til utviklingen og praktiseringen av regnskapsstandardene i IFRS. IASB har det overordnede ansvaret for utformingen av standardene, mens de andre organene er rådgivende eller, som IFRIC, utgir fortolkninger av standardene og utleder sentrale spørsmål.

Figur 2: Oversikt over rådgivende organ for IASB (4G Accounts, 2016)

Forankringen i det konseptuelle rammeverket skal i utgangspunktet gjøre IFRS prinsippbasert (Kvifte & Johnsen, 2008). En følge av å angi regnskapsprinsipper, snarere enn regler, er at de konkrete vurderingene skal tas av de som innehar kunnskap om den spesifikke situasjonen der regnskapsføringen skjer. IFRS er likevel på flere områder i stor grad regelbasert, hvilket betyr at det legges føringer for håndteringen av konkrete problemstillinger snarere enn prinsipper for overliggende strukturer. Dette skyldes blant annet at den normative og deduktive strukturen rammeverket legger opp til, har mislyktes på flere områder. Som et resultat av dette har IFRS blitt en blanding av prinsipp- og regelbasert.

Figur 3 viser det konseptuelle hierarkiet, som er en oversikt over nivåer i det konseptuelle rammeverket som ligger til grunn i utformingen av regnskapsstandarder. Som de fleste andre standardsettende organer har IASB en hierarkisk struktur, hvor de nevnte nivåene i figuren inngår (Kvifte & Johnsen, 2008). For bedre å forstå det konseptuelle rammeverket vil vi i det følgende presentere kort hva som er inkludert i de ulike nivåene.

Figur 3: Det konseptuelle hierarkiet (Kvifte & Johnsen, 2008, s. 41)

Målsetninger og kvalitetskrav

Det første elementet i det konseptuelle hierarkiet er målsetninger for regnskapet. Dette elementet brukes i første rekke av standardsettende organer for å utforme regnskapsstandarder som svarer på målsetningene, men også indirekte av regnskapsprodusenter og –brukere gjennom konkrete vurderinger i anvendelsen av standardene (Kvifte & Johnsen, 2008). For å kunne utvikle regnskapsstandarder i en normativ modell må man ha definerte målsetninger som regnskapet skal bygges på. Nærmere bestemt skal målsetningene defineres ut ifra hvilken målgruppe som er ansett som den viktigste for regnskapet, altså med et mål om best mulig informasjon til regnskapsbrukerne. Fra hensyn til hvilken målgruppe som er ansett som viktigst, må det videre vurderes om beslutnings- eller kontrollformålet skal ilegges størst vekt. Med beslutningsformål menes det at hensynet til brukernes økonomiske beslutninger skal underbygges med relevant informasjon. Dette er typisk forbundet med verdsettelse og investeringsanalyser. Beslutningsformålet omtales ofte som fremadskuende, da målsetningen med regnskapet er å gi informasjon som er egnet til å danne grunnlag for å predike den fremtidige lønnsomheten og de generelle utsiktene for et foretak.

Kontrollformålet sikter til oppfølging av resultater (Gjesdal & Johnsen, 1999). I henhold til dette formålet skal regnskapet for eksempel være egnet til å gi informasjon til å vurdere i hvilken grad ledelsen evner å omsette investert kapital til forventede resultater (Kvifte & Johnsen, 2008). Herigjennom anses kontrollformålet å være tilbakeskuende, da det søker å vurdere hendelser på tidligere tidspunkt. IASB vektlegger både beslutnings- og kontrollformålet, og gjør i utgangspunktet ingen prioritering mellom de to. Rammeverket bygger på en forutsetning om at kontrollformålet ivaretas gjennom beslutningsformålet, og at disse ikke står i et motsetningsforhold. Dette synet har imidlertid blitt problematisert av flere, og det har blitt antydnet at når ikke beslutningsformålet ivaretar kontrollformålet er førstnevnte det mest vektlagte hos IASB. Således virker beslutningsformålet å være det som vektlegges tyngst av standardsetterne.

Videre må regnskapet tilfredsstillende noen kvalitetskrav dersom informasjonen skal være anvendbart for brukerne. Disse kravene er ment å bidra til at de regnskapsmessige løsninger som anvendes gir best beslutningsnytte for de nevnte brukerne av regnskapet. Rammeverket til IASB bygger på kvalitetskravene relevans, pålitelighet, forståelighet, tidsriktighet og sammenlignbarhet (Den norske Revisorforening, 2008). De to førstnevnte er primærkrav, mens forståelighet, tidsriktighet og sammenlignbarhet er forsterkende kvalitetskrav. Primærkravene er ufravikelige for beslutningsnyttigheten til regnskapet, og må således anses å være et minimum. Forsterkende krav har ikke den samme avgjørende betydningen, men vil være med på å bedre beslutningsnyttien for brukerne av regnskapet. Målsetningene og kvalitetskravene vil ikke alene gi svar på regnskapsspørsmål, men er et nødvendig trinn på veien mot utviklingen av standarder og prinsipper for regnskap.

Definisjoner og regnskapsføring

Det konseptuelle rammeverket til IASB er balanseorientert (Kvifte & Johnsen, 2008). Dette innebærer at resultatet utledes som følge av en økning eller reduksjon i eiendeler eller gjeld. De balanseorienterte definisjonene til IASB danner utgangspunkt for hva som kan regnskapsføres. Dette er det overstyrende regnskapsføringskriterium, og det skiller det balanseorienterte perspektivet fra det resultatorienterte. Eiendeler og gjeld er de to overordnede definisjonene i IFRS, og er gitt som følger (Den norske Revisorforening, 2008, s. 18):

-
- Eiendeler: *sannsynlige fremtidige økonomiske fordeler som er oppstått som et resultat av en tidligere transaksjon eller hendelse og er kontrollert av foretaket*
 - Gjeld: *Sannsynlige fremtidige økonomiske oppofrelser som oppstår som følge av tidligere transaksjoner og hendelser, som forplikter foretaket til å overføre eiendeler til en motpart eller å utføre tjenester for en motpart.*

Andre relevante definisjoner bygger på de to overnevnte, og er således underordnet disse. Definisjonene på egenkapital, resultat, inntekter og kostnader kan angis som følger:

- Egenkapital: *Forskjellen mellom eiendeler og gjeld.*
- Resultat, inntekter og kostnader: *Endringer i eiendeler og gjeld.*

I tillegg til at definisjonene danner utgangspunkt for regnskapsføringen er det et krav om pålitelig måling for at det skal være tale om regnskapsføring. Pålitelig måling innebærer at informasjonen måler det den gir seg ut for å måle (valid) og at målemetoden er anvendt korrekt (verifiserbarhet og nøytralitet) (Den norske Revisorforening, 2008). IASB (2007) definerer pålitelighet på følgende måte: *“Information has the quality of reliability when it is free from material error and bias and can be depended upon by users to represent faithfully that which it purports to represent or could reasonably be expected to represent.”*

Måling

Det er overordnet to ulike former for måling som kan anvendes etter regelverket i IFRS: måling til virkelig verdi (VV) og måling etter historisk kost. Dette vil bli nærmere omtalt i kapittel 3.2.

Det konseptuelle rammeverket til IASB har vært gjenstand for kritikk, blant annet fordi rammeverkene har vært mindre retningsgivende for utvikling av standarder enn man kunne forvente (Den norske Revisorforening, 2008). Det ble i 2002 igangsatt et prosjekt med bakgrunn i den såkalte «Norwalk Agreement», hvor FASB og IASB var enige om tett samarbeid ved utviklingen av fremtidige standarder (Whittington, 2008). Med dette bakteppet var det også ønskelig å konvergere det konseptuelle rammeverket. IASB har også utgitt høringsutkast på endringer som kan komme i det nye rammeverket, men foruten å klargjøre enkelte momenter, samt revidere definisjoner ser det ikke ut til å bli substansielle endringer på det prinsippbaserte utgangspunktet. Hvor godt standardsamarbeidet med FASB har fungert kan diskuteres. Et eksempel som underbygger dette er revideringen av regelverket for

nedskriving av finansielle instrumenter, hvor de to standardsettende organene ikke valgte å gå i samme retning til tross for et felles initiert prosjekt (Madsen, 2015).

2.5.1 Det konseptuelle rammeverket og finansielle instrumenter

I det følgende vil vi vurdere definisjonene i det konseptuelle rammeverket opp mot definisjonene av finansielle instrumenter. Slik definisjonene er gitt i IAS 32 fremgår det eksplisitt hvilke typer poster som hører inn under bestemmelsene for finansielle instrumenter. Denne tilnærmingen kan i utgangspunktet virke oversiktlig for revisor og regnskapsprodusent, ettersom de får en klar rettleiding i hvordan man skal rapportere, og fordi det ikke vil være noen usikkerhet rundt hvordan de skal forholde seg til regelverket (Baksaas & Stenheim, 2015). I tillegg vil klart definerte regler innskrenke mulighetsrommet for regnskapsmanipulering (Gjesdal, 2003). Dette momentet er særlig relevant innenfor temaet finansielle instrumenter, fordi regnskapspostene som omfattes er svært sentrale for de fleste foretak, og det er derfor potensielt store konsekvenser av en eventuell manipulasjon. Problemene med en regelbasert tilnærming er imidlertid flere. For det første medfører en listestrategi over hvilke elementer som inngår at man risikerer å utelate enkelte tilfeller, hvilket vil være et forvirrende element for regnskapsbrukeren når øvrige poster nevnes eksplisitt. For poster med et lavt kompleksitetsnivå vil ikke dette være noen problemstilling, men som vi tidligere har redegjort for favner temaet finansielle instrumenter også flere komplekse momenter. I tillegg bryter denne måten å utforme regnskapsstandarder på med det prinsippbaserte utgangspunktet til IASBs konseptuelle rammeverk.

En prinsippbasert tilnærming ville ha innebåret et regnskapsprodusenten i større grad gjør egne vurderinger, og derav mer omfattende bruk av skjønn (Johnsen, 2005). Dette ville vært i tråd med hvordan definisjonene for gjeld og eiendel er gitt i IFRS. Når IAS 32 presenterer finansielle instrumenter slik de gjør, er dette klar evidens på at standarden er i konflikt med det konseptuelle utgangspunktet, og tilnærmer seg behandlingen på en regelbasert måte.

Videre ble det i delkapittel 2.3 redegjort for hvilke kategorier av finansielle instrumenter standarden legger opp til. Det er også innenfor dette momentet en rekke konseptuelle utfordringer og problemstillinger. På samme måte som for definisjonene er det lagt opp til en listestrategi hvor det gis detaljerte beskrivelser av type finansielle instrumenter som skal kategoriseres likt. En slik tilnærming krever lite av regnskapsprodusentene, da det klart fremkommer hvordan de ulike instrumentene skal klassifiseres (Elling, 2012). Dette kan følgelig øke sammenligningsgrunnlaget mellom regnskap. Imidlertid har det foregått en rekke

finansielle innovasjoner de seneste årene, noe som har medført et høyere kompleksitetsnivå på de finansielle instrumentene. En regelbasert regnskapsstandard er mindre robust for nye regnskapsmessige problemer enn det en prinsippbasert regnskapsstandard er (Baksaas & Stenheim, 2015). I denne sammenheng kan en regelbasert standard bli utdatert, ettersom den ikke hensyntar de endringene markedet står overfor i samme grad som en prinsippbasert standard. Da fungerer stringente kategorier dårlig, og svekker sammenligningsgrunnlaget fordi instrumenter med like karaktertrekk kan bli vurdert ulikt (Bjørnstadjordet et. al., 2013).

Det kan også anføres at man gjennom fem kategorier med detaljerte beskrivelser legger opp til en regelbasert standard. Således underbygger kategoriene de overnevnte argumenter vedrørende definisjonenes regelnivå. En slik standard må inneholde regler for alle instrumenter som faller innenfor virkeområdet, og det kreves dermed kreves det et omfattende nivå på reguleringene (Elling, 2012). I tillegg har standarden flere hovedregler kombinert med unntaksregler for at den komplekse virkeligheten kan dekkes. En mer konseptuell tilnærming kunne vært å foretrekke nettopp for å la brukerne av regnskapene vurdere karakteristika ved finansielle instrumenter, og la disse vurderingene ligge til grunn for målingen, snarere enn å skulle tilpasse seg et rigid regelverk. Dersom temaet hadde vært mindre kompleks kunne en regelbasert tilnærming vært hensiktsmessig fordi regnskapsføringen da ville vært triviell.

IASB har i IAS 39 angitt noen regler som er tenkt å bidra til bedre vurderinger av finansielle instrumenter. Eksemplet på en slik regel er mulighet for frivillig klassifisering til virkelig verdi gjennom bruk av virkelig verdi-opsjon. En slik løsning vil gi mer ansvar til regnskapsprodusenten, ettersom det er hans vurderinger som vil ligge til grunn for hvordan instrumentet skal klassifiseres (Baksaas & Stenheim, 2015). Dette impliserer likevel ikke nødvendigvis at frihet til å gjøre egne vurderinger fører til bedre regnskapsmessige løsninger. Instrumenter med like karakteristika kan ved en slik praksis bli kategorisert ulikt, og av denne grunn kan sammenligningsgrunnlaget mellom regnskapene bli svekket. Fra et konseptuelt perspektiv kan det anføres at nye (unntaks)regler etableres for å rette opp i utilsiktede effekter ved eksisterende regler, og at man herigjennom gjør standarden ytterligere regelbasert.

På den andre siden kan man ved å åpne for større adgang til bruk av virkelig verdi oppnå bedre vurderinger fra foretakets side rundt hvilken kategorisering av de finansielle instrumentene som egner seg best i gitte situasjoner. Herigjennom kan unntaksregler være med på å fremme det prinsippbaserte utgangspunktet, nettopp fordi det gis en adgang til en frivillig klassifisering ut ifra hva som gir den beste regnskapsinformasjonen. Dermed er ikke flere regler

nødvendigvis i et motsetningsforhold til det konseptuelle rammeverket så lenge det åpnes for en mer prinsippbasert tilnærming. Likevel kan det anføres at dersom standarden hadde vært utarbeidet på et konseptuelt gjennomarbeidet grunnlag, hadde det ikke vært nødvendig for å etablere egne unntaksregler for å gå i en mer konseptuell retning.

3. Måling av finansielle instrumenter

Dette kapitlet vil ta for seg måling av finansielle instrumenter. I kapittel to ble det redegjort for hva finansielle instrumenter er, og hvordan klassifiseringen av disse skal gjøres. I det følgende vil innregning bli drøftet, og herunder vil de aktuelle kategoriene bli anvendt. Det samme utgangspunktet gjelder også for etterfølgende måling, hvor det i tillegg vil bli redegjort for måling til historisk kost og virkelig verdi. For å fullføre kretsløpet til et finansielt instrument vil fraregning bli belyst, slik at alle elementene – innregning, måling i etterfølgende periode og fraregning – er dekket.

Videre vil dette kapitlet se nærmere på nedskrivning og sikringsbøkføring. Dette tas inn fordi det er implikasjonene reglene har på målingen av finansielle instrumenter som er mest interessante i sammenhengen. Samtlige elementer i dette kapitlet vil bli drøftet opp mot det konseptuelle rammeverket.

3.1 Innregning av finansielle instrumenter

Som det ble redegjort for i kapittel to skal finansielle instrumenter klassifiseres i en bestemt kategori ut fra karakteristika ved instrumentet. Denne klassifiseringen skal skje på tidspunktet for innregning i balansen (IAS 39.45 og IAS 39.47). Klassifiseringen av finansielle instrument ved førstegangsinnregning er viktig blant annet på grunn av de begrensede mulighetene for reklassifisering (Ernst & Young AS, 2014). IAS 39 krever videre at verdien av instrumentet skal måles i tråd med de regler som er angitt for den aktuelle klassen frem til tidspunkt for fraregning.

Bestemmelsene om innregning knytter seg til når og hvordan et foretak skal bokføre et finansielt instrument i balansen. I motsetning til øvrige deler av standarden, blir ikke denne delen ansett å være et særlig komplisert moment (Bjørnstadjordet et. al., 2013). IAS 39.14 omtaler innregning av finansielle eiendeler og forpliktelser. Der angis det at et foretak bare skal innregne et finansielt instrument i balanseoppstillingen når selskapet blir *«part i instrumentets kontraktmessige bestemmelser.»* Det fremgår videre at alle finansielle instrumenter ved førstegangsinnregning skal måles til virkelig verdi. Denne målingen står i et motsetningsformål til andre eiendeler og forpliktelser som skal innregnes til kostpris. Med mindre andre forhold peker i annen retning er transaksjonsprisen på det finansielle instrumentet utgangspunkt for virkelig verdi (IAS 39.AG64).

3.2 Etterfølgende måling

I dette delkapitlet vil den etterfølgende målingen bli presentert. Det er i denne sammenhengen sentralt å starte med å gjøre rede for måling til virkelig verdi og måling til amortisert kost. Finansielle instrumenter skal etter førstegangs innregning måles til en av disse to, avhengig av hvilken kategori det aktuelle instrumentet er plassert under. Det er således relevant å ha begrepene klarlagt før måling i de enkelte kategoriene vil bli gjennomgått i nærmere detalj.

3.2.1 Amortisert kost

IAS 39.9 definerer hvordan amortisert kost skal anvendes for finansielle instrumenter. Denne definisjonen sier at instrumenter målt til amortisert kost skal måles til det beløp som angis ved førstegangsinnregning, fratrukket tilbakebetalinger på hovedstol justert for kumulativ amortisering. Det som refereres til som tilbakebetalinger på hovedstol kan typisk være avdrag på et banklån. Amortiseringen er differansen mellom effektiv rente og nominell rente inkludert påløpte gebyrer (som i praksis er en del av den nominelle renten). I tillegg skal det justeres for eventuelle nedskrivninger. Ved anvendelse av effektiv rente skal man, som definisjonen i IAS 39.9 sier, inkludere alle kontantelementer. Dette innebærer eksempelvis at etableringsgebyr og transaksjonskostnader skal inkluderes når effektiv rente beregnes. Et eksempel kan være egnet til å illustrere hvordan amortisert kost beregnes i praksis.

Nominell rente	5,00 %					
Effektiv rente	6,28 %					
År	0	1	2	3	4	5
Hovedstol	500 000					
Etableringskostnader	-12 500					
Termingebyr		-1 000	-1 000	-1 000	-1 000	-1 000
Avdrag		-100 000	-100 000	-100 000	-100 000	-100 000
Rentebetalinger		-25 000	-20 000	-15 000	-10 000	-5 000
Kontantstrøm	487 500	-126 000	-121 000	-116 000	-111 000	-106 000
Amortisert kost IB		487 500	392 106	295 723	198 289	99 738
Effektiv rente		30 606	24 617	18 566	12 449	6 262
Kontantstrøm		-126 000	-121 000	-116 000	-111 000	-106 000
Amortisert kost UB		392 106	295 723	198 289	99 738	-
<i>Amortisering av etableringskostnad</i>		<i>4 606</i>	<i>3 617</i>	<i>2 566</i>	<i>1 449</i>	<i>262</i>

Eksempel 1: Amortisert kost med konstant rente

Det overstående eksemplet viser et tenkt låneopptak på 500.000 kroner, med et etableringsgebyr på 12.500 kroner. Lånet skal nedbetales over fem år, med likelydende årlige avdrag. Det er et årlig gebyr (termingebyr) på 1.000 kroner, og en nominell rentesats på fem prosent. De ulike tallstørrelsene viser beregningen som gjøres tilknyttet dette lånet. De mest interessante postene er uthevet i grått, og viser noen momenter som er aktuelle å fremheve. Det første er hvordan de årlige kostnadene blir beregnet. Der inngår termingebyret, rentebetalingen og amortiseringen som til sammen er lik den effektive renten. Effektiv rente beregnes ut fra IB amortisert kost multiplisert med den effektive rentesatsen. Utgående balanse beregnes med utgangspunkt i IB tillagt den årlige effektive renten, og fratrukket kontantstrømmen tilknyttet lånet. Til slutt må det presiseres at amortiseringen består av effektiv rente fratrukket rentebetaling og termingebyret, og dermed svarer til etableringskostnadene.

Ved bruk av amortisert kost vil ikke svingninger i markedsrenten få store implikasjoner på bokført verdi. Dette vises i eksempel 2, som bygger på eksempel 1, men hvor det er lagt inn en endring i markedsrente i år 3. Ved en endring i den flytende renten følger det av IAS 39.AG7 at den effektive renten skal rekalkuleres. Effekten av en eventuell rekalkulasjon vil normalt ikke gi vesentlige endringer i amortisert kost, da den diskonterte verdien av de nye kontantstrømmene, beregnet ut fra den nye flytende renten, svarer til lånets amortiserte kost før renteendringen. Dette finner en også i eksemplet ved å sammenligne amortisert kost UB i eksempel 1 og 2. Sammenlignet med måling til virkelig verdi (som introduseres i neste delkapittel) vil det bli mindre resultatvolatilitet ved en renteendring som følge av at verdiendringselementet tilknyttet denne renteendringen, ikke medregnes i balansen ved måling til amortisert kost. Helt presist vil en slik renteendring som vises i eksempel 2 medføre en høyere årlig kostnad. Dette skyldes at den årlige effektive renten øker som følge av en høyere nominell rente, og ikke en verdiendring på lånet.

	År 1-2	År 3-5				
Nominell rente	5,00 %	7,50 %				
Effektiv rente	6,28 %	8,81 %				
År	0	1	2	3	4	5
Hovedstol	500 000					
Etableringskostnader	-12 500					
Termingebyr		-1 000	-1 000	-1 000	-1 000	-1 000
Avdrag		-100 000	-100 000	-100 000	-100 000	-100 000
Rentebetalinger		-25 000	-20 000	-22 500	-15 000	-7 500
Kontantstrøm	487 500	-126 000	-121 000	-123 500	-116 000	-108 500
Amortisert kost IB		487 500	392 106	295 723	198 262	99 720
Effektiv rente		30 606	24 617	26 039	17 457	8 780
Kontantstrøm		-126 000	-121 000	-123 500	-116 000	-108 500
Amortisert kost UB		392 106	295 723	198 262	99 720	-
Amortisering av etableringskostnad		4 606	3 617	2 539	1 457	280

Eksempel 2: Amortisert kost med endret rente i år tre

3.2.2 Måling til virkelig verdi

Reglene for måling til virkelig verdi er gitt i IAS 39.9 som det beløp en eiendel kan omsettes for eller som en forpliktelse kan gjøres opp med i en transaksjon på armlengdes avstand mellom parter. Det er altså tale om en markedsbasert og ikke en selskapsspesifikk måling, og det er således basert på antagelser og målinger som markedsaktører ville anvendt i prisfastsettelsen (Ernst & Young AS, 2014). Litt trivielt kan dette omtales som salgspris på eiendelen eller forpliktelsen. For å tilnærme seg dette utgangspunktet på en praktisk måte har IASB angitt et verdsettelseshierarki hvor retningslinjer for måling til virkelig verdi er angitt. Disse retningslinjene er generelle for flere typer eiendeler og forpliktelser, og temaet er derfor regulert i en felles standard, IFRS 13 – *måling av virkelig verdi*. I denne standarden finner en blant annet en nivåinndeling for kvalitet på måling til virkelig verdi. Denne nivåinndelingen baserer seg på hvilke former for data som er benyttet i verdsettelsen (IFRS 13.61). Følgende oversikt oppsummerer kriteriene:

- Nivå 1 Noterte priser (ikke justerte) i aktive markeder for identiske eiendeler eller forpliktelser som foretaket har tilgang til på måletidspunktet (IFRS 13.76).
- Nivå 2 Andre inndata enn noterte priser som omfattes av nivå 1 og er observerbare for eiendelen eller forpliktelsen, enten direkte eller indirekte (IFRS 13.81).
- Nivå 3 Ikke-observerbare inndata for eiendelen eller forpliktelsen basert på forutsetninger selskapet antar at markedet legger til grunn (IFRS 13.86).

Det beste og mest presise målet i henhold til hierarkiet er på nivå 1, da dette er noterte priser i et likvid marked. Appendix A i IFRS 13 definerer et aktivt marked som (norsk oversettelse) «*et marked der transaksjoner for eiendelen eller forpliktelsen finner sted med tilstrekkelig hyppighet, og volum til å gi løpende prisinformasjon.*» Når verdsettelse kan gjøres jamfør dette nivået kan man legge til grunn at kvaliteten er nær perfekt. For nivå 2 fremhever IFRS 13 at det skal være observerbare eller noterte priser som enten direkte kan henføres til den aktuelle eiendelen eller forpliktelsen, eller indirekte ved at det finnes markedspriser for identiske eller lignende eiendeler eller forpliktelser. Eksempler på inndata for nivå 2 er noterte priser på identiske eller lignende instrumenter i aktive eller inaktive markeder (IFRS 13.82).

Nivå 3 i verdsettelseshierarkiet skal kun anvendes når observerbare inndata ikke er tilgjengelige (Stenheim, 2008). Dette gjelder i tilfeller der det er liten eller ingen markedsaktivitet for den aktuelle eiendelen eller forpliktelsen på tidspunktet for målingen. Likevel skal det legges til grunn at de ikke-observerbare inndata som benyttes som utgangspunkt for verdsettelsen skal være de samme som andre markedsaktører ville benyttet. Det er verdsettelsesmodeller i selskapene som benyttes med bakgrunn i nevnte inndata. I teorien åpner man ikke opp for en selskaps-spesifikk verdsettelse på noen av nivåene. En kan imidlertid diskutere hvorvidt dette kan anføres så lenge det er subjektive vurderinger av ikke-observerbare data som til slutt må legges til grunn.

Eksempel 3 viser hvordan måling til virkelig verdi kan gjennomføres. Vi har i utformingen av dette gjort bruk av eksempel 1, slik at tallene er like. For å beregne den årlige kostnaden til lånet tar vi utgangspunkt i den effektive renten. Denne inneholder nominell rente, termingebyret og amortiseringen av etableringskostnadene. Bakgrunnen for at amortiseringen av etableringskostnadene benyttes er at IAS 39 angir at renteinntekter og –kostnader skal beregnes på bakgrunn av amortisert kost (Bjørnstadjordet et. al., 2013). Dette understøtter også hvorfor det er verdiendringselementet som skiller de to målemetodene.

Som eksemplet viser er inngående og utgående balanse, samt årlig kostnad lik i eksempel 3 (målt til virkelig verdi) som i eksempel 1. Dette skyldes at amortisert kost er lik virkelig verdi når det ikke har forekommet noen verdiendring, altså ingen endring i rente. Ved måling til virkelig verdi finner vi utgående balanse ved å neddiskontere fremtidige forventede kontantstrømmer med et årlig avkastningskrav lik den effektive renten. Når alle markedsforhold er like, vil også måling etter amortisert kost og virkelig verdi bli den samme, slik eksempel 1 og 3 illustrerer.

Nominell rente	5,00 %					
Effektiv rente	6,28 %					
År	0	1	2	3	4	5
Hovedstol	500 000					
Etableringskostnader	-12 500					
Termingebyr		-1 000	-1 000	-1 000	-1 000	-1 000
Avdrag		-100 000	-100 000	-100 000	-100 000	-100 000
Rentebetalinger		-25 000	-20 000	-15 000	-10 000	-5 000
Kontantstrøm	487 500	-126 000	-121 000	-116 000	-111 000	-106 000
Virkelig verdi IB		487 500	392 106	295 723	198 289	99 738
Effektiv rente/rentekostnad		30 606	24 617	18 566	12 449	6 262
Verdiendring		-	-	-	-	-
Virkelig verdi UB		392 106	295 723	198 289	99 738	-

Eksempel 3: Virkelig verdi med konstant rente

	År 1-2	År 3-5				
Fastrente	5,00 %	5,00 %				
Markedsrente	5,00 %	7,50 %				
Effektiv rente	6,28 %	8,81 %				
År	0	1	2	3	4	5
Hovedstol	500 000					
Etableringskostnader	-12 500					
Termingebyr		-1 000	-1 000	-1 000	-1 000	-1 000
Avdrag		-100 000	-100 000	-100 000	-100 000	-100 000
Rentebetalinger		-25 000	-20 000	-15 000	-10 000	-5 000
Kontantstrøm	487 500	-126 000	-121 000	-116 000	-111 000	-106 000
Virkelig verdi IB		487 500	392 106	295 723	191 555	97 422
Effektiv rente/rentekostnad		30 606	24 617	24 889	16 867	8 578
Verdiendring		-	-	-13 057	-	-
Virkelig verdi UB		392 106	295 723	191 555	97 422	-
Resultateffekt		30 606	24 617	11 832	16 867	8 578

Eksempel 4: Virkelig verdi med endret rente i år 3

Eksempel 4 viser virkelig verdi for lånet, men vi benytter her fastrente på 5% for å illustrere effekt av verdiendringene. Vi tar utgangspunkt i de samme forholdene som i eksempel 2, med en renteendring i år 3, men altså for et fastrentelån. I utgangspunktet skulle et slikt lån vært kategorisert som «andre forpliktelser», i henhold til kategoriene i kapittel 2.3, men for å illustrere et eksempel med måling til virkelig verdi antar vi at det her er frivillig kategorisering

til «virkelig verdi med verdiendring over resultatet» (virkelig verdi-opsjon). Kostnaden i år 3 blir lavere ved bruk av denne metoden enn ved amortisert kost, fordi en tar inn en positiv verdiendring tilknyttet økt markedsrente, og herav effektiv rente. Bakgrunnen for en positiv utvikling er at vi i en fastrenteavtale har bundet rentebetalingene på 5%, mens markedsrenten øker. Således diskonterer vi med en høyere rente i år 3-5, og derav blir lånet mindre verdt, hvilket utløser en positiv verdiendring for selskapet. Denne positive verdiendringen gjøres i år 3 når de nye markedsforholdene blir kjent. Det er naturlig å ta utgangspunkt i at renteendringen skjer den 01.01 år 3, slik at rentekostnad dette året beregnes etter verdiendring. Videre blir rentekostnaden i år 3-5 beregnet på bakgrunn av ny effektiv rente. Dette følger av den totale kostanden skal summere seg likt etter alle målemetoder, og herav må den positive verdiendringen motsvares av en høyere kostand i senere perioder. En får dermed større svingninger ved bruk av virkelig verdi, og eksemplene illustrerer hvilke utslag ulik måling kan ha for både verdi og resultatvolatilitet.

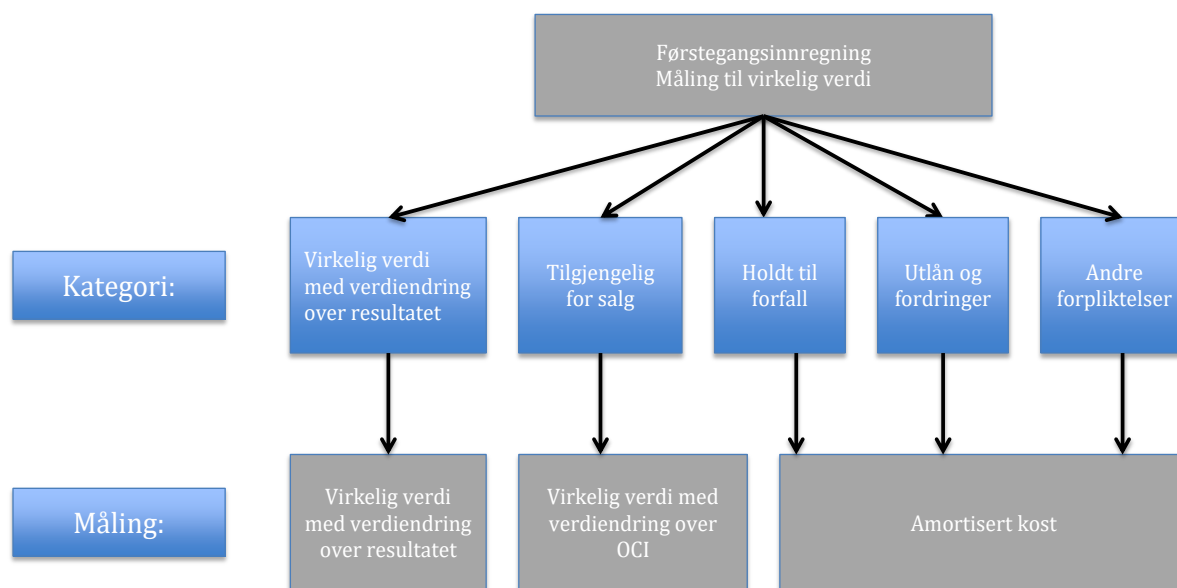
Virkelig verdi-opsjon

På bakgrunn av IAS 39 sine ulike verdsettelsesmetoder for finansielle instrumenter, der noen verdsettes etter virkelig verdi, mens andre bokføres til amortisert kost, kan det oppstå regnskapsmessige misforhold, som igjen leder til volatilitet i resultatet (Ernst & Young AS, 2014). Et eksempel på dette kan være et foretak som handler derivater (som skal måles til virkelig verdi) for å redusere sin risiko i et instrument som måles til amortisert kost. I en slik situasjon kan det anses hensiktsmessig å benytte samme måleattributt for begge instrumenter, for å oppnå konsistens. Med bakgrunn i dette er det introdusert en mulighet for å benytte seg av den såkalte virkelig verdi-opsjonen. Denne var ikke med i den opprinnelige standarden, men ble introdusert ved en revidering i 2004. I vurderingen av resultatvolatilitet er det viktig å skille mellom den kunstige volatiliteten, som skyldes de regnskapsmessige regler, og den volatiliteten som skyldes svingninger i faktiske økonomiske forhold (Fiechter, 2011). Virkelig verdi-opsjon søker å dempe den kunstige volatiliteten gjennom å gi adgang til å benytte likt måleattributt for å unngå misforhold.

3.2.3 Etterfølgende måling fordelt på kategorier

Figur 4 illustrerer hvorvidt finansielle instrumenter skal måles til virkelig verdi eller amortisert kost ut fra hvilken kategori instrumentet tilhører. Dette impliserer at hvilken måling instrumentet gjøres til avhenger av klassifiseringen. De tre kategoriene «holdt til forfall», «utlån og fordringer» og «andre forpliktelser» måles til amortisert kost (IAS 39).

Verdiendringer på instrumenter innenfor disse kategoriene kommer først inn i resultatregnskapet ved fraregning eller eventuelle nedskrivninger. Flere av postene i disse kategoriene er av mer kortsiktig art, som for eksempel kundefordringer og leverandørgjeld. Det følger av kategoriseringen at disse skal måles til amortisert kost, men på grunn av postenes (normalt) korte løpetid, der det ikke er noen differanse mellom opprinnelig balanseført verdi og forfallsbeløpet, vil amortisering normalt sett ikke være relevant. I slike tilfeller bokføres for praktiske formål postene til lik pålydende.

Figur 4: Oversikt over måling til amortisert kost eller virkelig verdi per kategori

De to kategoriene «virkelig verdi med verdiendring og resultatet» og «tilgjengelig for salg» skal måles til virkelig verdi. Eksempler på forhold som er med på å endre verdien på finansielle instrumenter i disse kategoriene er markedsverdiendringer, verdiendringer som skyldes akkumulering av renter og verdiendringer med bakgrunn i valutakursendringer (Ernst & Young AS, 2014). Renteinntekter og -kostnader skal for samtlige fem kategorier måles basert på amortisert kost (Bjørnstadjordet et. al., 2013). For kategorien «tilgjengelig for salg» introduseres verdiendringer over Other Comprehensive Income (OCI), som foreløpig ikke har vært omtalt. Ved slik måling går ikke verdiendringen over resultatet, men føres over egenkapitalen. Dette har ingen konsekvenser for selve målingen av instrumentet til virkelig verdi, men snarere for motposten verdiendringene føres mot. Hvorfor en slik tilnærming velges er noe uklart. Det har fremkommet noe kritikk mot den generelle bruken av OCI, blant annet fra Norsk Regnskapsstiftelse (2014). Denne kritikken har gått på at OCI mangler konseptuell basis, og at det konseptuelle grunnlaget bør utvikles mer. Imidlertid finnes det også logiske argumenter for en slik anvendelse. Blant annet kan det anføres at siden eiendelen

skal selges er det en rimelig tilnærming at endringer i verdien ikke reflekteres i resultatet, men holdes i egenkapitalen. I forlengelsen av dette taler en normalisering av resultatet for bruk av OCI, fordi man unntar poster der verdiendringer ikke bør påvirke et foretaks økonomiske resultatrapportering, men som av informasjonsgrunner kan anses hensiktsmessig at måles til virkelig verdi.

Både finansielle instrumenter målt til amortisert kost og virkelig verdi kan bli påvirket av svingninger i valutakurs, dersom dette er aktuelt for det konkrete instrumentet (Bjørnstadjordet et. al., 2013). Regnskapsføringen av dette er regulert av IAS 21 *virkningene av valutakursendringer*. Uansett om instrumentet måles til virkelig verdi eller amortisert kost skal verdiendringer som følger av endringer i valutakurs føres direkte over resultatet.

3.3 Fraregning

IAS 39.9 omtaler fraregning som fjerning av en tidligere innregnet finansiell eiendel eller forpliktelse fra et selskaps balanse. Det er i IAS 39.17 gitt at man bare får fraregne en finansiell eiendel når de kontraktmessige rettighetene til kontantstrømmene fra den finansielle eiendelen er utløpt, eller den finansielle eiendelen er overført til en annen part på en slik måte at overføringen oppfyller standardens krav til fraregning. For at en eiendel skal kunne fraregnes må risiko og fordeler ved eierskap være overført, i tillegg til at kontrollen må være overført (IAS 39.20). Standarden krever videre at dersom parten som avgir den finansielle eiendelen fraregner skal dette motsvares med en innregning fra mottaker av den finansielle eiendelen. For fraregning av finansielle forpliktelser er hovedregelen etter IAS 39.39 at de kan tas ut av balansen når forpliktelsen er innfridd, kansellert eller utløpt. Fraregning gjøres til den balanseførte verdien, og en eventuell realisert gevinst eller tap som følge av fraregningen tas over resultatet (IAS 39.26 og 39.41).

Ved konvensjonelle kjøp og salg vil ikke kompleksitetsnivået vedrørende fraregning være vesentlig. Slike finansielle instrumenter vil typisk være kundefordringer eller leverandørgjeld. Ser en derimot på mer kompliserte finansielle strukturer, særlig innenfor finanssektoren, er utfordringene knyttet til fraregning større (Bjørnstadjordet et. al., 2013). Noe av bakgrunnen for dette er at reglene i IAS 39 innenfor dette temaet er komplekse, hvilket skaper utfordringer i møte med kompliserte finansielle instrumenter (Ernst & Young AS, 2014). For slike instrumenter er det ofte vanskelig å oppfylle kravene til fraregning.

3.4 Måling i et konseptuelt lys

Reglene for innregning, etterfølgende måling og fraregning vil i dette delkapitlet bli drøftet i et konseptuelt lys. Herunder vil måleattributtene virkelig verdi og amortisert kost bli lagt vekt på. Disse to utgjør mulighetsrommet for måling av finansielle instrumenter, og det er således her den mest konseptuelt interessante diskusjonen innenfor dette temaet ligger. Til slutt vil det bli vurdert hvilken type måling som passer for finansielle instrumenter, samt drøftet hvorvidt IASB har en målepreferanse.

Det er i rammeverket angitt måleattributter, og blant disse er det historisk kost (som for eksempel amortisert kost) og virkelig verdi som er aktuelle for finansielle instrumenter (Den norske Revisorforening, 2008). IASB angir ingen nærmere veiledning i det konseptuelle rammeverket om hvilken målemetode som foretrekkes, ut over å presisere at historisk kost er den i praksis mest anvendte formen for måling. Det er likevel ikke slik at historisk kost er det dominerende synet etter dagens anvendelse av IFRS. Vurdert opp mot krav til informasjon og forvaltning, virker virkelig verdi å være nærliggende også etter det konseptuelle rammeverket (Ronen, 2008). Selv om det konseptuelle utgangspunktet ikke legger noen føringer på hvilket måleattributt som foretrekkes, har utviklingen gått i retning av mer bruk av virkelig verdi (Hitz, 2007).

Fra det overnevnte kan man ikke trekke noen entydig konklusjon om hvorvidt det er mer eller mindre riktig å anvende historisk kost eller virkelig verdi på finansielle instrumenter. Det konseptuelle rammeverkets underliggende determinanter antyder at ulike type måling kan være korrekt i ulike situasjoner. Det har av enkelte blitt argumentert for at det er en styrke at IASB ikke har noen klar preferanse for valg av virkelig verdi eller historisk kost, men anerkjenner at forskjellige målemetoder er påkrevd i ulike situasjoner. Blant annet nevner Hoogervorst (2015) følgende tre kriterier som bør legges til grunn i vurderingen av hvorvidt virkelig verdi eller historisk kost skal anvendes:

1. Historisk kost bør anvendes dersom forretningsaktivitetene tilsier dette gjennom bruk av aktiva i kombinasjon med andre aktiva for å produsere en vare eller tjeneste.
2. Dersom formålet er å handle aktiva eller forpliktelser i et aktivt marked, bør virkelig verdi benyttes på generelt grunnlag.
3. Dersom eiendelen eller forpliktelsen er sensitiv for markedspåvirkninger, eller for andre risikoer, bør generelt virkelig verdi anvendes.

3.4.1 Hvilken type måling passer best for finansielle instrumenter?

Det har blitt anført en rekke meninger rundt hvilken målemetode som på et generelt grunnlag er best egnet for finansielle instrumenter. Under finanskrisen ved slutten av forrige tiår ble det av flere argumentert for at regnskapsmessig måling til virkelig verdi var med på å forsterke krisen. Blant annet anfører Magnan (2009) at reglene for måling til virkelig verdi i kombinasjon med anvendelsen av disse reglene ga et feil bilde av den reelle økonomiske situasjonen til mange foretak. Andre har argumentert mot bruk av virkelig verdi med bakgrunn i at slik måling er prosyklisk, og dermed bidrar til å forsterke de økonomiske trendene (Novoa, Scarlata, & Solé, 2009). I tillegg kan måling til virkelig verdi bidra til at finansbransjen i en nedgangsperiode kan redusere utlånsaktiviteten i stor grad grunnet en forsterkelse av de dårlige tidene (Fardal, 2008). Dette bygger på det overnevnte om en prosyklisk effekt av virkelig verdi-måling.

Tilhengere av bruk av virkelig verdi argumenterer for at slik måling reflekterer den reelle, nåværende økonomiske situasjonen (Fardal, 2008). Så lenge det er de faktiske markedsforholdene som kommer til uttrykk er det ikke unaturlig, eller nødvendigvis uønsket med volatilitet i regnskapet. Måling til virkelig verdi kan være hensiktsmessig dersom man har et finansielt instrument for omsetning eller som skal selges, ettersom det da kan være ønskelig å vise den faktiske verdien på instrumentet. Det hevdes i tillegg at transparensen i regnskapene øker, og at det således gir bedre informasjon til regnskapsbrukere og -interessenter (Laux & Leuz, 2009).

Alternativet til å bruke en virkelig verdi-modell er måling til historisk kost. Et eksempel på en historisk kost-modell er å anvende amortisert kost, slik IAS 39 legger opp til for flere av kategoriene av finansielle instrumenter. Fordelen med en historisk kost-modell er at den er enkel å bruke og enkel å forstå, samt at det gir en konsistent og forutsigbar regnskapsmessig behandling (Jaijairam, 2013). For eksempel kan det for finansielle instrumenter som skal holdes til forfall og kun er betaling av rente og hovedstol vise et bedre økonomisk realitetsbilde når verdiendringer ikke inngår i resultatet. I tillegg kan måling til historisk kost også gi et bedre bilde av de økonomiske prestasjonene i et foretak, da inntjeningen måler hvor godt et selskap evner å transformere investert kapital til en høyere salgsverdi basert på en forretningsmodell (Penman, 2007). Det kan fra dette også anføres at historisk kost er bedre for kontrollformål, fordi den måler en avkastning på faktisk investert kapital. Vedrørende negative sider ved historisk kost argumenteres det blant annet for at denne er mindre relevant for

investor, fordi en ikke ser på en eventuell økning i verdien på instrumentet (Bakar & Said, 2008). Selv om man ikke skal hensynta en eventuell verdiøkning, skal det likevel nedskrives dersom verdien på instrumentet har falt. Derfor kan historisk kost anses å være en asymmetrisk tilpasning til virkelig verdi. Denne tilnærmingen er det nærliggende å tenke at kan forklares ut ifra en forsiktighetstankegang fra standardsetterne (Strouhal, 2015).

Hvilken måling foretrekker IASB for finansielle instrumenter?

IAS 39.46 omtaler måling av finansielle eiendeler etter førstegangsinnregning. Det slås her implisitt fast at det er måling til virkelig verdi som er hovedregelen. Unntakene fra denne regelen gis i liste i standarden, og består blant annet av kategoriene «utlån og fordringer» og «holdt til forfall». På lignende vis slås det fast i IAS 39.47 at hovedregelen for finansielle forpliktelser er at disse skal måles til amortisert kost, med kategorien «virkelig verdi med verdiendring over resultatet» som ett av unntakene. Ut fra dette virker ikke IASB å ha noen preferanse for finansielle instrumenter som helhet, men prefererer heller ulike type måling for ulike typer instrumenter (eiendeler og forpliktelser).

Det er imidlertid flere forhold som peker i retning av at IASB i sin tilnærming til finansielle instrumenter har en preferanse for måling til virkelig verdi. For det første har det blitt lagt til en virkelig verdi-opsjon i standarden, slik det tidligere er redegjort for. Denne innebærer at selskap kan øremerke finansielle instrumenter – både eiendeler og forpliktelser – til «virkelig verdi med verdiendringer over resultatet». En tilsvarende amortisert kost-opsjon finnes ikke i regnskapsstandarden, og derav er det asymmetrisk behandling i favør av måling til virkelig verdi. Videre er det gitt i standarden at ved førstegangsinnregning skal alle finansielle instrumenter måles til virkelig verdi. Dette innebærer et brudd med de fleste øvrige standarder, som for eksempel immaterielle eiendeler og anleggsmidler, hvor førstegangsinnregning skal regnskapsføres til anskaffelseskost. For de fleste praktiske formål vil ikke denne forskjellen ha betydning, da anskaffelseskost og virkelig verdi ved innregning som regel er lik. Poenget er likevel klart vedrørende hvilken måling IASB foretrekker, når standardsetterne velger å eksplisitt angi virkelig verdi som måleattributt ved førstegangsinnregning.

Det siste momentet som blir anført for hvorfor standardsetterne foretrekker måling av finansielle instrumenter til virkelig verdi er å finne i deres eget diskusjonsnotat «Reducing Complexity in Reporting Financial Instruments (2008)». Bakgrunnen for å utgi et slikt notat var nettopp et ønske om å peke ut noen mulige momenter for hvordan rapporteringsreglene

for finansielle instrumenter kunne forenkles. Her blir det blant annet fremhevet at det bør være en langsiktig målsetning at alle finansielle instrumenter måles med samme måleattributt. I den forbindelse uttaler standardsetterne at «(...) *fair value seems to be the only measure that is appropriate for all types of financial instruments*». Et slikt utsagn antyder at IASB har utpekt virkelig verdi som den ideelle målingen av finansielle instrumenter, og kan derfor bidra til å gi en forklaring på hvorfor det allerede under gjeldende regler ser ut til å være en slik preferanse hos standardsetterne.

Videre finner vi det relevant å vurdere om en eventuell preferanse for virkelig verdi er hensiktsmessig. Det kan anføres at en slik tilnærming bryter med det konseptuelle rammeverket, hvor utgangspunktet er at ingen preferanse skal ligge til grunn for den ene eller den andre målemetoden. I tillegg trekker det i en regelbasert retning, fordi man angir konkret hvilken måling som skal benyttes. Dette er et moment som trekker i retning av brudd med det konseptuelle utgangspunktet.

I det foregående er det fremhevet tre momenter fra Hoogervorst (2015) vedrørende i hvilke sammenhenger de enkelte måleattributter bør velges. Fra punkt nummer to og tre kan det argumenteres for at disse favner mange typer av finansielle instrumenter, og at en virkelig verdi-preferanse således kan forstås ut fra dette. Imidlertid er det her viktig å fremheve at det i alle situasjoner kommer an på hva som er *formålet* med det finansielle instrumentet. At virkelig verdi passer for instrumenter med de karakteristika som fremheves i de aktuelle punktene illustrerer nettopp at det er bruksområdet og bakgrunnen for anskaffelse av instrumentet som bør ilegges vekt når måleattributt skal velges. Det virker i utgangspunktet som en mer prinsippbasert tilnærming, hvor det finansielle instrumentets formål blir vurdert, er en bedre tilnærming enn en konvergens mot at alt skal måles til virkelig verdi. På den måten kunne man både fremhevet hvorfor selskapet rent faktisk har anskaffet instrumentet, og de faktiske økonomiske forholdene mer presist.

3.5 Nedskrivning

Nedskrivning av finansielle instrumenter kan bare foretas for eiendeler. Når en finansiell eiendel nedskrives, reduseres verdien av eiendelen i balansen (Langli, 2012). IAS 39.58 angir at «*et foretak skal på hver balansedag vurdere om det finnes objektive indikasjoner på at en finansiell eiendel eller en gruppe av finansielle eiendeler har falt i verdi.*» Videre i IAS 39 presiseres det flere forhold som må være innfridd før nedskrivning av finansielle instrumenter

kan foretas. For det første må det foreligge objektive bevis for at det er et varig verdifall på den finansielle eiendelen. Dette er et sentralt kriterium, og har vært gjenstand for både debatt og kritikk (se f.eks. Barth & Landsman, 2010), fordi objektivitetskriteriet krever retrospektive indikasjoner på at et tap vil finne sted. I praksis medfører dette at en forventning om tap ikke er grunnlag nok til å nedskrive – det må foreligge faktisk evidens for at så kan gjennomføres.

IAS 39.59 beskriver en rekke kriterier for objektive bevis. Dette kan blant annet være vesentlige finansielle vanskeligheter hos utsteder eller debitor, mislighold av forfalte krav eller negative endringer i betalingsstatus. Standarden overlater herigjennom mindre vurderinger til regnskapsprodusentene, og er eksplisitt i hvilke typer indikasjoner for verdifall kan regnes som objektive bevis. Det samme resonnement kan anvendes motsatt for hvilke hendelser som *ikke* kan regnes som objektive bevis, hvor standarden også er utførlig i omtalen. Et eksempel i den sammenhengen er en nedgradering i et foretaks kredittverdighet (IAS 39.60).

Videre er det et krav om at verdifallet følger av en eller flere hendelser som har inntruffet etter førstegangsinnregning (IAS 39.59). Eksempler på slike hendelser kan relatere seg til de IASB presenterer som objektive bevis. I tillegg må hendelsen(e) påvirke forventede kontantstrømmer, og kunne måles pålitelig for at et foretak skal kunne gjennomføre en nedskrivning.

Tabell 2 kan belyse hvordan de ulike kategoriene for finansielle instrumenter vurderes med hensyn til nedskrivning (Ernst & Young AS, 2014):

Type instrument	Testes for nedskrivning	Reversering av nedskrivning
Virkelig verdi med verdiendring over resultatet	Nei	Nei
Holdt til forfall og utlån og fordringer	Ja	Ja
Tilgjengelig for salg	Ja	Ja

Tabell 2: Vurdering av nedskrivning fordelt på kategorier (Ernst & Young AS, 2014, s. 651)

Som tabellen viser varierer det om instrumenter i de enkelte av kategoriene skal testes for nedskrivning eller ikke. Dette følger av om kategorien anvender etterfølgende måling til

virkelig verdi eller amortisert kost. Der det er måling til virkelig verdi med verdiendring over resultatet er det ingen test for nedskrivning da eventuelle verdifall innregnes gjennom regulær måling. Dette impliserer at reversering av et eventuelt verdifall også skjer automatisk.

For kategorien «tilgjengelig for salg», som måles til virkelig verdi, stiller det seg imidlertid annerledes. Denne skal kontrolleres for nedskrivning, og skrives ned over resultatet dersom man finner objektive bevis på verdifall. En slik tilnærming skyldes at de ordinære verdiendringene som måles gjennom virkelig verdi-målingen føres over OCI. IAS 39.67 viser til at det ved objektive bevis på verdifall skal reflekteres i det ordinære resultatet, og derav skal også finansielle eiendeler «tilgjengelig for salg» testes for nedskrivning. Dersom objektive indikasjoner tilsier at en tidligere foretatt nedskrivning kan reverseres skal dette gjøres over resultatet opp til nivået før nedskrivningen dersom det finansielle instrumentet er et gjeldsinstrument. Er det derimot et egenkapitalinstrument vil en eventuell reversering gjøres over OCI i egenkapitalen (IAS 39.69).

For de to kategoriene som måles til amortisert kost, «utlån og fordringer» og «holdt til forfall» skal det testes for nedskrivning. Dette følger av at disse eiendelene ikke vil få noen automatisk nedskrivning over resultatet på grunn av målemetoden. IAS 39.63 sier at ved nedskrivning skal finansielle eiendeler i disse to kategoriene skrives ned til «*nåverdien av de estimerte fremtidige kontantstrømmene, diskontert med den finansielle eiendelens opprinnelige effektive rente*». Dersom det foreligger objektive bevis for at verdifallet ikke lenger er gjeldende kan nedskrivningen reverseres over resultatet, inntil den verdien instrumentet ville hatt på tidspunktet dersom ikke nedskrivning var foretatt.

Etter IAS 39.64 skal det for finansielle eiendeler som måles til amortisert kost foretas to tester for å vurdere om det foreligger objektive bevis for verdifall. Først skal det vurderes om selskapet har finansielle eiendeler som er vesentlige, og om det skal nedskrives på den enkelte av disse. For finansielle eiendeler som ikke er vesentlige skal nedskrivning vurderes på gruppenivå for eiendeler som har tilsvarende kredittrisikotrekk. Dette betyr at man ikke kan se på hver enkelt kunde, men må vurdere om det foreligger tap for gruppen som helhet før eventuell nedskrivning kan foretas. Et eksempel på en gruppenedskrivning er en bank som har utlån til kunder (Ernst & Young AS, 2014). Dårligere betalingsevne hos en enkelt kunde som ikke er vesentlig er ikke grunnlag for nedskrivning på gruppenivå. Observerer man imidlertid for eksempel at arbeidsledigheten går opp for hele gruppen kunden tilhører vil det skape et grunnlag for nedskrivning.

3.5.1 Nedskrivning og det konseptuelle rammeverket

Nedskrivning av finansielle eiendeler etter IAS 39 fører til en asymmetrisk måling ved bruk av amortisert kost. Dette følger av at det skal nedskrives dersom det foreligger objektive bevis, mens det ikke kan oppskrives dersom det er indikasjoner på at verdien har økt. På bakgrunn av dette kan det settes spørsmålstegn til hvorfor man i hele tatt har nedskrivninger for finansielle eiendeler. En sannsynlig forklaring er en forsiktighetstankegang for målingen i IAS 39, på lik linje med andre standarder i IFRS (Stenheim & Madsen, Forsiktig regnskapsrapportering - hva og hvorfor?, 2014). Av dette kan det tolkes at nedskrivningsreglene i IAS 39 er laget med henblikk på et kreditororientert perspektiv. Det har sammenheng med at for kreditor vil det generelt være hensiktsmessig å vise eventuelle verdifall som må tillegges vekt i vurderingene av et selskap.

Et av de kritiske punktene mot nedskrivningsreglene i IAS 39 har vært at de kommer for lite og for sent (Gaston & Song, 2014). Dette argumentet relaterer seg til kravene til objektive bevis, og det retrospektive synet som ikke gjør det mulig å handle på bakgrunn av forventninger til tap. I et konseptuelt perspektiv er dette problematisk fordi regnskapsprodusentene ikke har de nødvendige friheter til å gjøre nedskrivningsvalg knyttet til informasjon som foreligger. Således er også dette punktet med på å underbygge den regelbaserte tilnærmingen i IAS 39, og gjennom mer fokus på prinsipper kunne produsentene stått friere i nedskrivningsvalg knyttet til finansielle instrumenter. En forutsetning under en prinsippbasert standard er ikke-opportunistisk adferd fra regnskapsprodusentene, og at man ikke misbruker handlingsrommet som gis av en slik tilnærming (Johnsen, 2005). Ett forhold som støtter opp om de strenge kravene til nedskrivning er at det hindrer ledelsen i å gjennomføre kraftige nedskrivninger i en periode, med den hensikt å skape bedre avkastning i etterfølgende perioder.

Dersom reguleringene ikke tillater å gi regnskapsbrukerne den beste tilgjengelige informasjon i regnskapene er dette en konseptuell utfordring. Argumentet knyttet til dette punktet relaterer seg til de strenge kravene til objektive bevis, og herunder at regnskapstallene ikke nødvendigvis tar inn over seg en faktisk dårligere posisjon for de finansielle eiendelene. Dersom ikke de økonomiske realitetene knyttet til verdien av en finansiell eiendel fremkommer i regnskapene kan det anføres at dette vil være problematisk med grunnlag i et pålitelighetsperspektiv. For at et regnskap skal være pålitelig kreves det at bildet som tegnes av regnskapet skal være i samsvar med den virkeligheten som avbildes (Kvifte & Johnsen,

2008). Et moment som likevel taler for strenge regler knytter seg til sammenlignbarhet. Kravene til objektive bevis kan trekke i retning av bedre sammenlignbarhet, fordi reglene er klare og i mindre grad overlater vurderingene til brukeren.

3.6 Sikringsbokføring

Som redegjort for i oppgavens innledende kapittel er sikringsbokføring et sentralt tema i sammenheng med finansielle instrumenter. Vi vil i det følgende gå inn på risikostyring, da dette er viktig for temaet sikringsbokføring. Videre blir krav til dokumentasjon og testing av sikringseffektivitet gjennomgått. Deretter blir de ulike formene for sikring introdusert, i tillegg til opphør av slike sikringsforhold. Avslutningsvis i delkapitlet blir sikringsbokføring drøftet i et konseptuelt perspektiv.

3.6.1 Risikostyring

Dersom en bedrift ønsker å unngå risikoeksponering i for eksempel fremtidige priser, renter eller kurser kan man sikre seg, gjerne ved bruk av derivat (Ernst & Young AS, 2014). Som forklart i kapittel 3.2.4, skal derivater i henhold til IAS 39 måles til virkelig verdi. Måling til virkelig verdi kan føre til asymmetri mellom resultatføringen av gevinster og tap på sikringsinstrumentet og sikringsobjektet, dersom finansielle instrumenter måles til amortisert kost eller virkelig verdi med verdiendringer over OCI. Det gjelder også dersom man har sikret enten en ikke-finansiell eiendel eller forpliktelse eller en avtalt eller tiltenkt fremtidig transaksjon, da disse oftest ikke måles til virkelig verdi med verdiendringer over resultatet. For å sammenstille gevinster og tap på sikringsinstrumentet og sikringsobjektet er det derfor etablert regler for sikringsbokføring. Denne sammenstillingen kan oppnås ved at man endrer tidspunkt for resultatføringen av tap og gevinster, enten for sikringsinstrumentet eller sikringsobjektet. Anvendelse av sikringsbokføring er frivillig, slik at man ikke må, men kan sikringsbokføre dersom kravene er tilfredsstillt.

3.6.2 Krav til sikringsbokføring

IAS 39.88 angir kriterier for sikringsbokføring, hvorunder samtlige må være innfridd. Blant disse er det særlig dokumentasjon av og effektivitet i sikringen som er relevant. I det følgende vil hvert av disse kravene bli belyst nærmere.

Krav til dokumentasjon av sikringsforhold

Det stilles i IAS 39.88 krav til hvordan et sikringsforhold skal dokumenteres. Nærmere bestemt er det den aktuelle sikringsstrategien som skal være dokumentert, og man må videre vise til at foretakets sikringsinstrumenter anvendes i henhold til denne strategien (Bjørnstadjordet et. al., 2013). Av øvrige dokumentasjonskrav er blant annet hva slags risiko som sikres og hvilken form for sikring som anvendes, samt at tidspunkt for inngåelse av sikring skal være dokumentert. Effektivitetsmålene som blir lagt til grunn i forbindelse med sikringsbokføring er viktige, og vil bli nærmere omtalt i neste avsnitt. Det er i tilknytning til dette relevant å påpeke at sikringsdokumentasjonen skal understøtte krav til effektivitet, og herigjennom på en adekvat måte vise at sikringsinstrumentet og –objektet tilfredsstiller effektivitetskravene til sikringsbokføring. I konkrete termer må den enkelte transaksjon dokumenteres for å muliggjøre en vurdering av effektiviteten til sikringsforholdet. Dette er nødvendig for å avgjøre når sikringsgevinster og –tap skal reklassifiseres fra balansen til resultatet, og for at det skal være mulig å fastslå om den aktuelle transaksjonen ikke ventes å bli realisert (Ernst & Young AS, 2014).

Krav til sikringseffektivitet

IAS 39 stiller tydelige, og relativt strenge krav til effektiviteten i et sikringsforhold. Et slikt synspunkt understøttes av at standarden legger til grunn at sikringsforholdet skal være «svært effektivt». For å konkretisere hva som legges i «svært effektivt» er det videre angitt at sikringsinstrumentet må kunne forventes å motvirke minst 80% og opp til 125% av sikringsobjektet, altså endringen i den sikrede risikoen (IAS 39.AG105b).

IAS 39.88 forelegger to krav til sikringseffektivitet. For det første må sikringsforholdet vurderes som svært effektivt ved etableringen og løpende gjennom sikringsforholdet, altså en prospektiv sikringseffektivitet. I tillegg må selskapet ved etterfølgende måling kunne godtgjøre at sikringsforholdet har vært svært effektivt, hvilket er en retrospektiv måling av sikringseffektiviteten.

For å måle hvor effektivt et sikringsforhold er kan et selskap anvende flere metoder. IAS 39 definerer ikke en fastsatt modell som må benyttes, men det er et krav om at den metoden man velger må benyttes konsistent. I litteraturen fremheves tre eksempler på ofte anvendte metoder (Ernst & Young AS, 2014). Disse er kritiske betingelsers metode, dollar offset-metode og regresjonsanalyse. I det følgende vil sentrale momenter og kjennetegn ved de tre metodene bli belyst.

Kritiske betingelsers metode

Kritiske betingelsers metode består i å sammenligne forhold som er kritiske for effektiviteten i et sikringsforhold (Bjørnstadjordet et. al., 2013). I IAS 39.AG108 fremheves en rentebytteavtale som eksempel i sammenhengen: «(...) *rentebytteavtale vil sannsynligvis være en effektiv sikring dersom de nominelle beløpene og hovedstolen, vilkår, tidspunkter for reprising, tidspunkter for mottak og betaling av renter og hovedstol, samt grunnlag for måling av renter er de samme for sikringsinstrument og sikringsobjekt*». Det er dermed tale om kvalitative krav til sikringsdokumentasjon ved bruk av denne metoden.

Dollar offset-metode

Denne metoden brukes for etterfølgende (retrospektiv) måling av effektiviteten til en sikringsrelasjon (Bjørnstadjordet et. al., 2013). Samtidig kan metoden benyttes prospektivt når det ved etablering benyttes historiske data til å anslå i hvilken grad et gitt sikringsforhold vil kunne estimeres å fungere effektivt. Utfallet av tester etter denne metoden vil vurderes opp mot de tidligere nevnte krav for effektivitet i en sikringsrelasjon, nemlig at verdiendringene på instrument og objekt motsvarer hverandre innenfor et intervall på 80% til 125%. Eksempelvis kan et selskap ha en gevinst på det sikrede objektet på 50, og et tap på sikringsinstrumentet på 45. Da vil «offset» være $45/50 = 90\%$, eller $50/45 = 111\%$, altså innenfor det angitte intervallet, og sikringen vil anses å være effektiv.

Regresjonsanalyse

Regresjonsanalyse er en statistisk metode. Denne sammenligner egenskapene til sikringsinstrumentet og sikringsobjektet, ved å måle korrelasjon mellom de ulike parameterne (Bjørnstadjordet et. al., 2013). I tillegg foretar den en analyse av variansen. For å sikre pålitelige og robuste resultater bør det normalt sett inngå 20-30 observasjoner i en slik regresjonsanalyse (Ernst & Young AS, 2014).

3.6.3 Ulike former for sikring

I det følgende vil de ulike formene for sikring bli presentert. Det finnes to hovedformer for sikring - kontantstrøm- og virkelig verdi-sikring. I tillegg kan man sikre nettoinvestering i utenlandsk virksomhet. Hvilken sikring som brukes avhenger av hva som skal sikres, og har videre implikasjoner på regnskapsføringen. Det vil derfor kort bli presentert kjennetegn ved de enkelte formene.

Kontantstrøm- og virkelig verdi-sikring

Kontantstrømsikring innebærer sikring av en eksponering mot variasjon i kontantstrømmer med bakgrunn i en risiko assosiert med en balanseført eiendel eller forpliktelse (IAS 39.86b). Et eksempel på slik risiko kan være relatert til lån med flytende rente, der den fremtidige rentebetalingen som blir sikret (IAS 39.AG103). Kontantstrømsikring medfører en utsatt resultatføring av verdiendringer på sikringsinstrumentet (IAS 39.85a). Inntil slik resultatføring gjennomføres, skal gevinster eller tap føres over OCI frem til den sikrede transaksjonen inntreffer.

Virkelig verdi-sikring er en sikringsrelasjon der selskapet vil sikre seg mot endringer i verdien på regnskapsførte eiendeler eller forpliktelser (IAS 39.86a). En slik sikring gjennomføres ved at et instrument som i utgangspunktet skal måles til amortisert kost, i stedet måles til virkelig verdi for å oppnå konsistens mellom sikringsobjekt og –instrument. Bokføringen av en virkelig verdi-sikring gjøres ved at man fremskynder resultatføringen av endringer i verdi på objektet som er sikret, som skyldes den risikoen objektet er sikret mot (IAS 39.89b). Denne fremskutte resultatføringen bidrar til at sikringsineffektivitet som måtte finnes i sikringsrelasjonen også resultatføres løpende. I motsetning til kontantstrømsikring der man skal føre over OCI, skal verdiendringer ved bruk av virkelig verdi-sikring føres direkte over resultatet.

Ett tilfelle hvor både virkelig verdi- og kontantstrømsikring kan anvendes er ved såkalte bindende tilsagn eller avtaler (IAS 39.87). For eksempel kan et selskap avtale kjøp av en vare eller et anleggsmiddel i fremmed valuta. I et slikt tilfelle kan begge former for sikring av den fremtidige utbetalingen anvendes.

Sikring av nettoinvestering i utenlandsk virksomhet

Investering i en utenlandsk virksomhet, for eksempel i et datterselskap, medfører en valutaeksponering dersom funksjonell valuta i de to selskapene er ulike (Bjørnstadjordet et. al., 2013). Ved fluktuasjoner i valutakursene vil de bokførte verdiene i investeringen endres, hvilket sjeldent er en ønskelig eksponering da valutaspekulasjon som regel ikke vil være begrunnelsen for en investering i et datter- eller tilknyttet selskap. Risikoen for valutafluktuasjoner kan sikres gjennom å inngå valutaterminer på et beløp tilsvarende nettoverdien av utenlandsinvesteringen. Det som dermed sikres er egenkapital i utenlandsk virksomhet, i tillegg til fordringer og gjeld som anses inkludert i nettoinvesteringen. Det er

kun valutaposisjon som kan sikres på denne måten, annen form for sikring av investeringen kan ikke sikringsbokføres etter IFRS-regelverket. Sikring av nettoinvestering i utenlandsk virksomhet regnskapsføres på samme måte som kontantstrømsikring, ved at gevinst eller tap føres over OCI inntil den sikrede transaksjonen selges eller avhendes på annen måte.

3.6.4 Opphør av sikring

Opphør av en sikringsrelasjon kan skje av flere årsaker. Sikringen kan tenkes å ikke lenger tilfredsstille kravene om effektivitet i IAS 39.88, og av den grunn måtte opphøre (Bjørnstadjordet et. al., 2013). Videre kan det være tale om at sikringsobjektet eller – instrumentet avhendes, eller at den fremtidige kontantstrømmen ikke forventes å inntreffe. Den regnskapsmessige behandlingen etter et opphør av en sikringsrelasjon skal gjøres i henhold til reglene for det aktuelle instrumentet. De to tabellene (3 og 4) nedenfor oppsummerer dette for henholdsvis kontantstrøm- og virkelig verdi-sikring (Ernst & Young AS, 2014, s. 704):

Kontantstrøm-sikring	Sikringsobjekt «svært sannsynlig»	Sikringsobjekt forventes å inntreffe	Sikringsobjekt forventes ikke å inntreffe
Sikringsinstrument ikke effektivt eller sikringsinstrument avhendes	EK-elementet (effektiv del av sikring) forblir i EK inntil sikringsobjektet materialiserer seg.	EK-elementet (effektiv del av sikring) forblir i EK inntil sikringsobjektet materialiserer seg.	EK-elementet (effektiv del av sikringen) resultatføres.

Tabell 3: Opphør av sikring – kontantstrøm

Det fremheves for tabell 3 at EK-element oppstår fordi man fører over OCI, og derav over egenkapitalen. I tillegg er det verdt å merke at sikringsobjekt referer til fremtidig kontantstrøm.

Virkelig verdi-sikring	Sikringsobjekt	Sikringsinstrument
Sikringsinstrumentet Avhendes	Sikring opphører. Følger deretter vanlige vurderingsregler.	Føres ut av balansen
Sikringsobjektet Avhendes	Ved gevinstberegning vil balanseført verdi inkludert verdiendringer som følge av sikring inngå i beregningen	Sikringen opphører. Følger vanlige vurderingsregler.
Sikringen er ikke lenger effektiv	Sikring opphører. Følger deretter vanlige vurderingsregler.	Sikringen opphører. Følger vanlige vurderingsregler.

Tabell 4: Opphør av sikring - virkelig verdi

3.6.5 Sikringsbokføring i et konseptuelt perspektiv

Sikringsbokføring etter IAS 39 har som omtalt strenge krav til dokumentasjon og testing av sikringseffektivitet (Rossi, Bichisao, & Campolongo, 2002). Disse kravene taler for at standarden er regelbasert, fordi det er klare føringer for hva som skal til for å kunne regnskapsføre en relasjon som sikring. En regelbasert tilnærming inneholder typisk kvantitative terskelverdier eller angir detaljerte løsninger der man har liten valgfrihet for hvordan man skal regnskapsføre (Gjesdal, 2003). Dersom vi knytter dette mot sikringsbokføring, trekker kravet til en sikringseffektivitet på 80-125 prosent i retning av en regelbasert tilnærming. Slike løsninger er ofte ikke rettfærdiggjort i et konseptuelt rammeverk (Nobes, 2005).

Den mest sentrale uoverensstemmelsen mellom praktiseringen av IAS 39 for sikringsbokføring og det konseptuelle rammeverket oppstår i forbindelse med pålitelighet. Dette kravet innebærer at regnskapet skal skape et riktig virkelighetsbilde (Kvifte & Johnsen, 2008). Når risikomodererende tiltak blir bokført som spekulasjon eller handel, fordi reglene for sikringsbokføring er for strenge, bidrar regelverket i standarden til å svekke regnskapenes pålitelighet. En svekkelse av denne medfører også en svekkelse av informasjonsverdien for brukeren, fordi regnskapenes tallmateriale da kan gi et misvisende bilde av de strategier selskapet har for å sikre seg mot risiko. Dette er med på å underbygge kritikken som er fremført mot en regelbasert tilnærming til sikringsbokføring i IAS 39, som blant annet Walton (2004) omtaler. En faktor som støtter de stringente kravene er at regnskapsprodusenten ikke kan utnytte en valgfrihet til å gi misvisende informasjon til regnskapsbrukeren (Baksaas & Stenheim, 2015). Dersom kravene til sikringsbokføring i større grad hadde vært prinsippbasert, kan det tenkes at regnskapsprodusentene ville tilpasset seg reglene gjennom opportunistisk adferd, og dermed gitt et feil bilde av regnskapet. Således har en mer prinsippbasert tilnærming også en potensiell kostnadsside dersom reglene blir brukt til en feilaktig fremstilling av regnskapene.

4. Kritikk mot IAS 39 og innføring av IFRS 9

Dette kapitlet vil ta for seg kritiske innvendinger som er kommet mot dagens gjeldende standard for finansielle instrumenter, IAS 39. Deretter vil den nye standarden bli presentert. Dette vil bli gjort med vekt på de tre temaene klassifisering og måling, nedskrivning og sikringsbokføring. Avslutningsvis vil veien videre etter implementeringen av IFRS 9 bli drøftet.

4.1 Kritikk av IAS 39

I det foregående er kritiske bemerkninger mot IAS 39 gjennomgått med henblikk på det konseptuelle rammeverket. Disse momentene vil ikke bli gjentatt i dette delkapitlet. Her belyses forhold som kommer i tillegg til og i forbindelse med det overnevnte, og som er ment å i større grad underbygge de kritiske bemerkningene anført mot IAS 39.

«*Hvis du forstår IAS 39, har du ikke lest den godt nok*» (IASB, 2010). Dette sitatet er hentet fra Sir David Tweedie, som var styreformann i IASB fra 2001 til 2011. Som oppgaven tidligere har belyst er IAS 39 i stor grad regelbasert, hvilket utgjør et konseptuelt problem. Det er imidlertid ikke bare den konseptuelle tilnærmingen som blir problematisk når standarden bygger på regler snarere enn prinsipper. IAS 39 blir også vanskelig å anvende grunnet det komplekse og detaljerte nivået på reglene, hvilket understrekes av overnevnte sitat. Således blir det en utfordring for regnskapsbrukerne at de konkrete situasjoner for behandling av finansielle instrumenter blir problematiske grunnet en detaljregulerende standard.

At det har vært, og fremdeles er utfordringer knyttet til IAS 39 illustreres også av at dette var den eneste standarden som ikke ble godkjent av EU ved innføringen av IFRS (Walton, 2004). Slik godkjenning ble først foretatt da EU gjorde endringer rundt virkelig verdi-opsjon og sikring av porteføljer av fastrenterisiko.

Kritikken mot IAS 39 går altså i første rekke på at den er for komplisert, for detaljert og for lite prinsippbasert. Interessenter og regnskapsbrukere har påpekt overfor IASB at standarden kan være vanskelig å forstå, anvende og fortolke (IASB, 2008). I tillegg har finansmarkedet stått for en rekke innovasjoner slik at de finansielle instrumentene stadig har blitt mer komplekse. Selv om finansmarkedet har vært gjennom en slik utvikling har ikke standarden fulgt etter. IAS 39 er fortsatt i stor grad regelbasert, noe som har resultert i en uensartet

behandling av finansielle instrumenter. Som et resultat av dette blir sammenligningsgrunnlaget mellom regnskap dårligere (Bjørnstadjordet et. al., 2013).

De stringente reglene tilknyttet sikringsbokføring etter IAS 39 har resultert i at den regnskapsmessige behandlingen av finansielle instrumenter ikke nødvendigvis viser de økonomiske realitetene (Ernst & Young AS, 2014). Ved utarbeidelse av IFRS 9 har derfor fokus vært å bedre samsvaret mellom bedriftenes bruk av derivater til sikringsformål og den regnskapsmessige behandlingen av finansielle instrumenter. Dagens standard har i noen tilfeller ført til at bedrifter ikke gjennomfører sin foretrukne økonomiske sikring, da reglene i IAS 39 ikke taler for at den foretrukne sikringen er gunstig (EYGM Ltd, 2013). Et eksempel på dette er innenfor flybransjen, hvor sikring av råolje ved bruk av forwardkontrakter ikke har blitt sett på som gyldig sikring etter IAS 39, selv om prisen på råolje blir ansett å være en av de mest kritiske risikokomponentene for selskaper i denne bransjen (Mamelund & Haugnes, 2011).

For å kunne benytte seg av sikringsbokføring er det omfattende krav som stilles til sikringsdokumentasjon og testing av sikringseffektivitet. Høye administrasjonskostnader tilknyttet sikringsbokføring, kombinert med at kravene som stilles kan være vanskelig å oppnå, har bidratt til at flere velger å droppe en slik anvendelse (Abhayawansa & Abeysekera, 2005/06). Følgene vil være uheldige ettersom de regnskapsmessige resultatene kan bli mer volatile og den reelle risikostyringen til selskapene ikke blir reflektert (Madsen, 2015). Et eksempel på at de strenge kravene til sikringsbokføring må etterleves i praksis er at Ekornes fikk pålegg av Finanstilsynet om å opphøre sikringsbokføring og rette regnskapet da de ikke oppfylte krav til sikringsdokumentasjon og effektivitetstesting (EYGM Ltd, 2013).

IAS 39 har også måttet tåle et kritisk blikk med bakgrunn i at dagens regler for nedskrivning medfører at tapsavsetningene kommer for sent og blir for små (Madsen, 2015). Dette fikk stort fokus under finanskrisen, da svakhetene ble særlig tydelig. Dagens modell tar utgangspunkt i en «incurred loss-modell», der objektive tapshendelser må ha forekommet før man kan nedskrive. Dette kan, som vi tidligere har drøftet, medføre at antagelser om fremtidige økonomiske tap ikke kan reflekteres i regnskapene, og herunder at informasjonsverdien i de presenterte tallene ikke er så god som ønskelig. Av dette følger det at dagens vurderinger knyttet til nedskrivninger av finansielle eiendeler bidrar til en svakere og mindre presis informasjonsverdi for brukerne (Deloitte, 2014).

4.2 IFRS 9

De internasjonale standardsetterne (IASB) har ønsket å imøtekomme kritikken som har avstedkommet mot IAS 39 gjennom utforming av den nye standarden IFRS 9 *finansielle instrumenter*. Arbeidet med denne standarden ble påbegynt i 2008, og har virkningstidspunkt for regnskapsår som starter 01.01.2018, eller senere. For at standarden skal bli gjeldende for EU og EØS-land kreves det en godkjenning fra Europakommisjonen. Dette delkapitlet vil i hovedsak bygge på Madsen (2015) sin artikkel tilknyttet ny IFRS for finansielle instrumenter.

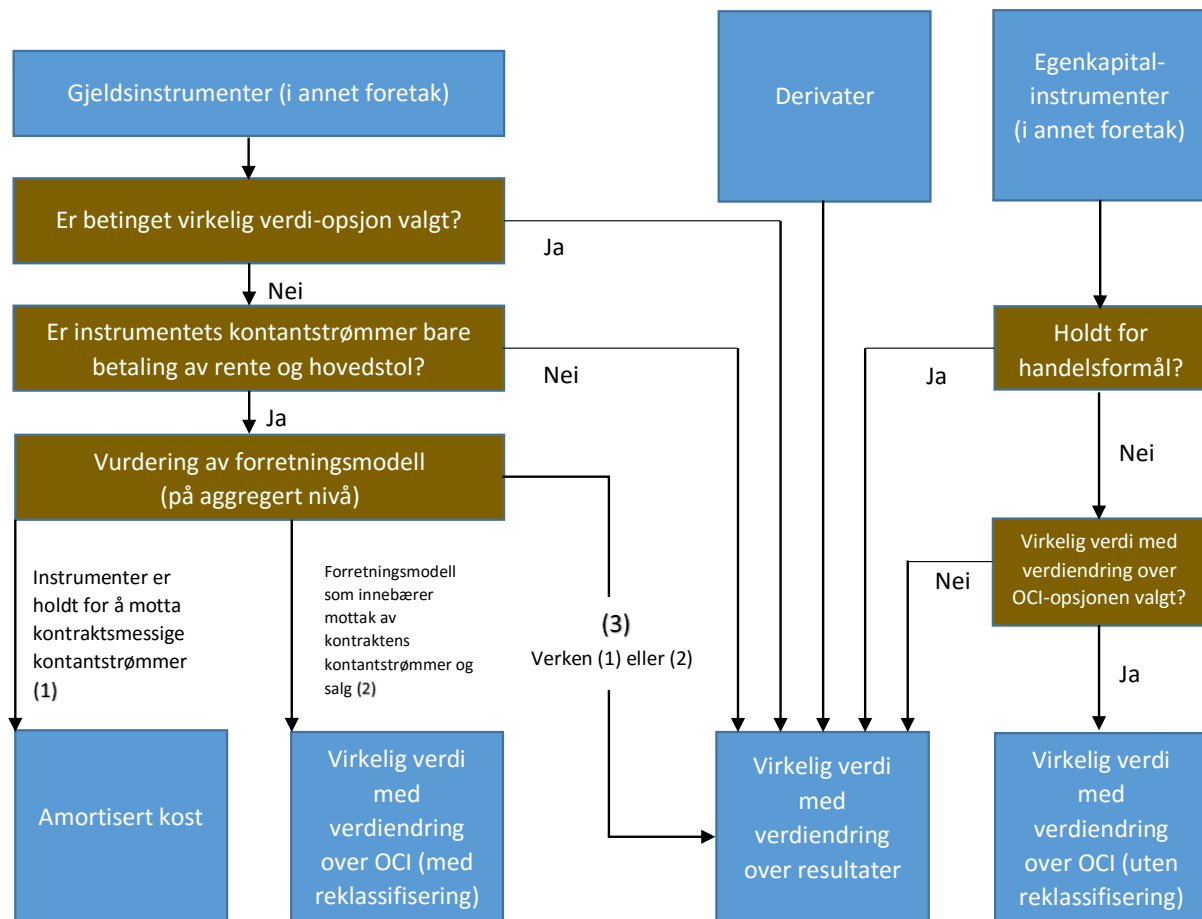
Utarbeidelsen av den nye regnskapsstandarden har foregått over flere steg (Deloitte, 2016). Midlertidige utkast, med senere justeringer har utkommet i flere omganger, ofte hensyntatt innspill fra ulike aktører på det som i foregående runde er blitt foreslått. En full oversikt over de ulike stegene i arbeidet vil ikke bli presentert her, da det ikke anses relevant for å belyse den generelle rapporteringen av finansielle instrumenter. Det som imidlertid bør bemerkes er den totale tidsbruken fra oppstart av arbeid med ny standard, til første mulige virketidspunkt for IFRS 9. Dette er et sentralt poeng fordi det underbygger kompleksiteten og de utfordringene som knytter seg til finansielle instrumenter, og gir støtte til antagelsen om at dette temaet har vært utfordrende for IASB i en lengre periode.

Arbeidet med den nye standarden ble delt inn i tre hovedprosjekter, som hver skulle adressere ulike utfordringer knyttet til IAS 39, og de forbedringer som var nødvendig (Madsen, 2015). Det første av disse dreier seg om klassifisering og måling. Der dagens standard har fire hovedkategorier av finansielle eiendeler, søker IFRS 9 en mer prinsippbasert tilnærming til hvorledes virkelig verdi eller amortisert kost er riktig måleattributt. For finansielle forpliktelser vil endringene til ny standard kun innebære en endring av virkelig verdi-opsjon.

Videre dreier det andre prosjektet seg om nedskrivning av finansielle eiendeler. Det siste prosjektet omhandler en større omlegging av regelverket vedrørende sikringsbokføring. Formålet med denne endringen er å gjøre det enklere å tilfredsstille kravene til sikringsbokføring, slik at regnskapene i større grad kan reflektere foretakenes risikostyringsstrategier. Vi vil i det følgende gå nærmere inn på hva de tre hovedprosjektene medfører, og med det gi et innblikk i de viktigste endringene i IFRS 9.

4.2.1 Klassifisering og måling av finansielle instrumenter

For klassifisering og måling legger IFRS 9 i større grad opp til en prinsippbasert tilnærming, da man ser på formålet med det finansielle instrumentet for å avgjøre om det skal måles til virkelig verdi eller amortisert kost (Madsen, 2015). Det er ventet at selskaper med hovedsakelig ordinære finansielle instrumenter ikke vil bli berørt i stor grad av endringene. For selskaper med komplekse instrumenter kan det derimot føre til høyere resultatvolatilitet, på grunn av adgang til mer utstrakt bruk av virkelig verdi. En oppfatning blant regnskapsbrukere og interessenter er at den nye standarden vil måle alt til virkelig verdi. Selv om flere instrumenter kan bli målt til virkelig verdi er dette en misforståelse da det fortsatt skal måles til både amortisert kost og virkelig verdi etter IFRS 9 (Kvifte, 2014).

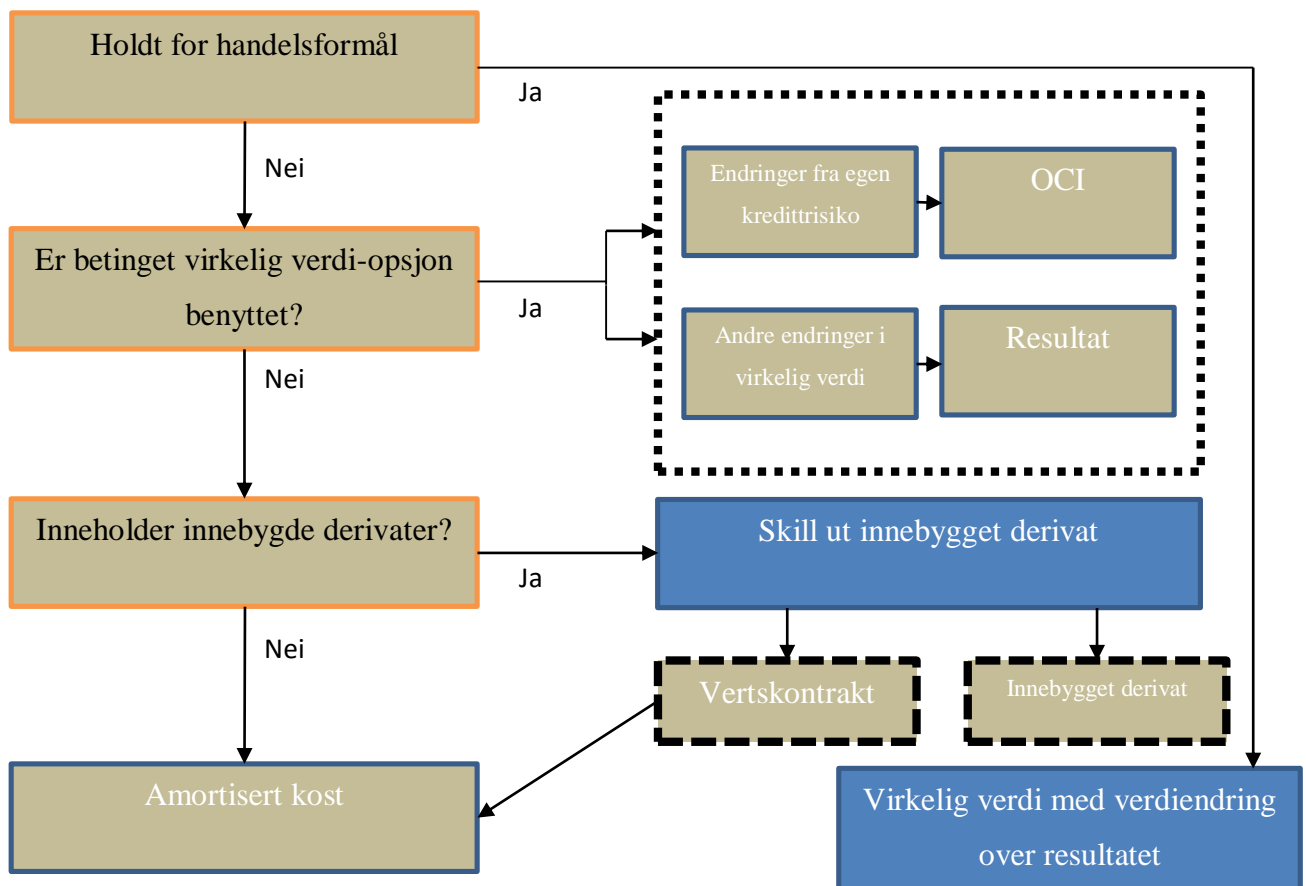
Figur 5: Klassifisering og etterfølgende måling for finansielle eiendeler i IFRS 9 (Madsen, 2015)

Førstegangsinnregning vil være uendret i IFRS 9 sammenlignet med IAS 39. Det betyr at ved innregning skal alle finansielle instrumenter måles til virkelig verdi (Bjørnstadjordet et. al., 2013). Figur 5 gir en oversikt over klassifisering og etterfølgende måling for finansielle eiendeler i IFRS 9. For bedre å kunne forklare figuren er det relevant å gjøre rede for noen

begreper og nivåer, slik at den videre forståelsen av klassifisering og måling av finansielle eiendeler etter IFRS 9 kan baseres på denne. Figurens øverste nivå skiller mellom ulike finansielle eiendeler. Det er herunder gjeldsinstrumenter, derivater og egenkapitalinstrumenter. Begrepene derivater og egenkapitalinstrumenter er redegjort for tidligere. Gjeldsinstrumenter betegner øvrige eiendelsinstrumenter i ett foretak som er gjeld for et annet foretak. Det nederste nivået i figuren er oversikt over hvilken måling som kan foretas, og kan således trekkes som en parallell til kategoriene i IAS 39. Her er det imidlertid mer fokus på hvilken måling som skal gjøres ut fra eiendelens karakteristika og formål, slik figuren illustrerer.

Av andre momenter i figuren er det relevant å merke seg egenkapitalinstrumenter i et annet foretak som ikke holdes for handelsformål, hvor man i utgangspunktet skal måle til virkelig verdi med verdiendring over resultatet. Etter IFRS 9 kan det ved bruk av en OCI-oppsjon som i stedet måles til virkelig verdi med verdiendring over OCI. Det som i første rekke skiller denne målingen fra annen måling over OCI er at det ikke kan reklassifiseres verdiendringer fra OCI til ordinært resultat ved salg eller annen avhendelse, og at instrumenter som måles slik ikke kan være gjenstand for nedskrivning (Madsen, 2015).

Videre kan en etter IFRS 9 velge å måle finansielle eiendeler som er gjeldsinstrumenter i et annet foretak, til virkelig verdi med verdiendring over resultatet dersom den finansielle eiendelen oppfyller kravene til virkelig verdi-oppsjon. Finansielle eiendeler skal måles til amortisert kost dersom kontantstrømmene fra eiendelen bare skal representere betaling av rente og hovedstol, og den finansielle eiendelen skal være holdt for å motta kontraktsmessige kontantstrømmer. Dersom ikke amortisert kost anvendes, skal eiendelen måles til virkelig verdi med verdiendringer over resultat eller OCI. Hvis en slik finansiell eiendel er ment å holde for å motta en kontraktsmessig kontantstrøm, og for salg, skal man måle eiendelen til virkelig verdi med verdiendring over OCI. Et eksempel på dette er dersom man har en portefølje der noe salg foregår blant innholdet i porteføljen. Ved fraregning av en slik eiendel skal verdiendringene som er ført over OCI omklassifiseres over ordinært resultatet. Innføringen av IFRS 9 til erstatning for IAS 39 medfører også at man ikke lenger skal skille ut innebygde derivater. Etersom kontrakten ikke kun vil være betaling av renter og hovedstol dersom det inneholder et innebygd derivat, vil hele instrumentet bli målt til virkelig verdi.

Figur 6: Klassifisering og etterfølgende måling for finansielle forpliktelser i IFRS 9 (Madsen, 2015)

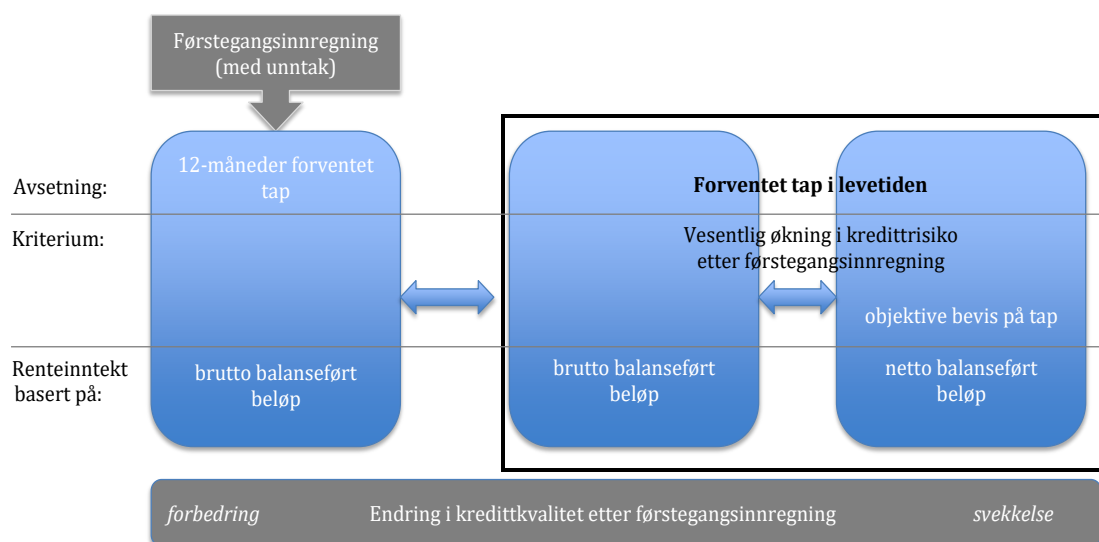
Figur 6 viser behandlingen av finansielle forpliktelser etter den nye standarden. Som tidligere nevnt er ikke endringene knyttet til finansielle forpliktelser omfattende ved overgangen til IFRS 9. Instrumenter holdt for handelsformål skal fremdeles måles til virkelig verdi med verdiendring over resultatet. For øvrig benyttes amortisert kost, dersom man ikke velger å anvende virkelig verdi-opsjon eller så lenge det ikke er innebygde derivater involvert. Det mest aktuelle å fremheve er knyttet til virkelig verdi-opsjon, hvor verdiendringer fra egen kredittrisiko tidligere skulle føres over resultatet. Etter de nye bestemmelsene skal slik verdiendring nå føres over OCI, med unntak av når dette kan skape eller forsterke et regnskapsmessig misforhold. Andre verdiendringer skal fortsatt føres over resultatet. Dersom det er ført verdiendringer over OCI, skal det ved tidspunkt for fraregning ikke reklassifiseres over ordinært resultat. I motsetning til finansielle eiendeler skal man fortsatt skille ut innebygde derivater etter IFRS 9 (Ernst & Young AS, 2014).

4.2.2 Nedskrivning

Under utviklingen av nedskrivningsreglene i IFRS 9 var en av ambisjonene konvergens mellom US GAAP og IFRS, der IASB og FASB i 2011 gikk sammen for å utvikle en ny

modell (Madsen, 2015). Dette prosjektet har imidlertid ikke gått slik man håpet, og FASB har jobbet med å utvikle egne modeller for nedskrivning. På nåværende tidspunkt ser det derfor ut til at det ikke blir konvergens mellom IFRS og US GAAP.

Som et svar på kritikken knyttet til at nedskrivningene kom for lite og for sent (se f.eks. Frait & Komárková, 2013) i IAS 39, skal den nye modellen etter IFRS 9 baseres på forventet tap. Dette vil ventelig føre til at tapsavsetningene vil øke, og forhåpentligvis gi mer relevant informasjon i regnskapene. Virkeområdet for den nye modellen vil, som i IAS 39, være for finansielle eiendeler som er gjeldsinstrumenter i et annet foretak, og måles til amortisert kost eller til virkelig verdi med verdiendringer over OCI. Egenkapitalinstrumenter som måles til virkelig verdi med verdiendringer over OCI kan ikke være gjenstand for nedskrivninger.

Figur 7: Oversikt over nedskrivningsregelverk etter IFRS 9 (Madsen, 2015)

Som figur 7 viser klassifiserer den nye modellen finansielle eiendeler i tre kategorier for nedskrivning (Madsen, 2015). Ved førstegangsinnregning er hovedregelen at alle finansielle eiendeler skal plasseres i kategori 1 (venstre boks i figur 7). I denne kategorien skal det man beregnes forventet tap for tolv måneder. Videre skal eiendeler med lav kredittisiko fortsatt være plassert i kategori 1. Finansielle eiendeler som har hatt en vesentlig økning i kredittisikoen skal plasseres i kategori 2 (midtre boks i figur 7) eller 3 (høyre boks i figur 7). Man skal beregne forventet tap for hele levetiden til det finansielle instrumentet dersom det blir plassert i en av disse kategoriene. Instrumenter i kategori 2 måles på porteføljenivå. For å bli kategorisert på nivå 3 kreves det objektive bevis på tap, hvilket henviser til om eiendelen er misligholdt eller ikke (Deloitte, 2011). Dette følger av at dersom mislighold finner sted kan dette identifiseres på individuelt nivå, og følgelig er beviset objektivt i karakter. Det må

presiseres at objektive bevis i denne sammenhengen ikke kan jamføres med objektive bevis slik de er definert i IAS 39.

Det refereres videre i figuren til hvorvidt renteinntekter skal baseres på brutto eller netto balanseført beløp (Deloitte, 2011). Renteinntekter skal beregnes på bakgrunn av amortisert kost, og det har derfor betydning hvilket beløp som anvendes for denne beregningen. Bruttobeløp er amortisert kost før forventet tap er hensyntatt, mens nettobeløp er inkludert tap. For kategori 1 og 2 skal man legge til grunn bruttobeløp, mens man for kategori 3 trekker fra det som er misligholdt før beregningen.

Som et unntak fra hovedregelen kan man plassere den finansielle eiendelen direkte i kategori 2 eller 3, dersom man kjøper en eiendel der kjøpsprisen reflekterer at det har oppstått et tap på kjøpstidspunktet (Ernst & Young AS, 2014). IFRS 9 tillater å bruke en forenklet modell for leieavtalefordringer og kundefordringer. Den forenklete modellen går ut på at man kan avsette for forventet tap for hele levetiden ved førstegangsinnregning og påfølgende måling. Dette gjøres av praktiske årsaker slik at ikke hvert enkelt kundeforhold må vurderes særskilt.

For å fastsette størrelsen på tapsavsetningen skal det tas utgangspunkt i den beste tilgjengelige informasjonen man har om historiske, nåværende og fremtidige forhold (Deloitte, 2014b). Ved beregning av forventet kredittap benyttes en objektiv og sannsynlighetsvektet analyse der man tar hensyn til tidsverdien. Forventet kredittap beregnes ut fra et vektet gjennomsnitt av kredittapene, hvor vektene er de respektive risikoer for at mislighold oppstår. Selv om standarden ikke krever at alle forhold skal analyseres, er det ikke tillatt å kun ta utgangspunkt i det mest sannsynlige alternativet.

IASB har uttalt at for å ha en lav kredittrisiko skal den finansielle eiendelen ha en rating som tilsvarer «investment grade» (Deloitte, 2014). Denne betegnelsen refererer til låntakere hvor sannsynligheten er høy for at lånet vil bli innfridd. Klassifiseringen gjennomføres av ratingbyråer som for eksempel Standard & Poor's (S&P) og Moody's, og for å bli klassifisert som «investment grade» må ratingen eksempelvis være fra AAA til BBB- hos S&P (Avramov, Chordia, Jostova, & Philipov, 2007). Etersom ikke alle eiendeler har blitt klassifisert innenfor «investment grade» eller «non investment grade» har IASB kommet med en liste over hva som kjennetegner lav kredittrisiko (Deloitte, 2014):

- Lav risiko for mislighold
- På kort sikt må låntaker ha veldig gode forutsetninger til å møte sine forpliktelser.

-
- På lang sikt kan låntakers kapasitet bli redusert, men det vil ikke nødvendigvis være en negativ effekt på forretningsdriften eller de økonomiske forholdene for øvrig.

En konsekvens av den nye modellen for tapsavsetninger er en mulig «klippeeffekt» dersom selskapene forverrer sin kredittrisiko (Madsen, 2015). For det første vil en dårligere kredittrisiko i seg selv medføre at tapsavsetningene blir høyere. For det andre vil det da måtte bli foretatt en tapsavsetning for hele levetiden til det finansielle instrumentet, fordi man reklassifiserer fra kategori 1 til kategori 2 eller 3. Dette kan bety at en generell nedgangskonjunktur i markedet vil få stor betydning for selskapene.

Fordeler knyttet til denne modellen er at sammenhengen mellom prising og regnskapsføring av lån blir bedre (Rimstad, 2013). Videre blir renteinntekter og forventet tap på utlån mer korrekt, og man sikrer at tapsavsetningen ikke kommer for sent. En ulempe er at resultatvolatiliteten kan øke. Dette gjelder særlig i de tilfeller finansielle eiendeler skifter fra kategori 1 til kategori 2 eller 3. I tillegg vil det bli utstrakt grad av skjønnsmessige vurderinger, noe som kan skape dårligere grunnlag for sammenligning. Videre er det en konkret utfordring at bortfallet av krav til objektive bevis i forbindelse med nedskrivning kan medføre at like situasjoner vurderes ulikt (Reitgruber, 2015). Konkret innebærer overgang fra objektive tapsbevis til forventet tap at bedriftene må vurdere sannsynlighet for mislighold (PD), forventet eksponering ved mislighold (EAD) og tapsgrad ved mislighold (LGD). Parameterne kan vurderes ulikt fra bedrift til bedrift. Selv om den prinsippbaserte tilnærmingen blir tydeligere i IFRS 9 har dette dermed også problematiske sider.

4.2.3 Sikringsbokføring

Det tredje av delprosjektene i utformingen av ny regnskapsstandard for finansielle instrumenter er sikringsbokføring (Madsen, 2015). Kritikken som er blitt anført mot sikringsbokføringsreguleringene i IAS 39 har medført et ønske fra IASB om bedre tilrettelegging for en mer praktisk tilnærming, med målsetning om at selskapers risikostyringsaktiviteter skal gjenspeiles i større grad i regnskapet. Et slikt syn underbygges av innstramningen som er gjort vedrørende adgang til frivillig avvikling av et sikringsforhold som var tillatt etter IAS 39. Ved å fjerne adgangen til frivillig avvikling, og erstatte denne med et krav om endring av sikringsstrategi dersom et sikringsforhold skal avvikles, viser IASB at målsetningen er å reflektere risikostyringsstrategien i de rapporterte regnskapstallene. Overordnet bygger likevel den nye standarden på de modeller som eksisterer i IAS 39 for

kontantstrøm- og virkelig verdi-sikring. Disse er tidligere omtalt i kapittelet om IAS 39, og av den grunn er det kun endringene som blir omtalt her.

Et sentralt moment å fremheve er bortfall av kravet til sikringseffektivitet på 80-125 prosent. Dette kravet er erstattet av en mer kvalitativ tilnærming, som i praksis betyr et krav til økonomisk sammenheng mellom sikringsinstrument og –objekt. I tillegg er det relevant å påpeke at *perfekt sammenheng* mellom sikringsinstrument og objekt, er erstattet med *nært sammenstilt*, og at der IAS 39 krever både pro- og retrospektiv vurdering, vil det etter IFRS 9 være tilfredsstillende med den prospektive.

Det er gjennomført flere større og mindre endringer i regelverket for sikringsbokføringen i forbindelse med standardbyttet. Det er her tale om endringer som ikke relaterer seg effektivitetskrav, som det overnevnte omtaler. De enkelte vil ikke bli gjort rede for i detalj, men noen sentrale eksempler fremheves. Dette gjøres særlig for å kunne vurdere kritikken av IAS 39 opp mot de endringer IASB har foreslått, og i hvilken grad det nye regelverket svarer på de skisserte utfordringer som er redegjort for i delkapittelet «kritikk av IAS 39». For eksempel vil det bli tillatt med sikring av risikokomponenter også for ikke-finansielle sikringsobjekter. Dette svarer direkte på utfordringen knyttet til at det ikke er anledning til å sikre for eksempel oljepris eller pris på andre råvarer. De nye reglene tillater også at derivater blir brukt som sikringsobjekt dersom dette er med på å reflektere den faktiske risikostyringen i et foretak. Et eksempel på når slik sikring er hensiktsmessig er ved eksponering for både endringer i pris på en råvare og valuta knyttet til kjøp av denne råvaren. Videre vil det bli senkede krav for å sikre transaksjonsgrupper og det vil bli lettere å sikre nettoposisjoner, særlig med tanke på valutarisiko.

Overnevnte forhold trekker i retning av at det vil bli enklere å anvende sikringsbokføring etter IFRS 9 enn IAS 39. Det fremhevede er momenter som vil gjøre det lettere å tilfredsstille kravene, og som derav vil bidra til at den faktiske sikringsstrategien kan reflekteres bedre i selskapenes regnskap. I tillegg vil det bli vanskeligere å avslutte sikringsbokføringen. På den ene siden lempes en dermed på regelverket for anvendelse av sikringsbokføring, slik at flere vil kunne benytte dette, mens det på den annen side strammes inn på avvikling, slik at konsistent behandling sikres over tid. Det kan fremheves som en utfordring ved IFRS 9 at selv om reglene for sikringsbokføring blir enklere å anvende, kunne steget i retning av en mer prinsippbasert tilnærming vært tatt enda lenger (Madsen, 2015). Dette følger av at det fortsatt er klare krav som må tilfredsstilles for at sikringsbokføring skal kunne anvendes.

4.2.4 Oppsummering av viktigste endringer ved overgang til IFRS 9

De viktigste endringene i den regnskapsmessige behandlingen av finansielle instrumenter ved overgang til IFRS 9 er en mer prinsippbasert tilnærming til klassifisering og måling, nedskrivning og sikringsbokføring. For klassifisering og måling vil de ulike kategoriene som finansielle instrumenter skal klassifiseres i etter IAS 39, bli erstattet av en modell som i større grad vurderer instrumentenes karakteristika i valg av målemetode. Innenfor nedskrivning er det mest sentrale at den objektive tapsmodellen erstattes av en forventet tapsmodell, som ventelig vil bidra til høyere nedskrivninger av finansielle eiendeler. Til slutt vil det bli enklere å tilfredsstille kravene til sikringsdokumentasjon og –effektivitet, med målsetning om at den faktiske sikringsstrategien kan reflekteres bedre i regnskapene.

4.3 Veien videre

Implementeringen av IFRS 9 innebærer en rekke forbedringer og oppdateringer sammenlignet med IAS 39. Som utredningen tidligere har vært inne på legger den nye standarden opp til en mer prinsippbasert tilnærming, i tillegg til en bedre brukertilpasning (Madsen, 2015). Det er også et viktig moment at det gjøres grep for å regnskapsmessig synliggjøre de faktiske økonomiske forholdene på en bedre måte. Likevel er det også utfordringer knyttet til de endringer som gjøres i bytte av regnskapsstandard. Til tross for at standarden går i en mer prinsippbasert retning, er det fortsatt en relativt regelbasert tilnærming som ligger til grunn.

For at IFRS 9 skal kunne tas i bruk som gjeldende regnskapsstandard for landene i EU/EØS-området kreves det en EU-godkjenning. En slik godkjenning er i skrivende stund ikke gjennomført, men det rådgivende organet for regnskapsspørsmål (EFRAG) antar dette vil skje i siste halvdel av 2016. EFRAG (2016) er positive til substansen i endringene som gjøres i forbindelse med standardbytte, med unntak for klassifisering og måling hvor det anses vanskelig å avgjøre på forhånd om endringene medfører forbedringer.

Videre vil det kort bli redegjort for noen momenter som *ikke* endres eller behandles i IFRS 9, men som med fordel bør ses nærmere på. Det må presiseres at problemstillinger som faller utenfor de tre hovedprosjektene klassifisering og måling, nedskrivning og sikringsbokføring generelt holdes uendret. Det første momentet er reglene for fraregning, som ikke korrigeres i bytte av regnskapsstandard. De er ansett å være meget kompliserte etter den gamle standarden, og kunne med fordel vært gjenstand for endring med henblikk på å gjøre anvendelsen av

reglene enklere (Bjørnstadjordet et. al., 2013). IASB har uttalt at de vil vurdere om det er behov for å gjenoppta arbeidet med reglene for fraregning av finansielle instrumenter. Dette vil trolig bli gjort etter implementeringen av IFRS 9. Videre vil makrosikring behandles i eget prosjekt etter at standarden er endelig ferdigstilt, og vil således ikke bli en del av denne standarden. Makrosikring kan enkelt forklares som dynamisk risikostyring eller sikring av åpne porteføljer. Det er så langt blitt utgitt et høringsnotat i arbeidet med regelverket knyttet til sistnevnte tema.

5. Metode

I dette kapitlet vil det bli redegjort for den metodiske tilnærmingen til oppgaven. Metoden er et hjelpemiddel for å innhente, organisere og analysere informasjonen som er relevant for å besvare oppgavens problemstilling (Johannessen, Christoffersen, & Tufte, 2010). En metodisk tilnærming er nødvendig for å bidra med ny kunnskap om temaet, og gi et riktig virkelighetsbilde (Johannessen, Christoffersen, & Tufte, 2011). Det vil først bli gitt en presentasjon av oppgavens utvalg, før det videre redegjøres for forskningsdesign og datainnsamlingsmetode. Avslutningsvis kommer en vurdering av datamaterialet som er samlet inn.

5.1 Utvalg

Denne oppgaven skal gjennomføre en deskriptiv analyse av den regnskapsmessige behandlingen av finansielle instrumenter etter IFRS. Utvalget er basert på konsernregnskapene til de 25 selskapene på Oslo Børs sin OBX International-indeks. Det er vår oppfatning at å benytte OBXI-indeksen som utgangspunkt for empirien gir et representativt bilde på hvordan den generelle rapporteringen av finansielle instrumenter gjennomføres. Dette fordi disse bedriftene tilhører forskjellige bransjer og er av ulik størrelse. I tillegg kan det faktum at samtlige selskap i utvalget er registrert på Oslo Børs øke sammenligningsgrunnlaget. Børsnoterte selskaper er pliktig å rapportere sine konsernregnskap etter IFRS, med unntak av selskap som er tredjelandsutsteder og kan rapportere regnskapsstandarder som er IFRS-ekvivalent (Finanstilsynet, 2011). US GAAP og Japansk GAAP oppfyller dette kravet.

Selskapene som er inkludert i OBXI-indeksen er de 25 mest likvide aksjene på Oslo Børs. OBXI-indeksen blir endret hvert halvår, og oppdateres første fredag etter tredje torsdag i juni og desember. Utvalget i oppgaven er selskapene som tilhørte OBXI-indeksen etter oppdateringen i desember 2015. Oversikt over selskapene i utvalget er vist i tabell 5.

Rangering	Selskap	Totalkapital (MNOK) 31.12.14	Bransje	Kategori
1	DNB	2 649 341	Finans	3
2	Statoil	986 400	Energi	3
3	Storebrand	492 287	Finans	3
4	Telenor	193 755	IT og telekommunikasjon	3
5	Norsk Hydro	126 273	Industri og materialer	3
6	Gjensidige	113 980	Finans	3
7	Yara	111 632	Industri og materialer	3
8	Subsea 7	64 078	Energi	2
9	Orkla	52 941	Konsum- og forbruksvarer	2
10	Det Norske	40 005	Energi	2
11	Marine Harvest	36 974	Konsum- og forbruksvarer	2
12	PGS	26 473	Energi	2
13	Norwegian	22 706	Industri og materialer	2
14	Schibsted	17 874	Konsum- og forbruksvarer	2
15	BW LPG	12 364	Energi	2
16	REC Silicon	10 938	IT og telekommunikasjon	2
17	DNO	8 183	Energi	1
18	Opera	6 013	IT og telekommunikasjon	1
19	Avance Gas	5 181	Energi	1
20	Bakkafrost	4 200	Konsum- og forbruksvarer	1
21	TGS-NOPEC	1 768	Energi	1
22	Nordic Semiconductor	970	IT og telekommunikasjon	1

Tabell 5: Oversikt over utvalget

Av listen fremgår det at det kun er 22 selskaper inkludert i utvalget. Dette skyldes følgende forhold:

- Schibsted har splittet opp i A- og B-aksjer, og begge er representert på OBXI-listen.
- Frontline og Seadrill er tredjelandstutstedere og rapporterer etter US GAAP. Disse selskapene er dermed ikke interessant for problemstillingen.

I empirien finner vi det hensiktsmessig å undersøke den regnskapsmessige behandlingen av finansielle instrumenter basert på størrelse og bransje. Inndelingen i bransje- og størrelseskategorier vises i tabell 5. Når selskapene rangeres etter størrelse er det med utgangspunkt i den balanseførte totalkapitalen per 31.12.2014. Bakgrunnen for at totalkapital (TK) velges som størrelsesparameter er fordi vi forholder oss til bokførte verdier i analysen, og anser det derfor mest hensiktsmessig å rangere størrelsesmessig etter samme parameter. En annen mulig tilnærming ville vært å ta utgangspunkt i markedsverdien på selskapet per 31.12.2014, men vår oppfatning er at dette vil gi et mindre presist sammenligningsgrunnlag opp mot det vi søker å identifisere i utredningen.

For bedre å kunne analysere hvorvidt det foreligger forskjeller mellom selskapene vurdert etter størrelse etablerer vi tre ulike kategorier. Den første er for selskaper med totalkapital på mindre enn 10.000 MNOK, den andre for selskaper med totalkapital mellom 10.000 og 100.000 MNOK. Den siste kategorien består av selskaper med totalkapital på over 100.000 MNOK.

I tillegg til å vurdere forskjeller i utvalget basert på selskapenes størrelse, vil vi kategorisere etter bransje. Vi har tatt utgangspunkt i Oslo Børs sin bransjefordeling, med noen modifikasjoner. Finans og energi er likelydende de kategoriene som angis i selskapsoversikten på Oslo Børs sine sider. Dette har bakgrunn i den store andelen av selskaper innenfor energibransjen som er notert i Norge, og det faktum at finansbransjen i denne sammenhengen er særegen fordi finansielle instrumenter utgjør en svært viktig del av deres regnskap.

For de øvrige bransjene er IT og telekommunikasjon (heretter referert til som IT og telekom), konsum- og forbruksvarer og industri og materialer slått sammen. Bakgrunnen for dette er at vi mener sammenligningsgrunnlaget blir svakt i bransjer med bare 1-2 selskaper, og vi har derfor slått sammen bransjer som intuitivt kan tenkes å ha fellestrekk. Der det er klare forskjeller mellom selskap i samme bransjekategori vil dette bli kommentert nærmere i den empiriske delen.

I tillegg til inndeling i bransje og størrelseskategorier kunne en mulig tilnærming vært å analysere selskapene etter lønnsomhet, for å undersøke om det er noen forskjeller i utvalget som kan begrunnes ut fra denne parameteren. Dette har vi valgt å ikke gjøre. En slik avveining kommer for det første av at oppgaven fokuserer på ett år. I tillegg har en del selskaper, spesielt innenfor energi, hatt dårlige resultater på grunn av det kraftige fallet i oljepris siden medio 2014. Derfor er det vår oppfatning at resultatene kan bli tilfeldige dersom vi sammenligner funnene i empirien mot lønnsomhet, og at bransje og størrelse gir bedre svar i denne sammenhengen.

Utvalget består av OBXI-selskaperes årsrapporter fra 2014. Et annet alternativ kunne vært å analysere selskapene over flere år, eller brukt et større utvalg, som for eksempel samtlige selskaper på Oslo Børs. Dette kunne potensielt bidratt til å styrke funnene. Imidlertid er vi av den oppfatning at det er hensiktsmessig å gjennomføre undersøkelsen på valgte måte, fordi en analyse av ett år er egnet til å gi et solid inntrykk av hvordan den regnskapsmessige behandlingen av finansielle instrumenter etter IFRS er. Samtidig ville en utvidelse av utvalg og/eller periode gjort det vanskeligere å ferdigstille en grundig analyse av resultatene, og fordi all rådata må hentes fra årsrapportene virker et utvalg på 25 selskap å være adekvat med tanke på den utredningen vi ønsker å gjennomføre. Herigjennom er det en kost-nytte vurdering som ligger til grunn for det utvalget som er gjort, særlig med henblikk på den tidsrammen som ligger til grunn for en masterutredning.

5.2 Forskningstilnærming

Ettersom vi i denne oppgaven skal se på hvordan utvalget rapporterer finansielle instrumenter etter IFRS, er forholdet mellom metode, teori og empiri viktig. En teori er vanskelig å verifisere dersom en ikke har empiriske resultater som bekrefter teorien, på samme måte som empiri bare vil være enkeltstående hendelser dersom man ikke knytter empirien mot teorien (Johannessen et. al., 2011). Sammenhengen mellom teori og empiri kan knyttes ved bruk av induksjon eller deduksjon.

Denne oppgaven søker å kartlegge hvordan dagens praksis for finansielle instrumenter etter IFRS er, gjennom en deskriptiv analyse. En deskriptiv studie vil typisk avdekke mønster og trender i et utvalg. Dette kan knyttes til en induktiv tilnærming, der man undersøker om empirien kan være grunnlag for teori (fra empiri til teori) (Johannessen et. al., 2011). Vi skal

se på konkrete tilfeller av regnskapsmessig behandling for å kunne si noe generelt om temaet. Ulempen ved bruk av en induktiv tilnærming er at den er omfattende, da det kan være vanskelig å innhente alt av relevant informasjon (Jacobsen, 2005). Eksempel på induksjon er deskriptive regnskapsregler, der disse blir utarbeidet basert på empiri.

Motsatsen til en induktiv metode er som nevnt deduktiv. Ved deduksjon undersøker man, basert på forventninger fra teorien, om oppfatningene stemmer med virkelig empiri (Jacobsen, 2005). Man kan altså ved bruk av deduksjon bekrefte eller avkrefte en teori. En slik tilnærming kan knyttes til en normativ metode, der man ser på hvordan den regnskapsmessige behandlingen av finansielle instrumenter bør være. Denne oppgaven er til en viss grad deduktiv da vi ser på hvilke forhold som må tilfredsstilles for at rapporteringen skal være adekvat. Dette gjør vi med utgangspunkt i momenter selskapene etter vår oppfatning bør oppfylle, for deretter å samle inn informasjon for å kontrollere om selskapene oppfyller kravene. En ulempe med denne tilnærmingen er at forskeren leter etter informasjon som stemmer overens med den teorien, og som følge av dette ikke innhenter all relevant informasjon.

5.3 Datainnsamlingsmetode

For å lage deskriptiv statistikk på den regnskapsmessige behandlingen av finansielle instrumenter er vi avhengig av å samle inn hensiktsmessig data (Johannessen et. al., 2010). Innsamlingen av data er basert på årsrapportene til selskapene, det vil si sekundærdata. Sekundærdata er data som er samlet inn av andre, gjerne med et annet formål enn den forskningen man selv skal utføre (Jacobsen, 2005). Årsrapportene er produsert med utgangspunkt i rapporteringsformålet til selskapene, og vi anvender disse fordi det er her informasjon om selskapenes rapportering finnes. En fordel med sekundærdata er at de er lett tilgjengelig, og dermed tidsbesparende, mens det er en ulempe at dataen kan være upålitelig, ettersom de er samlet inn med et annet formål.

En alternativ måte å innhente informasjon på er ved bruk av primærdata, det vil si data som er samlet inn for en spesifikk problemstilling direkte fra kilden (Jacobsen, 2005). Informasjonen er dermed skreddersydd for det man ønsker å undersøke. Denne metoden er imidlertid i større grad tidskrevende, da man selv må samle inn all relevant informasjon. Ettersom vi ønsker å undersøke den generelle rapporteringen av finansielle instrumenter etter IFRS, finner vi det

mest hensiktsmessig å benytte sekundærdata i form av årsrapporter. Disse anses å være sekundærdata i denne sammenhengen fordi de ikke primært er utformet for å møte en analyse av finansielle instrumenter, men for å presentere et selskaps økonomiske stilling.

Videre i datainnsamlingen må man velge hvilken metode som skal benyttes. Vi har hovedsakelig valgt en kvantitativ metode, hvilket betyr innsamling av data i form av tall (Johannessen et. al., 2011). Fordelen med denne metoden er at man kan strukturere og standardisere store mengder informasjon. For å kartlegge hvordan den regnskapsmessige behandlingen av finansielle instrumenter er, baseres majoriteten av dataen på kvantitativ metode. Dette mener vi reflekterer den reelle rapporteringen på hensiktsmessig vis, og gir grunnlag for å strukturere og tolke informasjonen på en god måte.

Kvantitativ metode er i oppgaven supplert med kvalitativ metode på visse områder. Kvalitativ metode er innsamling av data i form av innhold og substans, som kan være hensiktsmessig i den utstrekning man ønsker å analysere det bakenforliggende til tallmaterialet. Der rapporteringen ikke har vært tilfredsstillende i form av tall har vi benyttet kvalitativ metode, samt at dette er anvendt på områder der vi ønsker å undersøke hva de ulike selskapene i utvalget sier og mener om ulike forhold. Denne metoden egner seg dersom man undersøker færre enheter, fordi informasjon i tekstlig form ofte er omfattende. Dette leder igjen til en utfordring med å sile ut all relevant informasjon. Vi har imidlertid vært bevisst på hvilken informasjon som er relevant å samle inn, og oppfatter derfor at denne svakheten er hensyntatt i vår datainnsamling. Kombinasjonen av kvantitativ og kvalitativ metode danner etter vår oppfatning det beste grunnlaget for å gi en deskriptiv analyse av den regnskapsmessige behandlingen av finansielle instrumenter etter IFRS.

5.4 Vurdering av datamateriale

Ved innhenting og analyse datamaterialet er det ulike kriterier man må ta hensyn til. Dette knytter seg til reliabilitet og validitet (Gripsrud, Olsson, & Silkoset, 2010). Reliabilitet refererer til hvor pålitelig datamaterialet er, og om det kan være forhold som kan påvirke resultatene man har kommet fram til (Jacobsen, 2005). Vi tar i denne oppgaven utgangspunkt i årsrapporter som er offentlig tilgjengelig, noe som må anses å være pålitelig informasjon. En mulig fare ved innhenting av data fra slike rapporter er feil tolking eller lesing av datamaterialet. Denne potensielle svakheten er forsøkt imøtesett med en dobbeltkontrollering av materialet for å styrke reliabiliteten. Selskapenes rapportering er på visse områder ulik,

hvilket har skapt enkelte utfordringer da sammenligningsgrunnlaget ikke alltid er like godt. For å samle inn den informasjonen som i disse tilfeller gir det mest pålitelige grunnlaget har vi studert de substansielle delene av årsrapportene i større grad.

Validitet går på datamaterialets gyldighet. Det vil si om resultatet svarer til formålet med undersøkelsen. Validitet deles normalt inn i begrepsmessig, intern og ekstern validitet (Jacobsen, 2005). Begrepsmessig validitet dreier seg om man måler det man har tenkt å måle. Etersom alle selskapene i utvalget rapporterer etter IFRS, og dermed benytter samme regnskapsspråk, anser vi den begrepsmessige gyldigheten som god. Intern validitet går på om de empiriske funnene er riktige. På de aller fleste områdene er informasjonen selskapene opplyser oversiktlig, og dermed er det mulig å måle det vi utgangspunktet ville undersøke. For å finne hvor mye av derivatene som ble benyttet til sikringsbokføring var rapporteringen til en viss grad problematisk, da informasjonen til selskapene er noe varierende. De dataene som presenteres er innhentede bruttotall for derivatverdien slik de fremgår i årsrapporten, for å sammenligne hvor stor andel som benyttes til sikringsbokføring.

Ekstern validitet omhandler hvorvidt funnene kan generaliseres eller overføres (Jacobsen, 2005). Etersom vi har tatt utgangspunkt i OBXI-indeksen mener vi funnene gir et godt bilde av den regnskapsmessige behandlingen av finansielle instrumenter for foretak registrert på Oslo Børs, og som rapporterer etter IFRS. For å styrke den eksterne validiteten kunne vi valgt et større utvalg eller sett på utvalget over flere år. Siden alle selskapene i utvalget er registrert på Oslo Børs, vil det trolig være visse forskjeller for selskap som tilhører en annen børs.

5.5 Oppsummering

Opgaven skal gi en deskriptiv analyse av den regnskapsmessige behandlingen av finansielle instrumenter etter IFRS. Dette gjøres ved å avdekke hvilke forhold som ligger til grunn for slik rapportering. Utvalget består av selskapene på OBXI-indeksen som rapporterer etter IFRS. Empirien skal gjennomføres ved en induktiv og delvis deduktiv tilnærming. Datamaterialet er basert på sekundærdata i form av årsrapporter. Det benyttes i hovedsak kvantitativ metode for datainnsamlingen, med et innslag av kvalitativ metode der det har vært hensiktsmessig.

5.6 Empiriens oppbygging

Vi vil i den første delen av analysen se på den generelle rapporteringen av finansielle instrumenter med bakgrunn i de tre forholdene klassifisering og måling, nedskrivning og sikringsbokføring. Bakgrunnen for denne avgrensingen er at disse tre temaene utgjør hovedsubstansen i IAS 39, og at det er innenfor disse vi finner de mest signifikante endringene ved overgangen til IFRS 9. Således anser vi det mest interessant å vurdere rapporteringen med særlig henblikk på de aktuelle temaene. Vi vil presentere deskriptiv statistikk for hele utvalget, samt sammenligne de ulike størrelseskategoriene og bransjene. Tallene som anvendes er uvektede, slik at alle selskapene teller likt inn i analysen.

Under hver av de tre hoveddelene vil det bli gitt en delkonklusjon. Denne vil oppsummere de viktigste funnene i kapitlet, samt at det vil bli foretatt noen drøftende betraktninger omkring disse funnene. Under hvert av de tre hovedtemaene vil det bli drøftet hvilke implikasjoner overgangen til IFRS 9 vil kunne føre til for det enkelte tema.

I den avsluttende delen av empirien vil utvalgets omtale og vurdering av overgangen til IFRS 9 bli vurdert nærmere. Denne delen vil bygge på hva selskapene selv rapporterer, og vil herigjennom også danne utgangspunkt for en vurdering av hvor store implikasjoner endringen i regnskapsstandard for finansielle instrumenter vil ha for det enkelte selskap, og for utvalget som helhet.

6. Klassifisering og måling

Vi vil i dette kapitlet presentere den generelle rapporteringen med henblikk på klassifisering og måling av finansielle instrumenter. Det første momentet som blir belyst er selskapenes klassifiseringskvalitet, vurdert etter kravene som gis i IFRS. En slik analyse gjennomføres for å belyse den generelle rapporteringen, og for å kunne gi et inntrykk av i hvilken grad selskapene i utvalget gir informasjon om sine finansielle instrumenter på en hensiktsmessig måte. Videre i dette kapitlet vil det for finansielle eiendeler og forpliktelser bli presentert relative størrelser mot total kapital, samt vist kategorisering og måling slik IAS 39 legger opp til.

6.1 Klassifiseringskvalitet IFRS 7

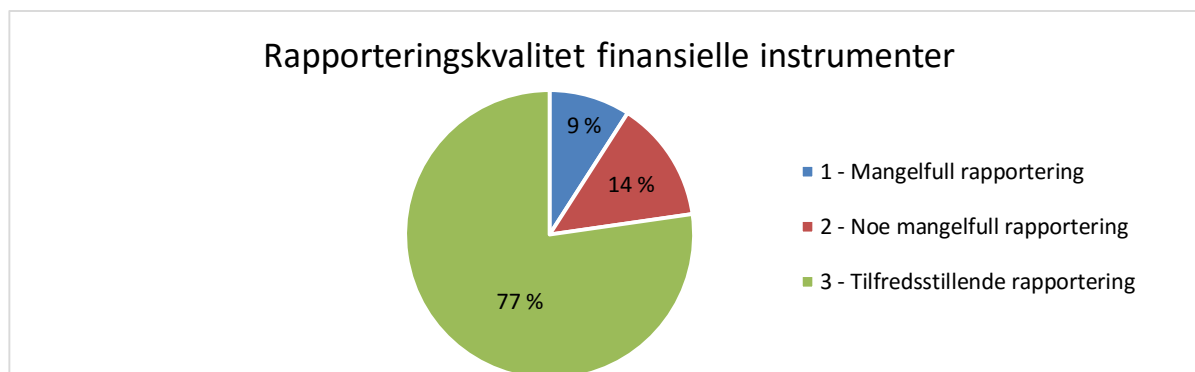
I det følgende vil vi belyse hvordan selskapene i utvalget rapporterer sine finansielle eiendeler og finansielle forpliktelser. I henhold til IFRS 7.8 skal det fremgå i årsrapporten hvilke kategorier av finansielle instrumenter selskapene benytter (jamfør delkapittel 2.3), og til hvilket beløp. Det er ulike måter å vise denne informasjonen på, for eksempel i tabell i note, tekstlig form i note eller ved informasjon i balanseoppsettet.

På bakgrunn av reglene som angis i IFRS 7 vil klassifiseringskvaliteten i utvalget videre bli vurdert. Dette gjøres ved å etablere tre nivåer for hvor godt selskapene rapporterer sine finansielle instrumenter. Det er i denne sammenhengen viktig å påpeke at vurderingene er basert på vår subjektive oppfatning av rapporteringen. Når de bygger på kravene i IFRS 7 bør det uansett være egnet til å gi et inntrykk av hvordan den generelle rapporteringen av klassifisering og måling er i utvalget.

Figur 8 viser rapporteringskvaliteten i utvalget. Kriteriene for hvilket nivå de ulike selskapene er angitt på er som følger:

- 1) Mangelfull rapportering: Foretar ingen klassifisering av de finansielle instrumentene. Dette bryter med prinsippet i IFRS 7.8 om at selskapene skal rapportere klassifiseringen.
- 2) Noe mangelfull rapportering: Selskapet gir ikke et klart bilde av rapporteringen, og mangler en tabellarisk fremstilling. Opplysningene er ofte inntatt i forskjellige noter, og er således vanskelig tilgjengelig for brukeren.

- 3) Tilfredsstillende rapportering: Selskapet rapporterer i tabell, og gir et oversiktlig bilde av hvilke finansielle instrumenter som er tilhørende de ulike kategoriene. Det er innenfor dette nivået noen variasjoner, men selskap her anses å tilfredsstillende kravene etter IFRS 7, samt gi en oversiktlig fremstilling.

Figur 8: Rapporteringskvalitet finansielle instrumenter

Ut fra overnevnte kriterier finner vi at 77% av selskapene i utvalget har en tilfredsstillende rapportering, mens mangelfull og noe mangelfull rapportering forekommer i henholdsvis 9% og 14% av selskapene. Dette viser at det store flertallet rapporterer finansielle instrumenter på en hensiktsmessig måte. Det er likevel en relativt betydelig andel (23%) som ikke fullt ut kan sies å tilfredsstillende kravene til god rapportering. Dette resultatet indikerer at rapporteringen av de finansielle instrumentene i hovedsak er i tråd med kravene, samt bidrar til å gi investorer og andre interessenter den nødvendige informasjonen. Det har også betydning for i hvilken grad datamaterialet som innsamles til den videre analysen gir et godt bilde av de faktiske forholdene. Med det store flertallet selskaper innenfor tilfredsstillende rapportering, samt rimelige forutsetninger for dem med noe mangelfull og mangelfull rapportering bør datagrunnlaget være tilfredsstillende for undersøkelse av øvrige momenter.

For å illustrere hvordan en god presentasjon av finansielle instrumenter kan gjøres vises Norsk Hydro sin klassifisering i figur 9. Vi anser denne å være fullt ut i tråd med kravene som angis i IFRS 7, gjennom at samtlige kategorier for finansielle eiendeler og forpliktelser vises tydelig. Et annet viktig moment er at det vises hvordan de ulike postene i balansen knyttes opp mot de ulike kategoriene av finansielle instrumenter. I tillegg illustrerer oversikten hvilke derivater som anvendes til sikringsformål, samt at det er en tydelig fremstilling av eiendeler som er ikke-finansielle. Dette gir et godt bilde av helheten i balansen, og angir en fullstendig oversikt som er praktisk for analyseformål.

	Finansielle instrumenter til virkelig verdi over resultat	Derivater utpekt som sikringsinstrumenter	Utlån og fordringer	Finansielle eiendeler tilgjengelige for salg ¹⁾	Andre finansielle forpliktelser ²⁾	Ikke-finansielle eiendeler og forpliktelser	Sum
2014							
Omløpsmidler							
Kontanter og bankinnskudd	-	-	9 253	-	-	-	9 253
Verdipapirer	1 108	-	678	-	-	-	1 786
Fordringer	-	-	9 327	-	-	2 376	11 703
Andre finansielle omløpsmidler	543	-	-	-	-	-	543
Anleggsmidler							
Investeringer som regnskapsføres etter egenkapitalmetoden	-	-	4	-	-	18 092	18 095
Andre anleggsmidler	59	-	705	1 757	-	3 706	6 227
Kortsiktig gjeld							
Banklån og annen rentebærende kortsiktig gjeld	-	-	-	-	6 039	-	6 039
kortsiktig gjeld	-	-	-	-	5 825	3 838	9 663
Annen finansiell gjeld	301	105	-	-	-	-	406
Langsiktig gjeld							
Langsiktige lån	-	-	-	-	5 128	-	5 128
Annen langsiktig gjeld	909	455	-	-	1 416	-	2 780

Figur 9: Eksempel på oversiktlig klassifisering, Norsk Hydro (Norsk Hydro, 2015)

Mest sentrale funn:

- 77% av selskapene har en tilfredsstillende, 14% har en noe mangelfull og 9% har en mangelfull klassifisering av finansielle instrumenter.

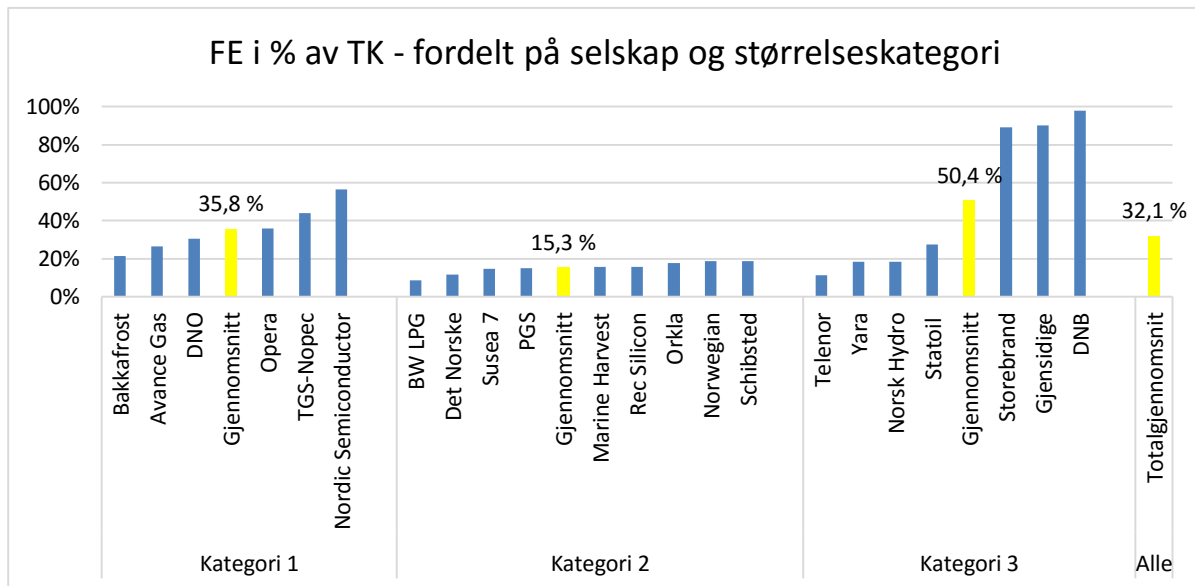
6.2 Finansielle eiendeler og finansielle forpliktelser

I det følgende vil finansielle eiendeler og finansielle forpliktelser bli vurdert med henblikk på andel av total kapital, klassifisering og måling. Dette gjøres for å bedre forstå i hvilken grad finansielle instrumenter er av sentral betydning for de ulike foretakene, og for utvalget som helhet. I den sammenhengen vil de ulike parameterne bli analysert i lys av bransje og størrelse.

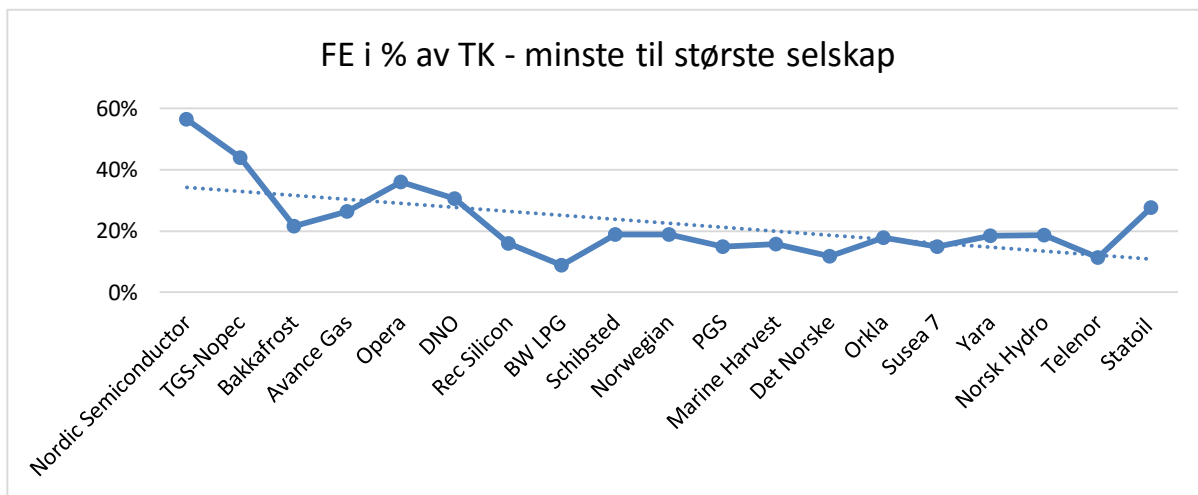
6.2.1 Finansielle eiendeler i prosent av total kapital

For å vurdere i hvilken grad finansielle eiendeler er sentrale for foretakene i utvalget vil vi i det følgende presentere finansielle eiendeler i prosent av total kapitalen. Figur 10 viser andeler finansielle eiendeler det enkelte foretak har, fordelt etter størrelseskategoriene. Av stolpen ytterst til høyre i figuren ser en at totalgjennomsnittlig andel finansielle eiendeler av total kapitalen er på 32,1%. For de ulike størrelseskategoriene er tallene 35,8% for de minste selskapene, 15,3% for selskapene i størrelseskategori 2 og 50,4% for de største selskapene.

Det synes vanskelig å kunne trekke noen klar konklusjon ut fra dette, særlig fordi kategori 3 trekkes markant opp av finansbransjen. Dette understrekes av at størrelseskategori 3 har en gjennomsnittlig andel finansielle eiendeler av total kapital på 19%, dersom det korrigeres for de tre finansselskapene.

Figur 10: Finansielle eiendeler som andel av total kapital - selskaps- og størrelsesfordelt

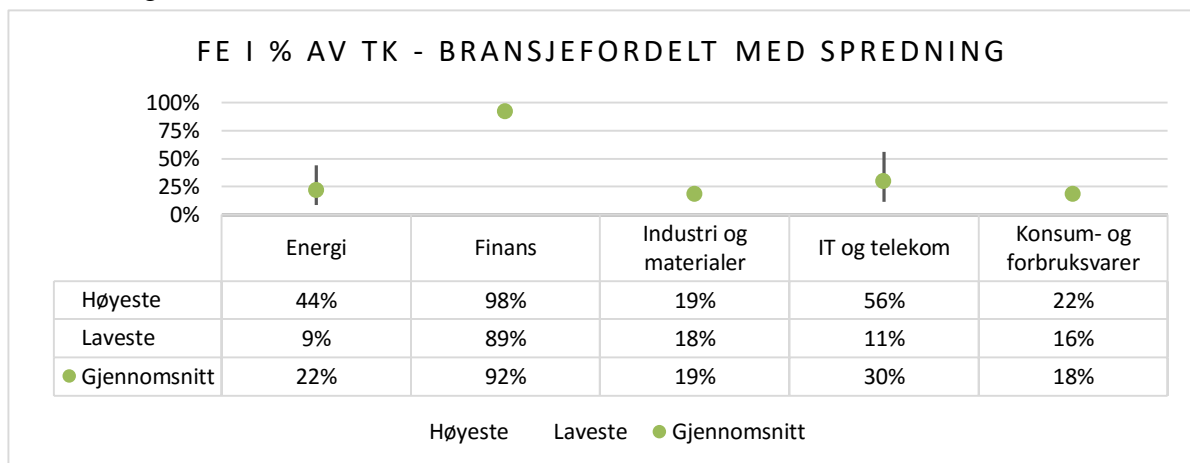

Figur 11: Finansielle eiendeler i prosent av total kapital - minste til største selskap

Figur 11 viser en størrelsesfordelt oversikt over andel finansielle eiendeler, justert for finansbransjen. Bakgrunnen for dette er at denne enkeltbransjen vil gi store utslag på målingen, hvilket vi kommer inn på under bransjefordelingen. Dermed finner vi det hensiktsmessig å eliminere finans i denne fremstillingen, for å skape et bedre bilde av størrelsesfordelingen i utvalget. Trendlinjen er fallende, hvilket antyder en sammenheng som tilsier at mindre selskaper har en større andel finansielle eiendeler enn større selskap. En mulig bakgrunn for

et slikt funn kan være at større selskap normalt ikke trenger den samme størrelsen på finansielle eiendeler relativt til andre eiendeler som mindre selskaper. Dette følger av at samtlige selskaper har en grunnbase med kontanter og kontantekvivalenter og enkle fordringer, som ikke nødvendigvis vil øke proporsjonalt med annen vekst i selskapets eiendeler.

Figur 12 viser gjennomsnittsnivået på finansielle eiendeler i prosent av total kapital for de fem bransjene. Det mest fremtredende funnet i denne kategorien er at finansbransjen skiller seg ut fra de andre bransjene, med 92% finansielle eiendeler av totale eiendeler. En slik observasjon er ikke overaskende, da selskap innenfor denne bransjen selger finansielle instrumenter til sine kunder, i form av blant annet utlån og investeringsporteføljer. Finansielle eiendeler utgjør dermed en naturlig del av de driftsrelaterte eiendelene for et finansforetak. Der selskap i andre bransjer typisk har anleggsmidler og øvrige eiendeler er det finansielle eiendeler som i stor utstrekning preger finansselskapene. Således er det naturlig at finansbransjen skiller seg ut i denne kategorien.

Figur 12: Finansielle eiendeler i prosent av total kapital - bransjefordelt

For øvrig er det ingen klare trender eller observasjoner på bransjenivå. Dette illustreres av et gjennomsnitt med relativt lite variasjon fra 18% til 30%, sett bort fra finansbransjen. Innenfor de to bransjene industri og materialer og konsum- og forbruksvarer er det liten spredning i andel av finansielle eiendeler. Vi observerer noe mer spredning innenfor IT og telekom og energi, uten at dette synes å ha noen klar årsak. Snarere virker det å være en konsekvens av at selskapene i disse to bransjene er av ulik karakter og størrelse, og at det dermed oppstår visse forskjeller. Størrelse virker å ha større betydning enn bransje i denne sammenhengen, hvilket understrekes av at det øvre ytterpunktet i henholdsvis energi og IT og telekom er selskaper i størrelseskategori 1. Det finnes unntak fra dette resonnementet, for eksempel ved

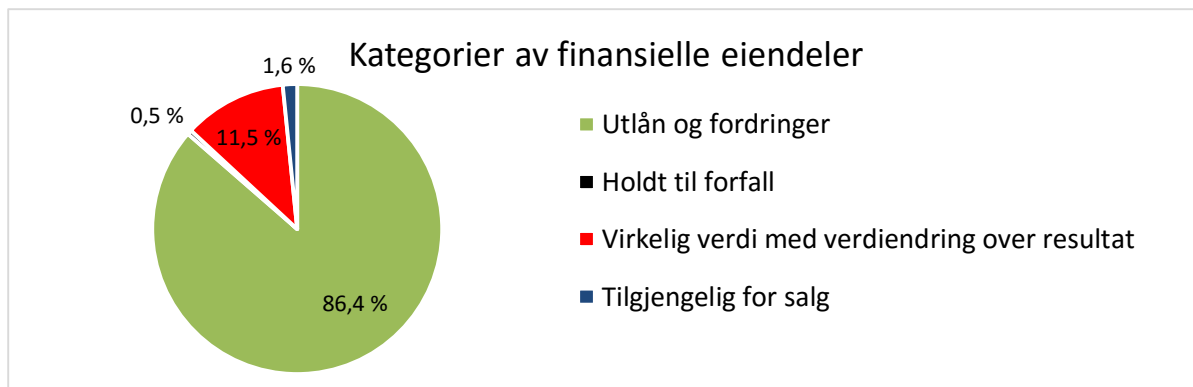
energiselskapet Statoil som skiller seg ut ved en relativt høy andel finansielle eiendeler sammenlignet med andre store selskaper (utenom finansbransjen), slik det vises i figur 11. Dette ser likevel ut til å være unntaket, da andre selskaper bekrefter trenden med en høyere andel finansielle eiendeler for mindre selskaper.

Mest sentrale funn:

- Gjennomsnittlig andel totale finansielle eiendeler i prosent av total kapital er 32,1%
- Det er en tendens til at mindre selskaper har en høyere andel finansielle eiendeler
- Finansbransjen skiller seg ut med en gjennomsnittlig andel finansielle eiendeler av total kapital på 92%

6.2.2 Klassifisering av finansielle eiendeler

I det følgende vil vi presentere funn i utvalget for hvordan selskapene kategoriserer de finansielle eiendelene. Som redegjort for i kapittel 2.3 er det fire ulike kategorier for slike eiendeler. Figur 13 fremstiller en oversikt over hvordan utvalget kategoriserer sine finansielle eiendeler. Tallene er basert på et snitt av andel rapportert i hver kategori. Som tidligere redegjort for er det tatt forutsetninger der det ikke klart fremgår hvilken kategori selskapene benytter for en gitt finansiell eiendel. Dette har ikke vært nødvendig i stor utstrekning, og kan dermed ikke anses å ha innvirkning på hovedtrekkene i funnene.

Figur 13: Klassifisering av finansielle eiendeler

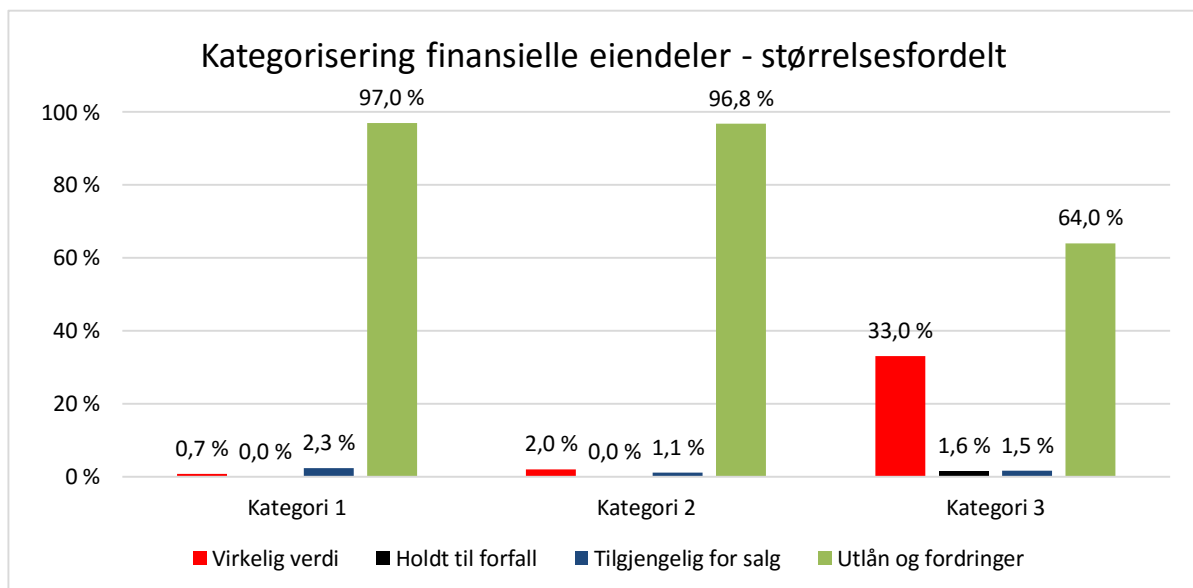
Det fremgår av figuren at den dominerende kategorien er «utlån og fordringer», hvor 86,4% av de finansielle eiendelene er tilhørende. I tillegg er kategorien «virkelig verdi med verdiendring over resultat» relativt betydelig med 11,5%. De to øvrige kategoriene er i svært liten grad anvendt. Tabell 6 viser antall selskaper som anvender de ulike kategoriene, samt gjennomsnittlig anvendelse hos de selskapene som benytter den enkelte kategorien. Funnene

bekrefter inntrykket fra figur 13, og indikerer samtidig at de minst benyttede kategoriene i også er relativt ubetydelige hos foretak som anvender dem.

Kategorier	Antall selskap	Gjennomsnitt hos selskaper som bruker kategorien
Holdt til forfall	5	2,2%
Tilgjengelig for salg	9	3,9%
Virkelig verdi med verdiendring over resultatet	14	18,1%
Utlån og fordringer	22	86,4%

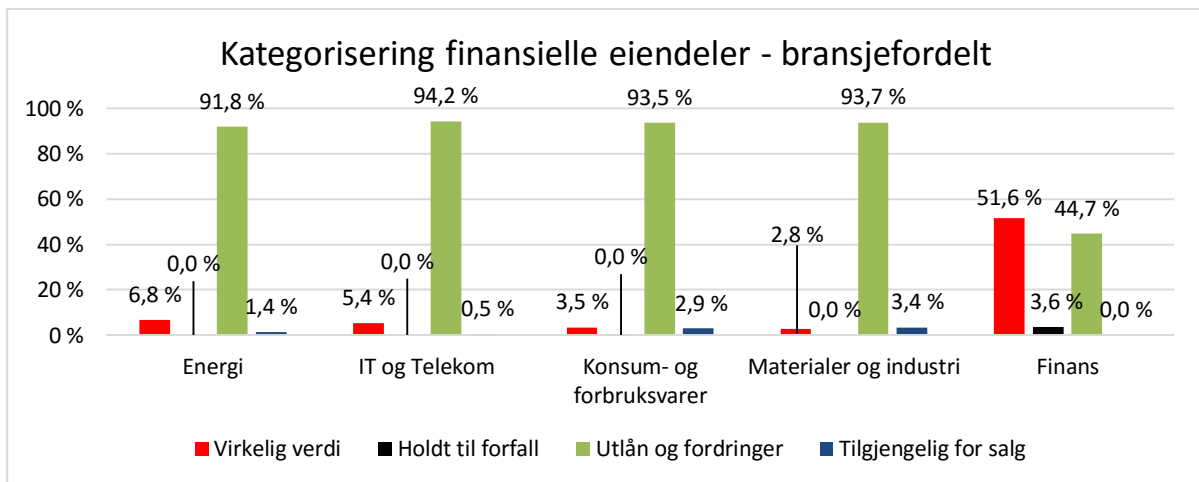
Tabell 6: Antall selskaper som anvender ulike kategorier og gjennomsnittlig bruk

Videre deles det inn i bransje- og størrelseskategorier for å identifisere om det er noen systematiske forskjeller på hvordan ulike selskap i utvalget kategoriserer sine finansielle eiendeler. Figur 14 viser klassifiseringen av de finansielle instrumentene fordelt etter størrelseskategoriene vi har definert. For kategori 1 og 2 er klassifiseringen omtrent lik, og er dominert av «utlån og fordringer» med henholdsvis 97% og 96,8%. I kategori 3 finner vi et brudd med dette, ved at finansielle eiendeler til «virkelig verdi med verdiendring over resultatet» står for 33% av de finansielle eiendelene. Dette skyldes delvis det faktum at samtlige selskaper i finansbransjen er i størrelseskategori 3, og at disse selskapene holder en større andel finansielle eiendeler til virkelig verdi. Korrigert for finansbransjen er dette tallet 19%. Et slikt funn antyder at de største selskapene tenderer til å klassifisere mer til virkelig verdi enn de mindre selskapene.

Figur 14: Kategorisering av finansielle eiendeler - størrelsesfordelt

Figur 15 viser kategoriseringen av finansielle eiendeler på bransjenivå. Det er fire bransjer som har omtrent sammenfallende karakteristika, mens finansbransjen skiller seg ut, med 51,6% av de finansielle eiendelene klassifisert til «virkelig verdi med verdiendring over resultatet». En rimelig antagelse til bakgrunnen for denne målingen er at finansinstitusjonene forvalter kapital i et aktivt marked, og at disse holdes for omsetning, jamfør det tidligere anførte. I tillegg anvendes virkelig verdi-opsjon (som vi kommer tilbake til under måling av finansielle eiendeler) av samtlige finansforetak i utvalget. Disse to forklaringsfaktorene i kombinasjon virker å være best egnet til å belyse funnet totalt sett. For øvrig er funnene som presenteres i figuren i tråd med overnevnte momenter.

Figur 15: Kategorisering av finansielle eiendeler - bransjefordelt

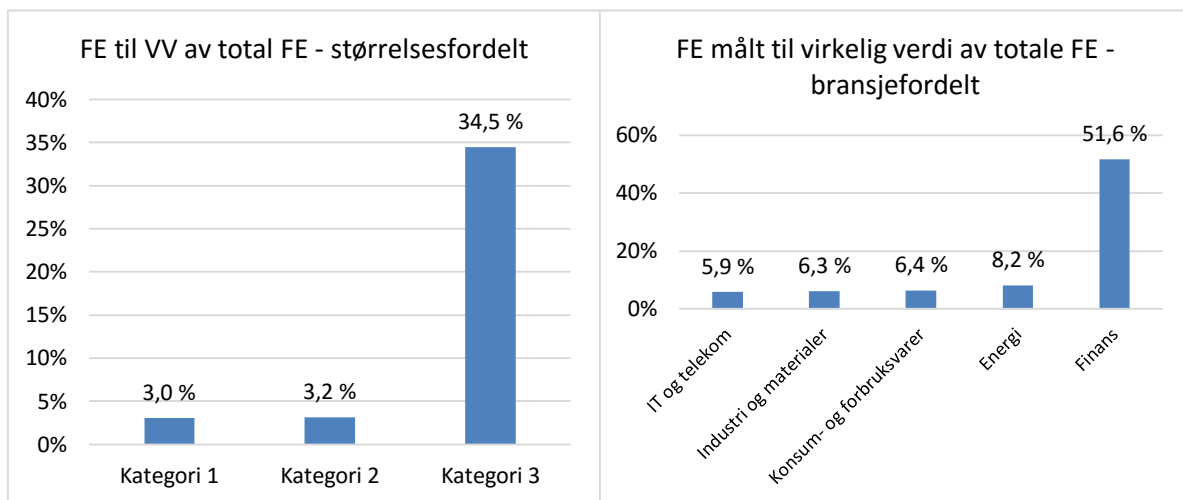
Mest sentrale funn:

- Fordeling av finansielle eiendeler pr. kategori: 86,4% «utlån og fordringer», 11,5% «virkelig verdi med verdiendring over resultatet», 1,6% «tilgjengelig for salg» og 0,5% «holdt til forfall»
- Finansbransjen og størrelseskategori 3 skiller seg mest ut gjennom høyere andel målt til «virkelig verdi med verdiendring over resultatet»

6.2.3 Måling av finansielle eiendeler

Av forrige delkapittel fremgår det at «utlån og fordringer» (som måles til amortisert kost) er den dominerende kategorien for selskapene i størrelseskategori 1 og 2, og samtlige bransjer utenom finans. Figur 16 understøtter dette, da denne viser at finansielle eiendeler målt til virkelig verdi er størst i finansbransjen og størrelseskategori 3. Stolpene i figurene fremgår ved at de to kategoriene «virkelig verdi med verdiendring over resultatet» og «tilgjengelig for

salg» legges sammen. Det er disse kategoriene som måles til virkelig verdi, og dermed viser figuren en samlet oversikt over andel finansielle eiendeler målt til virkelig verdi, kontra amortisert kost.

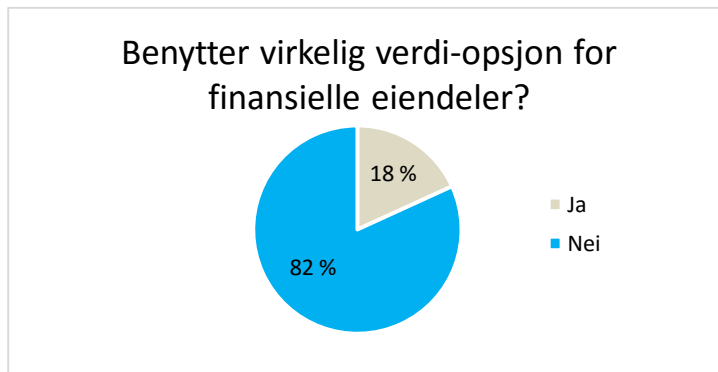
Figur 16: Finansielle eiendeler til VV av total FE - bransje og størrelse

Vi har tidligere redegjort for at IASB foretrekker måling til virkelig verdi for finansielle eiendeler. Funnene fra vårt utvalg viser at kun 13,1% av de finansielle eiendelene i gjennomsnitt måles til virkelig verdi. Dette er motstridende til vår intuitive antagelse om at store deler av målingen generelt, og eiendeler spesielt vil gjennomføres til virkelig verdi. Således er det en overraskende observasjon at 86,9% av de finansielle eiendelene måles til amortisert kost. Dette tallet ville i tillegg vært høyere – 93% til amortisert kost – dersom vi hadde korrigert for finansbransjen.

Amortisert kost kan ses på som en asymmetrisk tilpasning til virkelig verdi, slik det er redegjort for i teoridelen. Dette følger av at ved måling til amortisert kost skal nedskrivning foretas ved objektive indikasjoner på verdifall. Det kan derfor argumenteres for at amortisert kost i noe grad kan anses å være en praktisk tilnærming til virkelig verdi, sammenlignet med en rendyrket kostmodell. Dette underbygges også av at det er krav i IFRS 7.25 om at det skal oppgis i årsrapportene hva den virkelige verdien på det finansielle instrumentet er. I svært få tilfeller forekommer det i vårt utvalg at virkelig verdi og amortisert kost skiller seg fra hverandre, og der de ikke er like er de relative forskjellene små. I tillegg er kundefordringer og andre fordringer i mange tilfeller ført til pålydende, altså virkelig verdi, på grunn av den korte løpetiden på disse. Derfor er også dette med på å trekke opp andelen målt til amortisert kost, til tross for at det for alle praktiske formål er en måling der virkelig verdi og amortisert kost har samme verdi.

Virkelig verdi-opsjon for finansielle eiendeler

Reglene tilknyttet bruken av virkelig verdi-opsjon er omtalt i oppgavens teoridel. Vi vil i det følgende se nærmere på i hvilken grad selskapene i utvalget anvender denne opsjonen, og

Figur 17: Benytter selskapet virkelig verdi-opsjon for finansielle eiendeler?

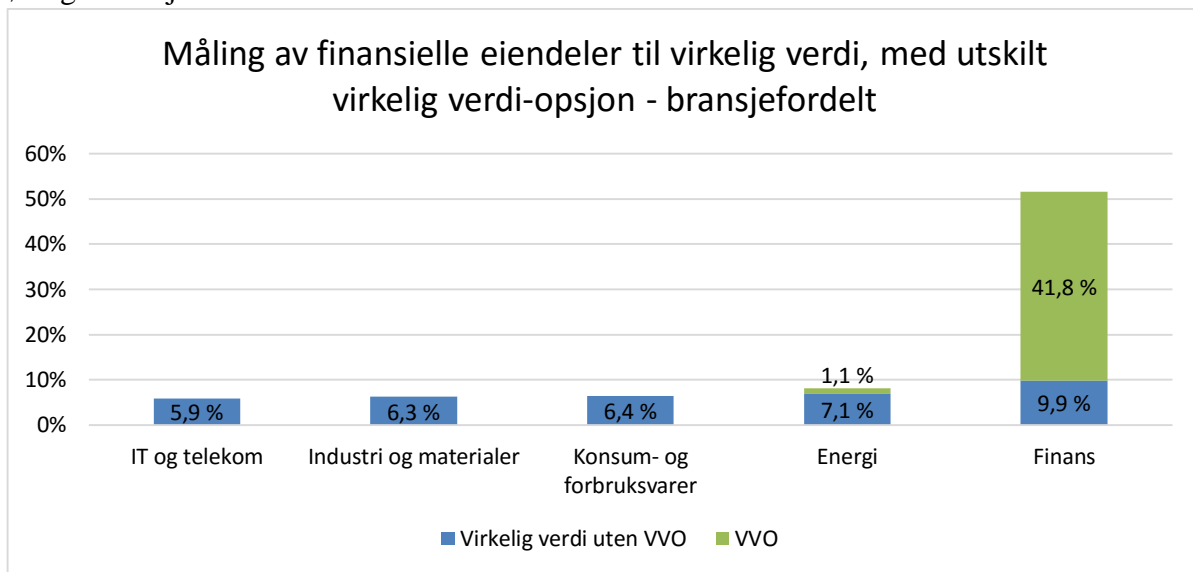
videre hvordan det påvirker målingen av de finansielle eiendelene hos de aktuelle selskapene. Det kreves etter IFRS 7 at man rapporterer hvordan foretaket oppfyller vilkårene for å kunne anvende virkelig verdi-opsjon. I tillegg anføres det i IFRS 7.8 at det klart skal skilles mellom

hvilke instrumenter som er holdt for omsetning, og hvilke som er valgt regnskapsført i henhold til opsjonen. Figur 17 viser at det er 18% av selskapene i utvalget som benytter seg av virkelig verdi-opsjon for finansielle eiendeler. Av disse er 75% selskap fra finansbransjen og 25% fra energibransjen. Samtlige selskap ligger innenfor størrelseskategori 3. For å kartlegge hvor stor betydning virkelig verdi-opsjon har for de ulike selskapene, blir det målt hvilken andel denne utgjør av totale finansielle eiendeler. På eiendelssiden fremgår det tydelig hos samtlige av selskapene som anvender slik rapportering i vårt utvalg.

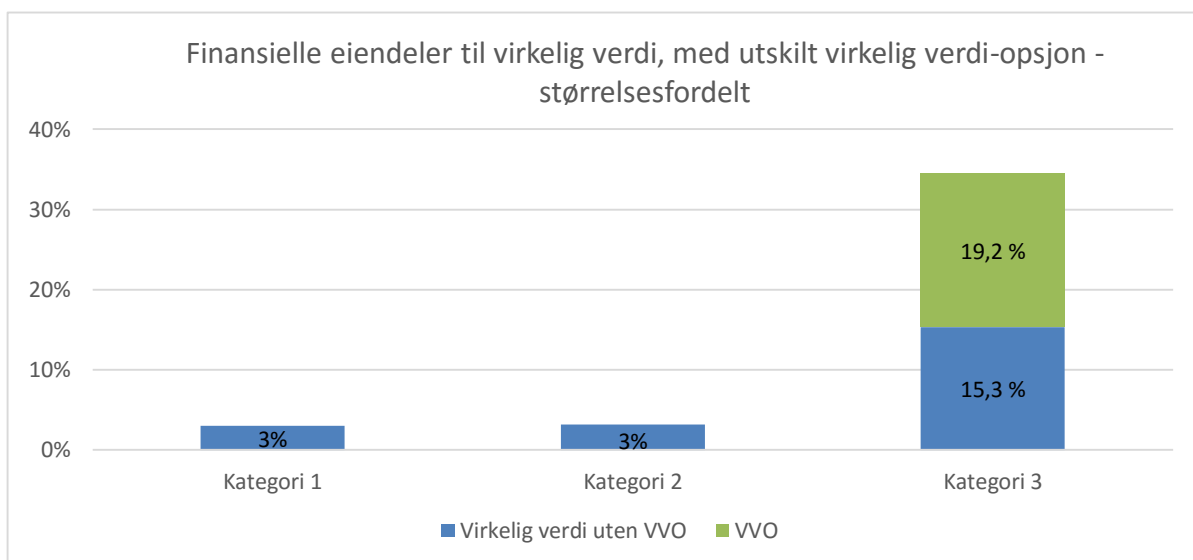
Den totale andelen virkelig verdi-opsjon av totale finansielle eiendeler for selskapene som anvender denne opsjonen er 33,5%. Det understrekes av denne fremstillingen at bruken av opsjonen er viktigst hos selskapene i finansbransjen, hvor gjennomsnittlig andel er 41,8%. En av grunnene til at finansbransjen benytter VVO i større grad enn andre selskaper er for å bedre sammenstille utlån med bruk av derivater, slik at instrumentene måles på likt grunnlag (Ernst & Young AS, 2014). For Statoil, som er det eneste selskapet utenfor finanssektoren som bruker VVO for finansielle eiendeler, er andelen 8,8%.

Figur 18 illustrerer finansielle eiendeler til virkelig verdi, med en utskilt del for den andelen som knytter seg til bruk av VVO. Det fremgår at forskjellen mellom bransjene er små med tanke på andel finansielle instrumenter til virkelig verdi når en korrigerer for bruk av virkelig verdi-opsjon. Finansbransjen har de største andelene også etter denne korreksjonen, men forskjellene er langt mindre sammenlignet med før korreksjonen. Dette er en viktig forklaring

til det som vises i figur 16, hvor det illustreres at finans anvender mer virkelig verdi enn de øvrige bransjene.

Figur 18: Finansielle eiendeler til VV, med utskilt VVO - bransjefordelt

Figur 19: Måling av finansielle eiendeler til VV, med og uten VVO - størrelsesfordelt

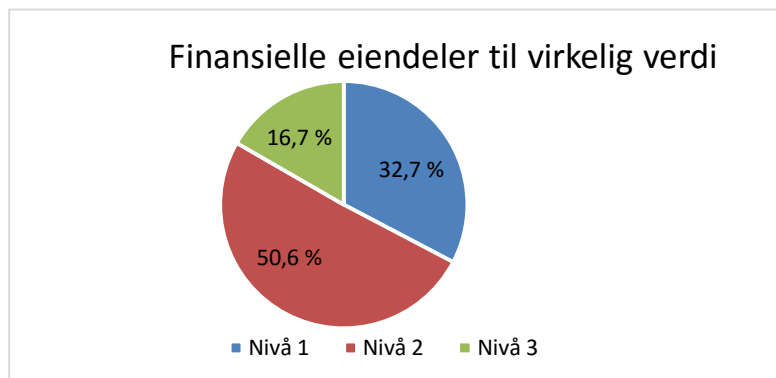
For størrelsesfordelingen fremgår det av figur 19 at selskapene i kategori 3 har en større andel til virkelig verdi enn de i kategori 1 og 2, også etter korreksjonen for virkelig verdi-oppsjon. Dette antyder at det er forskjeller i de finansielle eiendelene for store og mindre selskaper, og at de store holder mer for omsetning, tilgjengelig for salg og har en høyere balanseført verdi på sine derivater. Forskjellen blir likevel mindre enn når en inkluderer virkelig verdi-oppsjon.

Disse momentene kan tyde på at det i første rekke er hvorvidt selskapene velger å anvende virkelig verdi-oppsjon, og ikke bransje eller størrelse som avgjør i hvilken grad finansielle eiendeler måles til virkelig verdi. Således blir det mer presist å si at større selskaper og

selskaper innenfor finansbransjen ser ut til å være mer tilbøyelig til å ta i bruk denne opsjonen. På bransjenivå kan dette skyldes at finansselskaper ønsker å unngå en regnskapsmessig inkonsistens i målingen, for å bedre få frem de økonomiske realitetene. Derav brukes virkelig verdi-opsjon i større grad. På størrelsesnivå er det særlig to faktorer som bidrar til at kategori 3 skiller seg ut. For det første inneholder denne samtlige selskap fra finansbransjen. I tillegg tenderer store selskap til å ha en bredere base av finansielle eiendeler, og dermed kan det i større grad være relevant å bruke mer virkelig verdi.

Virkelig verdi hierarki for finansielle eiendeler

For de finansielle eiendelene som måles til virkelig verdi vil vi i det følgende se nærmere på hvilke nivå i verdsettelseshierarkiet de måles på. Det presiseres at det her er de 13,1% av totale

Figur 20: Virkelig verdi hierarki: Finansielle eiendeler

16,7%. 32,7% av de finansielle eiendelene måles på nivå 1 i hierarkiet, altså det øverste nivået med noterte priser i et aktivt marked.

De presenterte funnene viser at målingen av de finansielle eiendelen i stor grad er på nivå 1 og 2 i hierarkiet. Dette indikerer at målingen generelt er relativt presis. Likevel er det et interessant funn at totalt 67,3% av de finansielle eiendelene måles på nivå 2 og 3. Verdsettelseshierarkiets nivå 2 er som nevnt ansett for å inneha gode, og relativt presise mål, og kan derfor ikke sies å være upålitelige. Det er derimot ikke slik at nivået kan jamføres med det høyeste nivået – noterte priser i et aktivt marked. For nivå 3 er det grunn til å gå lenger i problematiseringen, da denne for eksempel tillater selskapene å bruke egne modeller for verddivurdering. Når verdsettelsen overlates til selskapets beste estimer, som blant annet Kvifte og Johnsen (2008) anfører, blir pålitelighetsvurderingen mer tvilsom. Funnene indikerer dermed at det er rimelig å stille spørsmålstegn ved hvorvidt fastsettelsen av virkelig

finansielle eiendeler som måles til virkelig verdi som skal vurderes ut fra hierarkiet. Som figur 20 viser er nivå 2 i hierarkiet mest anvendt for måling av finansielle eiendeler til virkelig verdi, med 50,6%. Videre benyttes nivå 3 i noe grad, med en forekomst på

verdi vil være presis nok dersom IASB går i retning av mer bruk av dette for de finansielle eiendelene.

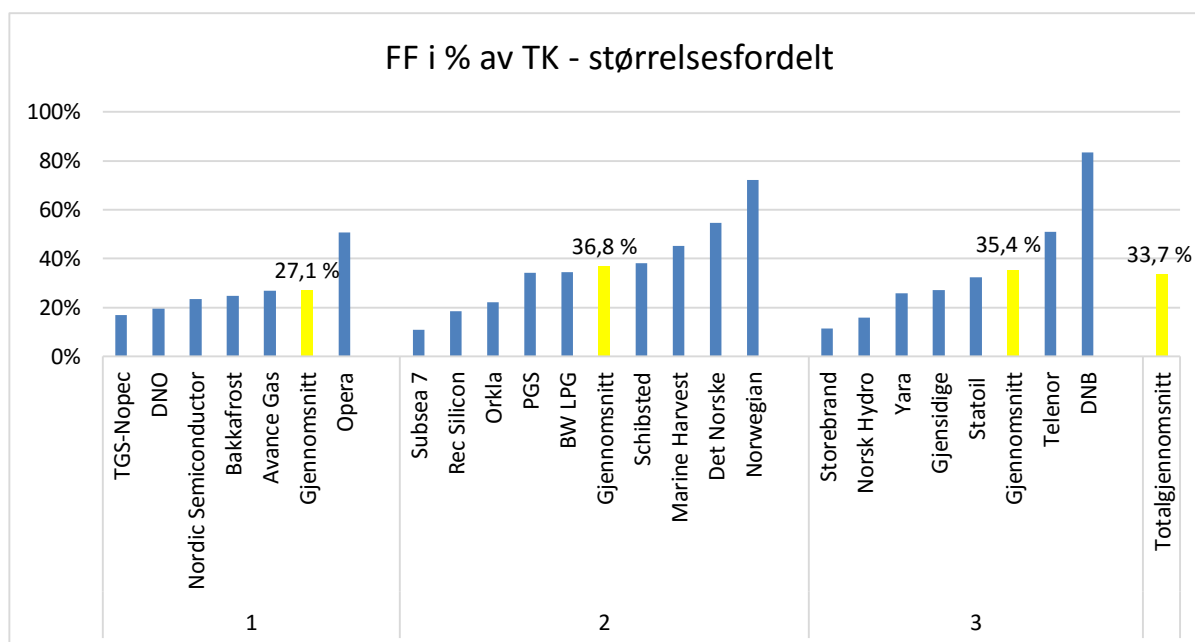
Mest sentrale funn:

- 13,1% av de finansielle eiendelene måles i gjennomsnitt til virkelig verdi. 86,9% måles dermed til amortisert kost
- 18% av selskapene i utvalget anvender virkelig verdi-opsjon for finansielle eiendeler. Bruk av virkelig verdi-opsjon er viktigste grunn til forskjeller i måling til virkelig verdi, og det er finansbransjen og de største selskapene som tenderer til å bruke opsjonen i størst grad
- I virkelig verdi hierarkiet måles 32,7% på nivå 1, 50,6% på nivå 2 og 16,7% på nivå 3

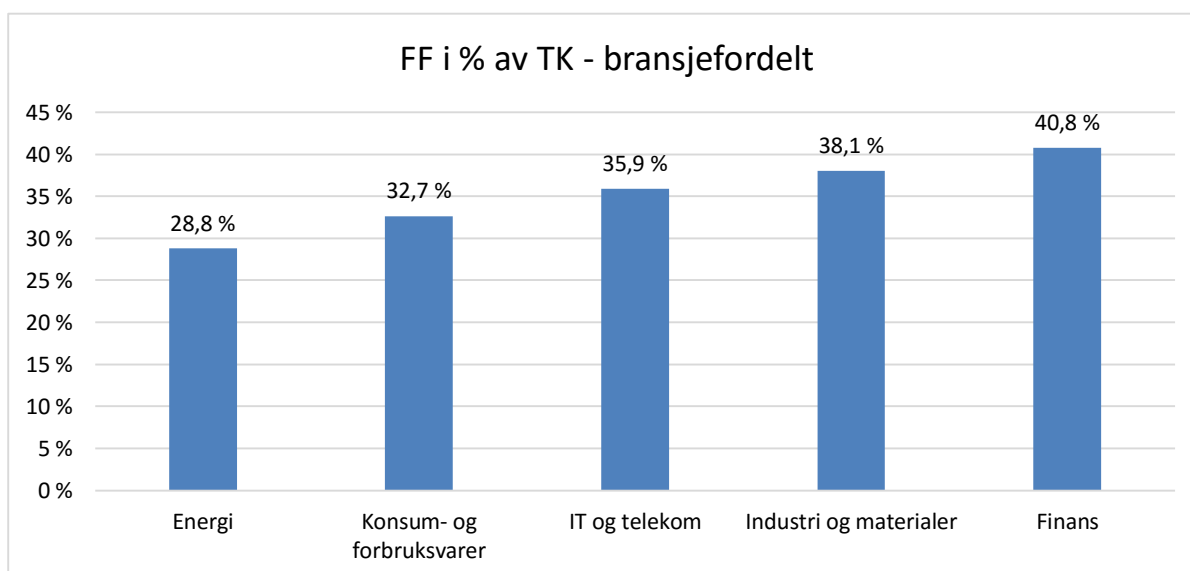
6.2.4 Finansielle forpliktelser i prosent av total kapital og totale forpliktelser

For finansielle forpliktelser vil ikke de nye reglene i IFRS 9 bli like gjennomgripende innenfor klassifisering og måling som for finansielle eiendeler. Vi finner det likevel naturlig å fremheve sentrale forhold tilknyttet rapporteringen av finansielle forpliktelser, da dette er med på å belyse helheten rundt rapporteringen av finansielle instrumenter. I denne sammenheng tar vi utgangspunkt i total kapital og totale forpliktelser (TF) som sammenligningsgrunnlag for finansielle forpliktelser. Bakgrunnen for at vi også ser på finansielle forpliktelser i prosent av totale forpliktelser er at total kapitalen er bygget opp av både egen kapital og gjeld, herunder finansiell gjeld og ikke-finansiell gjeld. Vi ønsker et subsidiært mål på fordelingen mellom finansiell gjeld og ikke-finansiell gjeld. Derfor er dette lagt til som et parameter sammenlignet med tilsvarende rapportering av finansielle eiendeler.

Figur 21 viser finansielle forpliktelser i prosent av total kapital, fordelt etter størrelseskategoriene. Denne viser at gjennomsnittlig finansielle forpliktelser er 33,7% av total kapital for hele utvalget. Vi finner ingen entydige forskjeller og kan således ikke trekke en konklusjon om at størrelsen på selskapene påvirker andel finansielle forpliktelser av total kapital. Dette understrekes av at gjennomsnittene innenfor de enkelte størrelseskategoriene ikke avviker betydelig fra totalgjennomsnittet. Tallet viser at finansielle forpliktelser utgjør en relativt stor andel av passivasiden hos selskapene i utvalget, og at de derfor er en viktig faktor i selskapsfinansieringen.

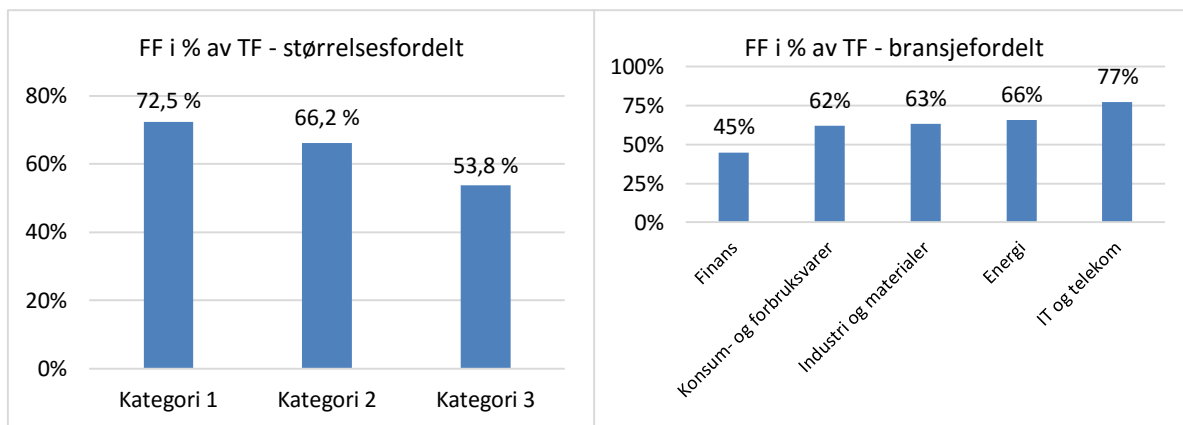

Figur 21: Finansielle forpliktelser i prosent av totalkapital - størrelsesfordelt

Figur 22: Finansielle forpliktelser i prosent av totalkapital - bransjefordelt

Figur 22 viser finansielle forpliktelser som andel av totalkapital fordelt etter bransjene. Vi finner her at finansbransjen har den største andelen. Dette er ikke overaskende, jamfør argumentene gitt under delkapittel 6.2.1 vedrørende finansielle eiendeler. Det er imidlertid verdt å bemerke at forskjellene er relativt små, og at variasjonen mellom finansbransjen og energibransjen som er henholdsvis høyeste og laveste observasjon er liten. Derav kan det ikke trekkes noen slutninger ut over at ingen bransjer skiller seg klart ut, men at det er lite overaskende at finansbransjen er størst.

Figur 23: Finansielle forpliktelser i prosent av TF – størrelse og bransje

Figur 23 viser størrelse- og bransjefordeling av finansielle forpliktelser i prosent av totale forpliktelser – altså hvor stor andel av gjelden i selskapene som er finansiell. Gjennomsnittlig har selskapene i utvalget 64% finansielle forpliktelser av totale forpliktelser, hvilket viser at de finansielle forpliktelsene har stor betydning. Noen momenter er i denne sammenhengen verdt å fremheve. På størrelsesnivå finner vi at selskapene i størrelseskategori 1 har den høyeste andelen og at kategori 3 har den laveste. Det virker ikke å være noen enkeltforklaring på denne tendensen, men snarere flere elementer som spiller inn. Eksempler på dette kan være:

- Selskapene i finansbransjen er i størrelseskategori 3, og trekker andelen ned. Korrigert for finansbransjen ville andel FF av TF i kategori 3 vært 60,5%. Dette skyldes i stor grad at også forsikringselskaper kommer inn under bransjen finans, og at disse foretar store avsetninger til forsikringsutbetalinger, hvilket ikke regnes som finansielle forpliktelser.
- Større selskaper tenderer til å ha noe høyere avsetninger enn mindre.
- Selskapene som er registrert i lavskatteland ligger innenfor kategori 1 og 2, og har en høyere andel FF av TF grunnet lave eller ingen avsetning til skatt og pensjon.

Overstående punkter er samlet sett med på å forklare hvorfor større selskaper tenderer til å ha noe lavere andel finansielle forpliktelser enn de mindre selskapene.

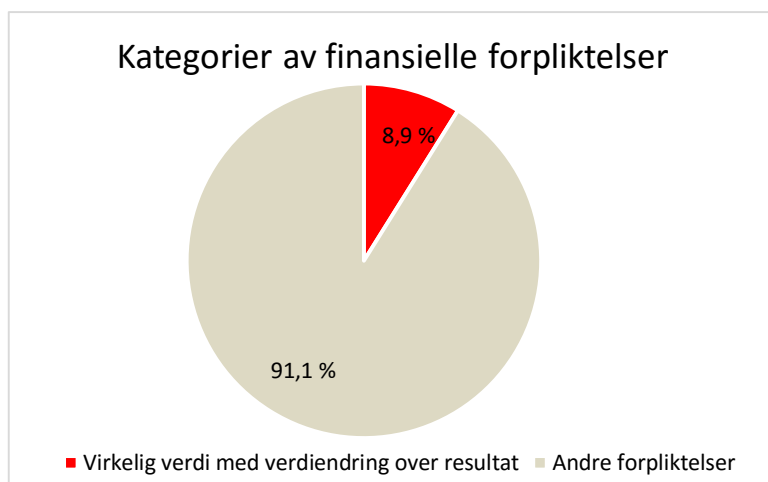
Videre er det på bransjenivå noen faktorer som er relevant å fremheve. Sett i lys av andelene finansielle eiendeler, samt andel finansielle forpliktelser av total kapital kan det virke inkonsistent at finansbransjen har den laveste andelen finansielle forpliktelser av totale forpliktelser. Forklaringen er at selskapene i finansbransjen har en svært liten differanse mellom finansielle forpliktelser i prosent av totale forpliktelser og finansielle forpliktelser i prosent av total kapital. Bakgrunnen for dette er at finanssektoren i liten grad er

egenkapitalfinansiert, slik at totale forpliktelser og totalkapital er relativt like sammenlignet med øvrige foretak. Dette er ikke tilfellet i andre bransjer hvor en har større grad av egenkapitalfinansiering. Derav blir forpliktelsesenes relative andel mindre betydelig. I tillegg har to av selskapene innenfor finansbransjen i utvalget en stor andel avsetninger på grunn av deres forsikringsvirksomhet, som nevnt i punkt en under størrelsesfordeling. Slike avsetninger regnes ikke som finansielle forpliktelser, og således blir en stor andel av deres balanseførte forpliktelser ikke-finansielle. Dermed blir det en relativt stor forskjell i andeler når en studerer de finansielle eiendelene kontra de finansielle forpliktelsene. Det er i utvalget ett selskap, DnB, som har bankvirksomhet som sitt hovedformål, og dette selskapet har en andel finansielle forpliktelser på 88,9% av totale forpliktelser. Dette understreker at det er forsikringsvirksomheten til finansselskapene som medfører differansen.

Mest sentrale funn:

- Finansielle forpliktelser som andel av totalkapital utgjør i gjennomsnitt 32,7%
- Finansielle forpliktelser som andel av totale forpliktelser utgjør i gjennomsnitt 64%

6.2.5 Klassifisering av finansielle forpliktelser

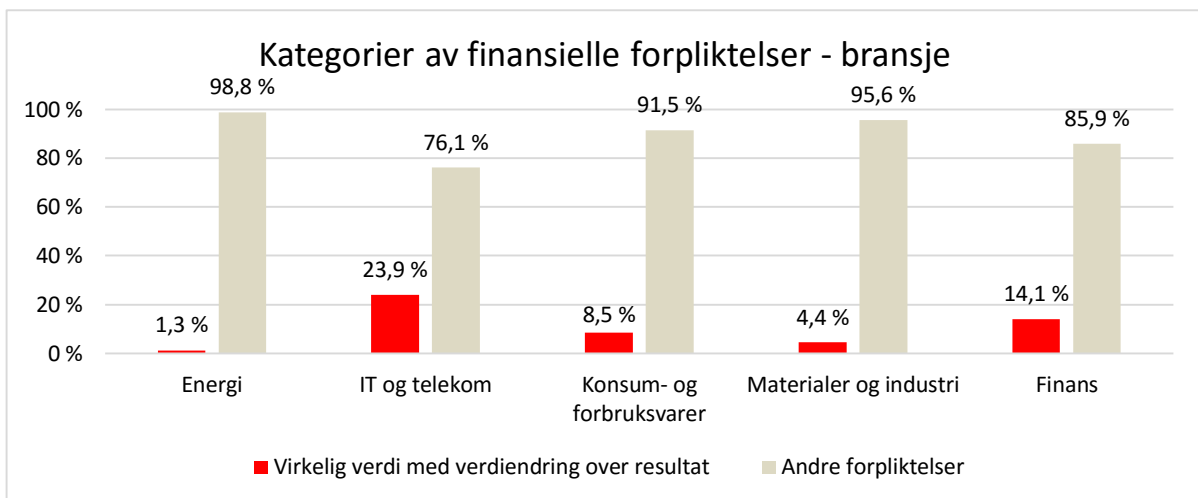
Figur 24: Kategorier av finansielle forpliktelser

For de finansielle forpliktelsene er det to kategorier instrumentene kan måles etter – «andre forpliktelser» og «virkelig verdi med verdiendring over resultatet». Dette impliserer en sammenheng der forpliktelsene enten måles til amortisert kost («andre forpliktelser»), eller til virkelig

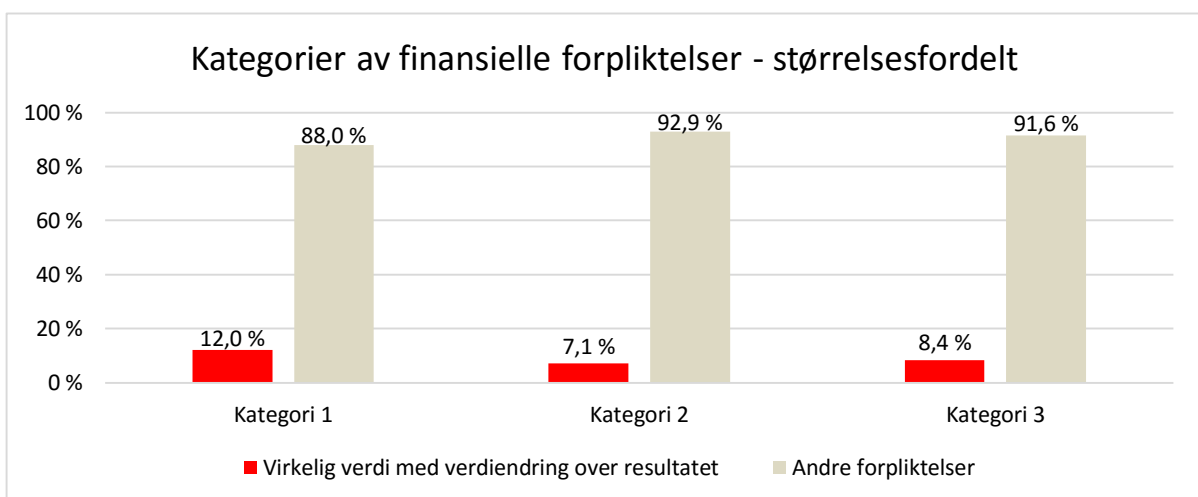
verdi («virkelig verdi med verdiendring over resultatet»). På den måten er kategoriene og målingen lik, og det blir derfor ikke presentert noen separat figur for målt til virkelig verdi og målt til amortisert kost. Figur 24 viser at gjennomsnittlig er 91,1% av de finansielle

forpliktelsene hos foretakene i utvalget kategorisert som «andre forpliktelser». Motsatt er da 8,9% målt til virkelig verdi, med verdiendring over resultatet.

Brutt ned på bransje- og størrelsesnivå er det ingen klare tendenser, jamfør det som vises i figur 25 og 26. Innenfor bransjene er det IT og telekom og finans som skiller seg noe ut gjennom mer utstrakt bruk av virkelig verdi. Dette ser imidlertid ut til å skyldes variasjoner innenfor ulike selskap, snarere enn å være et trekk som kjennetegner bransjen som helhet. Bakgrunnen for at noen skiller seg ut er i første rekke bruk av virkelig verdi-opsjon for finansielle forpliktelser, som blir omtalt nærmere i delkapittel 6.2.6.

Figur 26: Kategorier av finansielle forpliktelser - bransjefordelt

Figur 25: Kategorier av finansielle forpliktelser - størrelsesfordelt

Generelt kan det konkluderes med at finansielle forpliktelser i det alt vesentlige vurderes til amortisert kost, uavhengig av hvilken bransje eller størrelseskategori selskapet tilhører. I tillegg er det en tendens til at selskapene med negativ verdi på derivatene har en større andel virkelig verdi-måling, fordi disse innregnes som finansielle forpliktelser til virkelig verdi. De

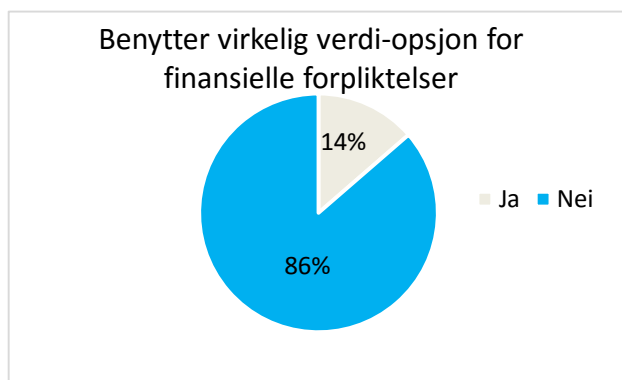
små forskjellene som oppstår synes overordnet å være en følge av selskapsspesifikke forhold, som er et resultat av valg det enkelte selskap foretar i forbindelse med hvilke finansielle forpliktelser en holder i foretaket.

Mest sentrale funn:

- 91,1% av finansielle forpliktelser er i kategorien «andre forpliktelser», mens 8,9% er i kategorien «virkelig verdi med verdiendring over resultatet». Målingen av finansielle forpliktelser følger dette, slik at 8,9% måles til virkelig verdi og 91,1% til amortisert kost.

6.2.6 Måling av finansielle forpliktelser

Virkelig verdi-opsjon for finansielle forpliktelser

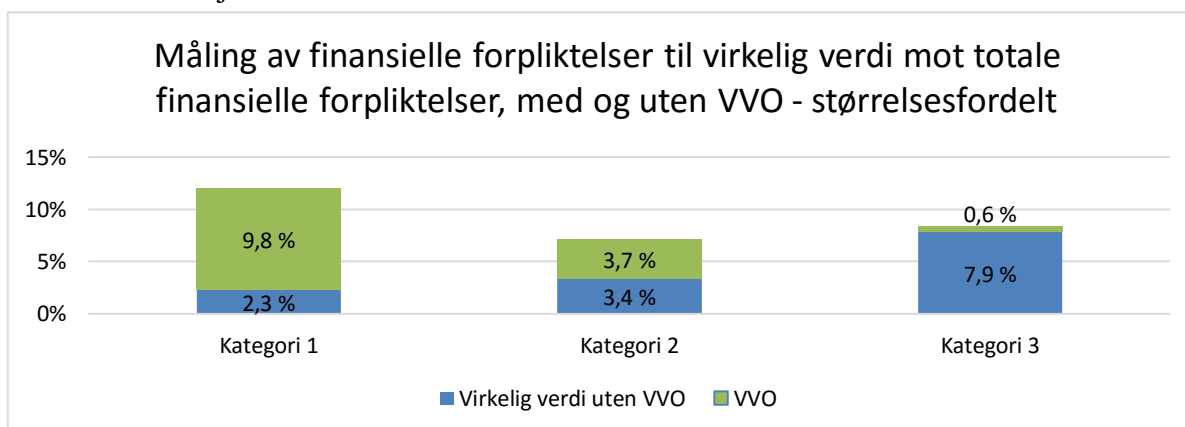

Under måling av finansielle eiendeler ble det belyst hvor mange selskap i utvalget som brukte virkelig verdi-opsjon for finansielle eiendeler. På samme måte kan selskapene også velge en frivillig klassifisering til virkelig verdi for finansielle forpliktelser, og figur 26 viser at

Figur 28: Benytter VVO for FF

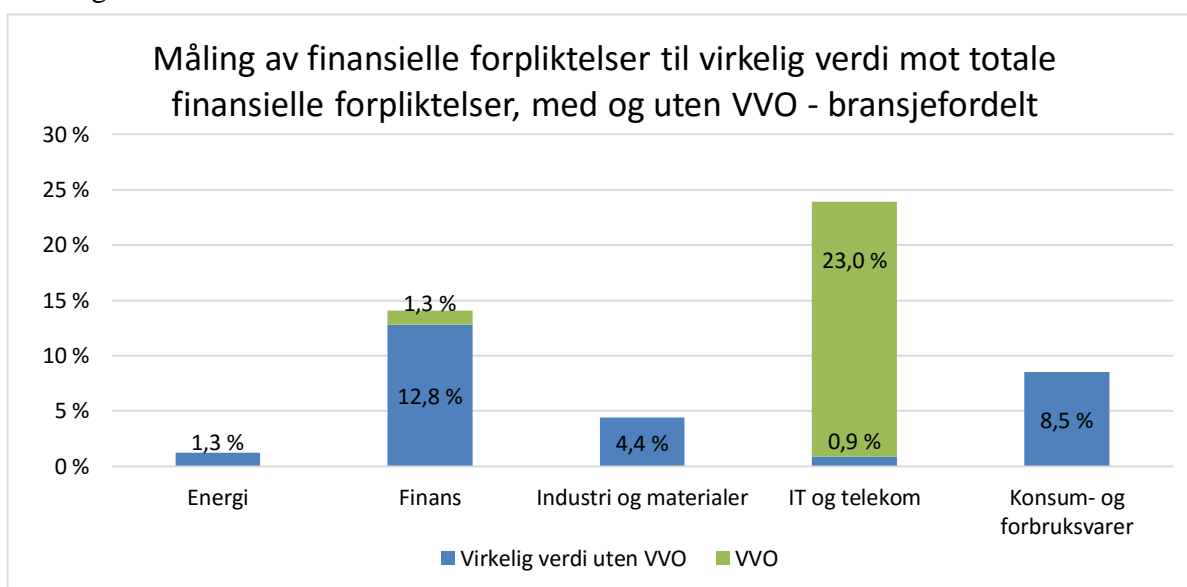
14% av selskapene i utvalget velger å

benytte denne muligheten. Det er totalt sett 27% av selskapene i utvalget som benytter virkelig verdi-opsjon for finansielle eiendeler, finansielle forpliktelser eller begge to. Virkelig verdi-opsjon for finansielle forpliktelser anvendes av to IT-foretak (REC Silicon og Opera Software) og ett finansforetak (DnB) i utvalget. Dette står i et motsetningsforhold til finansielle eiendeler hvor finansbransjen var klart størst i anvendelsen av VVO.

Figur 27: Måling av finansielle forpliktelser til VV, med og uten VVO - størrelse

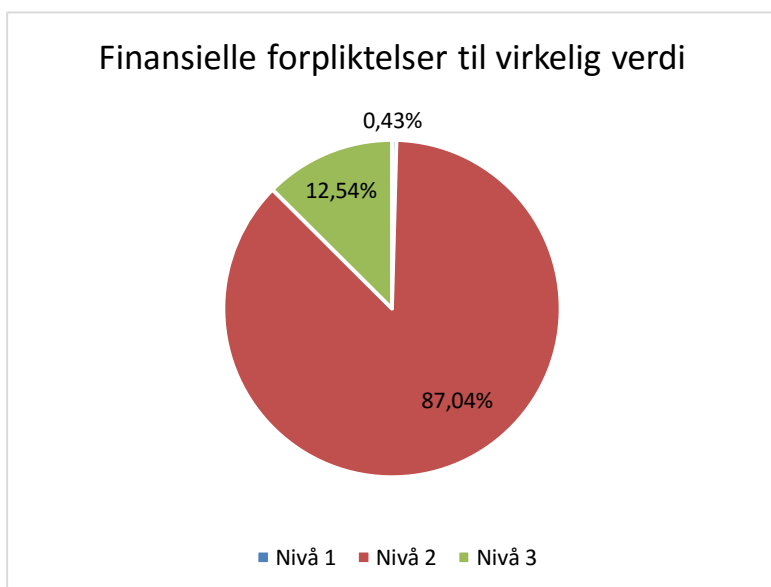
Videre vil vi vurdere betydningen av virkelig verdi-opsjon for finansielle forpliktelser i lys av størrelse og bransje. Figur 28 viser at det er i størrelseskategori 1 VVO benyttes i størst grad. Dette er overaskende sammenlignet med funnene under finansielle eiendeler, og kan antyde at det er mer tilfeldig hvem som anvender VVO i forhold til tidligere funn. Samtidig viser figuren at korrigert for VVO vil kategori 3 være størst, kategori 2 nest størst og kategori 1 minst, hvilket antyder at uten bruk av frivillig klassifisering til virkelig verdi har større selskaper mer bruk av denne typen måling. Således kan dette tyde på at VVO er med på å skjevfordele funnene i figur 26, som viser at kategori 1 har mest måling av finansielle forpliktelser til virkelig verdi. Dermed er det mer korrekt å hevde at større selskap tenderer til å holde en større andel finansielle forpliktelser *som etter hovedregelen* i IAS 39 skal måles til virkelig verdi.

Figur 29: Måling av finansielle forpliktelser, med og uten VVO - bransje

Figur 29 viser bransjefordelt måling av finansielle forpliktelser til virkelig verdi mot totale finansielle forpliktelser. Som nevnt over er det to IT-foretak blant dem som anvender VVO, hvilket slår kraftig ut for bransjen IT og telekom, som uten bruk av opsjonen ville ligget lavest på andel målt til virkelig verdi. Resultatet i figuren kan dermed antyde, basert på vårt utvalg, at selskapene i IT og telekom-bransjen i relativt stor grad prefererer bruk av frivillig klassifisering til virkelig verdi. Vi observerer også at dersom man korrigerer for VVO ville finansbransjen være størst på bruk av måling til virkelig verdi, hvilket virker rimelig gitt tidligere nevnte argumenter om bransjens karakter og type instrumenter disse selskapene typisk holder. For konsum- og forbruksvarer synes den noe høye andelen målt til virkelig verdi å skyldes bruk av derivater blant enkelte av selskapene, som per 31.12.14 hadde en negativ verdi.

Virkelig verdi hierarki for finansielle forpliktelser

Figur 30: Virkelig verdi hierarki: Finansielle forpliktelser

I det følgende vil målehierarkiet for virkelig verdi-måling av finansielle forpliktelser bli presentert. Det må presiseres at det er de 8,9% av finansielle forpliktelser som måles til virkelig verdi som fordeles i hierarkiet. Som figur 30 viser måles 0,4% på nivå 1, 87% på nivå 2 og 12,5% på nivå 3.

Etter IAS 39 er hovedregelen for måling av finansielle forpliktelser amortisert kost. Ser en imidlertid på det langsiktige målet til IASB, fremgått av «Reducing Complexity in Reporting Financial Instruments» (2008), der alle finansielle instrumenter skal måles til virkelig verdi, er det grunn til å problematisere funnene gjort i overnevnte figur. Diskusjonen følger av det som ble redegjort for under virkelig verdi-hierarkiet for finansielle eiendeler, om i hvilken grad målekvaliteten er god nok til at den forsvarer en mer utstrakt bruk av virkelig verdi. For finansielle forpliktelser blir dette tydeligere, da kun 0,4% måles til nivå 1. Det må igjen presiseres at nivå 2 er ansett å være måling av god kvalitet, men samtidig er det grunn til å stille spørsmålsteget rundt hvorvidt en virkelig verdi-preferanse er av det gode, gitt en så vidt liten andel målt på det høyeste nivået.

Mest sentrale funn:

- 14% av selskapene benytter virkelig verdi-oppsjon for finansielle forpliktelser
- Virkelig verdi-oppsjon er hovedgrunnen til at størrelseskategori 1 og bransjen IT og telekom skiller seg ut med høyest andel finansielle forpliktelser målt til virkelig verdi
- I virkelig verdi-hierarkiet måles 0,4% til nivå 1, 87% til nivå 2 og 12,5% til nivå 3

6.3 Delkonklusjon

Finansielle eiendeler

Finansielle eiendeler utgjør i gjennomsnitt 32,5% av totalkapitalen for selskapene i det undersøkte utvalget. Dette er en andel som ventelig vil være omtrent lik etter IFRS 9, fordi den nye og gamle standarden har samme virkeområde. Dermed er det ikke grunn til å tro at den overordnede andelen i vesentlig grad blir endret.

De mest interessante funnene for finansielle eiendeler er at kategorien «utlån og fordringer» består av hele 86,4% av de totale finansielle eiendelene og at totalt blir kun 13,1% av de finansielle eiendelene målt til virkelig verdi. Den lave andelen til virkelig verdi er et overraskende funn. Basert på forkunnskaper og oppfattelsen av reglene etter IFRS var det forventet at måling til virkelig verdi skulle utgjøre en betydelig andel av de finansielle instrumentene. Dette synet understrekes også av preferansen IASB virker å ha for slik måling, noe vi har dokumentert ved henvisninger til standarden samt diskusjonsnotat fra IASB selv. Det kan også legges til at IAS 39 angir at finansielle eiendeler som *hovedregel* skal måles til virkelig verdi. Vi anser da 13,1% å være en svært liten andel i denne sammenhengen. Dette underbygges også av at kun 7% av de finansielle eiendelene måles til virkelig verdi dersom det korrigeres for finansbransjen.

Som tidligere anført må imidlertid flere forhold tas med i denne betraktningen. For det første vil amortisert kost og virkelig verdi ofte være likelydende, særlig for store poster som kontanter og kontantekvivalenter og kundefordringer. Dermed vil målingen i mange tilfeller bli lik enten det gjøres til amortisert kost eller virkelig verdi. For det andre utgjør nedskrivningsmuligheten for finansielle eiendeler målt til amortisert kost en asymmetrisk tilpasning til virkelig verdi. Dermed er målingen til amortisert kost i mange tilfeller lik virkelig verdi, og de praktiske implikasjonene av det noe oppsiktsvekkende funnet kan diskuteres. Det må likevel påpekes at store endringer i standarden må gjennomføres dersom IASB skal nå målet om mer måling av finansielle eiendeler til virkelig verdi.

Ved overgangen til IFRS 9 er det forventet at større deler av de finansielle eiendelene vil bli målt til virkelig verdi, og at dette spesielt vil gjelde finanssektoren (Madsen, 2015). Vi identifiserer også at for måling etter IAS 39 er det bransjeforskjeller knyttet til grad av anvendelse av virkelig verdi, og at finansbransjen har klart størst volum til denne målingen.

Således kan det forventes at IFRS 9 vil bidra til å øke forskjellene mellom bransjene, dersom prediksjonene medfører riktighet.

Jamført med det overnevnte vil en slik utvikling gå i den ønskede retningen for IASB, ved at høyere andeler kan forventes målt til virkelig verdi. Likevel er det ikke sannsynlig at endringene som gjennomføres vil bidra til en dramatisk økning i slik måling. Dette følger av at signifikante poster som kundefordringer, obligasjonslån og andre ordinære finansielle instrumenter fortsatt etter hovedregelen skal måles til amortisert kost. De justeringer som gjøres vil bringe IASB nærmere målet, men dersom en på lang sikt skal måle nærmest alt til virkelig verdi kreves regelendringer knyttet til store poster.

Finansielle forpliktelser

Finansielle forpliktelser utgjør i gjennomsnitt 64% av totale forpliktelser for selskapene i utvalget. På bakgrunn av samme argumentasjon som under finansielle eiendeler er det ikke ventet at denne andelen vil bli vesentlig endret som følge av overgangen til IFRS 9. Overordnet er det ikke forventet at det blir store endringer tilknyttet finansielle forpliktelser ved overgangen til ny regnskapsstandard.

Det viktigste funnet som ble gjort for finansielle forpliktelser er at 91,1% kategoriseres som «andre forpliktelser», mens 8,9% kategoriseres som virkelig verdi med «verdiendring over resultatet». Av denne inndelingen følger det at 91,1% måles til amortisert kost, mens 8,9% måles til virkelig verdi. I utgangspunktet var det også her vår forståelse at en betydelig andel skulle måles til virkelig verdi. Likevel kan det bedre forklares hvorfor amortisert kost er dominerende for finansielle forpliktelser, da IAS 39 angir at hovedregelen for denne målingen er til amortisert kost (IAS 39.47).

Virkelig verdi-opsjon

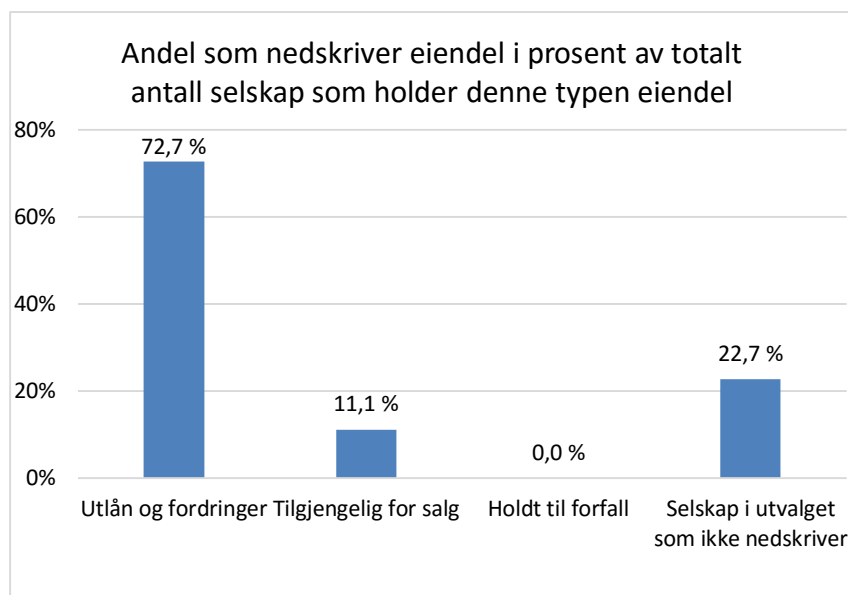
Det blir i den empiriske delen presentert bakgrunn for variasjoner på bransje- og størrelsesnivå tilknyttet bruk av virkelig verdi. Den viktigste enkeltfaktoren til disse forskjellene er hvorvidt selskapene velger å benytte seg av virkelig verdi-opsjon. Totalt er det 27% i utvalget som benytter VVO for enten finansielle eiendeler, finansielle forpliktelser eller begge disse. For de finansielle eiendelene utgjør virkelig verdi-opsjonen i gjennomsnitt 33,5% av de totale finansielle eiendelene for de selskapene som anvender opsjonen. På bransjenivå observerer vi at finans benytter opsjonen i vesentlig høyere grad enn de øvrige, og at dette forklarer hvorfor

denne skiller seg klart ut i måling til virkelig verdi. Bruk av virkelig verdi-opsjon kan også forklare store deler av variasjonen på størrelsesnivå, men her må det legges til at størrelseskategori 3 i tillegg er større grunnet at store selskap tenderer til å ha en relativt sett høyere andel derivater.

For de finansielle forpliktelsene utgjør virkelig verdi-opsjonen i gjennomsnitt 32% av de totale finansielle forpliktelsene for de selskapene som anvender opsjonen. Bruken av opsjonen forklarer hvorfor IT og telekom-bransjen, samt størrelseskategori 1 er størst i utgangspunktet. Korrigert for bruk av VVO finner vi at kategori 3 på størrelsesnivå og finansbransjen på bransjenivå har mest bruk av virkelig verdi. Dette er i tråd med det tidligere anførte om mer derivater hos større selskap, og da særlig finansbransjen.

Adgangen til å benytte virkelig verdi-opsjon vil fortsatt gjelde i IFRS 9. Det blir imidlertid gjort noen justeringer for de finansielle forpliktelsene. Disse endringene vil ventelig ikke påvirke utvalget i stor grad, da kun 14% av selskapene anvender virkelig verdi-opsjonen etter IAS 39.

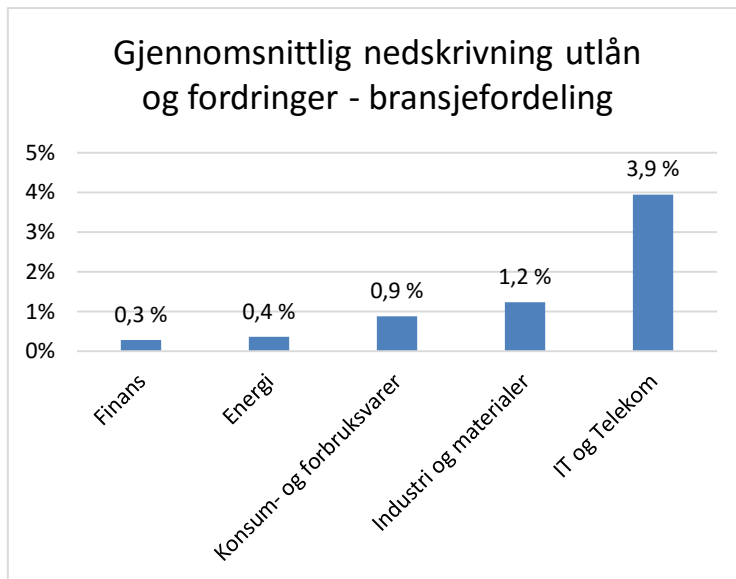
7. Nedskrivning

Figur 31: Nedskrivning fordelt på kategorier

I lys av strenge krav for å kunne foreta nedskrivninger av finansielle eiendeler etter IAS 39 finner vi det relevant å se nærmere på hvor mange selskaper i utvalget som faktisk foretok slike nedskrivninger i 2014. Som figur 31 illustrerer er det 22,7% av selskapene i utvalget som ikke foretar noen nedskrivninger av finansielle eiendeler. Dette impliserer at 77,3% gjennomfører minst én form for nedskrivning. «Utlån og fordringer» og «holdt til forfall» er grupper som måles til amortisert kost, mens «tilgjengelig for salg» måles til virkelig verdi med verdiendringer over OCI. Det er ikke foretatt noen nedskrivninger under kategorien «holdt til forfall», til tross for at 22,7% av selskapene i utvalget holder finansielle eiendeler i denne kategorien. Det er 40,9% av selskapene i utvalget som har finansielle eiendeler i kategorien «tilgjengelig for salg», mens det bare er ett av disse som foretar nedskrivninger på denne formen for eiendel. Dette utgjør en andel på 11,1%. Nedskrivningen ble foretatt på bakgrunn av lavere markedsverdi av aksjer. Det aktuelle selskapet er DNO, og opererer innenfor energibransjen og er i størrelseskategori 1. Vi finner det ikke hensiktsmessig å generalisere nedskrivning på «tilgjengelig for salg» på grunnlag av dette, og vil derfor gå videre til en drøfting av kategorien «utlån og fordringer».

Nedskrivning av «utlån og fordringer» utgjør i gjennomsnitt 1,2% av total beholdning finansielle eiendeler kategorisert i «utlån og fordringer». Dette er også hensyntatt selskap som ikke nedskriver. Bakgrunnen for at samtlige regnes med i dette snittet, og ikke bare de som gjennomfører nedskrivninger, er at hele utvalget har finansielle eiendeler i kategorien «utlån og fordringer». Dermed er alle aktuelle for nedskrivning, og således må samtlige innregnes for å få et korrekt gjennomsnitt i utvalget.

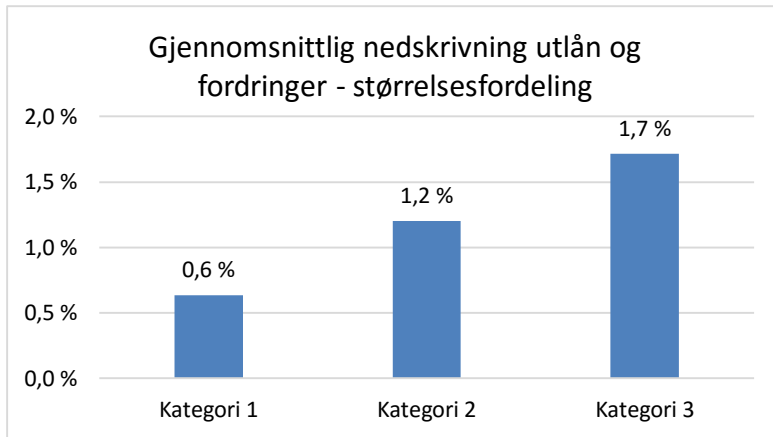
Figur 32: Gjennomsnittlig nedskrivning «utlån og fordringer» - bransjefordelt

Figur 32 illustrerer gjennomsnittlige nedskrivninger i kategorien «utlån og fordringer». Det er relativt store forskjeller i hvor store andeler de ulike bransjene skriver ned i denne kategorien. Bransjen som relativt sett skriver ned minst er finans. Årsakene til dette er usikre, men kjennetegnene på de typer «utlån og fordringer» som besittes i denne bransjen er ulik fra andre bransjer. Korrigert for

finansbransjen er det kun nedskrivninger på kundefordringer som foretas blant selskapene i utvalget. Nedskrivninger i finansbransjen er i stor grad knyttet til utlån. Før utlån fra banker og finansinstitusjoner innvilges blir det ofte foretatt grundige kredittvurderinger av kundene. I tillegg er det i hovedsak høyere krav til sikkerhetsstillelse hos finansforetakene enn hos andre typer foretak med konvensjonelle salg som leder til en fordring. Dette kan følgelig bidra til mindre behov for nedskrivning i finansbransjen enn i andre bransjer.

Videre skiller IT og telekom seg ut med høyere avsetninger enn de øvrige bransjene. Vi identifiserer ikke noen klar sammenheng på hvorfor det er slik. Det kan likevel anføres noen argumenter for en mulig bakgrunn. For IT og telekom vil det trolig i større grad enn for finans være snakk om «usikrede» salg til kunder, altså at man ikke krever noen form for garanti i forkant av handelen. Et eksempel på dette kan være et mobilabonnement i telekomselskapet Telenor, hvor kunden ikke blir avkrevet sikkerhet for at vedkommende kan gjøre opp. Selskapet skriver i sin årsrapport at «avsetninger for estimerte tap er beregnet basert på historiske erfaringer for ulike kundegrupper og aldersfordelingen på disse kundegruppene» (Telenor, 2015, s. 36). En slik tilnærming er i tråd med det som er redegjort for i teoridelen om nedskrivninger på gruppenivå, og underbygger også at diversifiseringen i kundemassen bidrar til å avgjøre hvor store nedskrivninger som foretas.

Figur 33 illustrerer hvorvidt selskapsstørrelse påvirker nedskrivninger på «utlån og fordringer». Gjennomsnittlig er disse 0,6%, 1,2% og 1,7% for henholdsvis størrelseskategori 1, 2 og 3. Det synes å være to hovedforklaringer på forskjellene. For det første tenderer det til

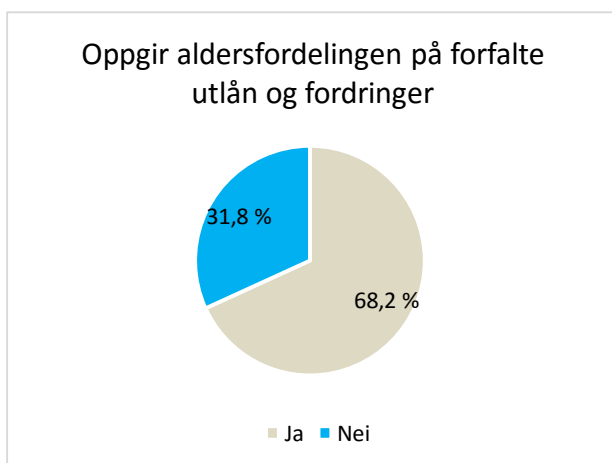

Figur 33: Gjennomsnittlig nedskrivning «utlån og fordringer» - størrelsesfordelt

utvalget som skriver ned mest. Utover disse faktorene virker det ikke å være noen klar forskjell mellom de ulike størrelseskategoriene.

Aldersfordeling «utlån og fordringer»

I henhold til IFRS 7.37 er selskap som rapporterer etter IFRS pliktig å gi en vurdering av alderen på finansielle eiendeler som er forfalt på slutten av rapporteringsperioden, men hvor nedskrivning ikke er foretatt. I den forbindelse finner vi det relevant å se nærmere på hvordan selskapene presenterer aldersfordelingen på sine «utlån og fordringer». Dette er særlig viktig i et sammenligningsperspektiv. Det er relevant for brukerne av regnskapet å kunne vurdere alderen på fordringene opp mot de nedskrivningene som er gjort, for å danne seg et bilde av risikoen knyttet til inndrivelsen av disse.

Figur 34: Oppgir selskapet aldersfordeling på forfalte «utlån og fordringer»?

å være flere selskap i størrelseskategori 1 som ikke nedskriver «utlån og fordringer». Således virker størrelsen å være bedre egnet til å forklare *om* og ikke *hvor stor andel* som blir nedskrevet. Den andre forklaringsfaktoren er at Telenor trekker kategori 3 opp ved å være det foretaket i

Figur 34 viser andel av selskapene i utvalget som oppgir aldersfordelingen på sine «utlån og fordringer». Funnene i utvalget tyder på at praksis på området er varierende da 68,2% viser aldersfordelingen på sine forfalte «utlån og fordringer», mens 31,8% av selskapene ikke oppgir aldersfordelingen. Tallene illustrerer at det kan oppstå utfordringer knyttet til hvilket sammenligningsgrunnlag man har for beslutningene.

For å illustrere hvilken rapportering som kan anses å være i tråd med IFRS 7.37, samt gi brukerne god informasjon viser vi Telenor sin rapportering og aldersfordeling av kundefordringer i figur 35. Denne illustrasjonen er inntatt fordi dette gir et godt bilde på hvordan et selskap kan rapportere aldersfordelingen på «utlån og fordringer» på en hensiktsmessig måte. I tillegg har selskapet inkludert avsetning til tap i den enkelte aldersgruppe, hvilket gjør det mulig for brukeren å bedre vurdere hvorvidt de avsetninger som gjøres er tilfredsstillende. Det er derfor vår oppfatning at dette er en god måte å rapportere nedskrivning av finansielle eiendeler på.

Beløp i millioner kroner	Regnskaps- ført verdi	Ikke forfalt ved rapporteringsdato	Forfalt ved rapportering i følgende perioder:					
			mindre enn 30 dager	mellem 30 og 60 dager	mellem 61 og 90 dager	mellem 91 og 180 dager	mellem 181 og 365 dager	mer enn 365 dager
Per 31. desember 2014								
Kundefordringer	10 370	6 153	1 532	450	175	355	346	1 359
Avsetning for tap på fordringer	(1 473)	(49)	(11)	(23)	(53)	(147)	(225)	(967)
Sum kundefordringer	8 896	6 104	1 521	426	122	208	121	392

Figur 35: Eksempel på god presentasjon av aldersfordeling (Telenor, 2015, s. 65)

Mest sentrale funn:

- 77,3% av selskapene i utvalget foretar nedskrivninger av finansielle eiendeler
- 72,7% av selskap med finansielle eiendeler i kategorien «utlån og fordringer» foretar nedskrivning av disse. For «tilgjengelig for salg» er dette tallet 11,1%, mens det er 0% på «holdt til forfall»
- For kategorien «utlån og fordringer» skriver selskapene ned 1,2% i gjennomsnitt
- 68,2% foretar aldersfordeling av sine «utlån og fordringer»

7.1 Delkonklusjon

Nedskrivning av finansielle instrumenter har vært et sentralt tema i tilknytning til kritikken mot IAS 39 og videre i utformingen av ny regnskapsstandard for finansielle instrumenter. I vår undersøkelse av nedskrivning finner vi at 77,3% av selskapene i utvalget foretar dette for finansielle eiendeler. Brutt ned på kategoriene for finansielle eiendeler er det 72,7% av selskapene med instrumenter i kategorien «utlån og fordringer» som skriver ned disse, mens det er 11,1% av selskapene med instrumenter i kategorien «tilgjengelig for salg» som nedskriver. For kategorien «holdt til forfall» er det ingen nedskrivninger.

For «utlån og fordringer» er det i gjennomsnitt nedskrevet 1,2% av totale finansielle eiendeler i denne kategorien. Det er vanskelig å gi noe presist svar på hvordan dette tallet er relativt til

hva det burde vært, altså om det blir nedskrevet for mye eller for lite. Noen kommentarer kan likevel knyttes til funnet. I oppgavens teoridel blir det drøftet hvorvidt reglene for nedskrivning er for strenge, og at disse vil bli lagt om i IFRS 9. Intuitivt kan det virke som en andel på 77,3% som foretar nedskrivninger er relativt høyt. Her må det imidlertid tas høyde for at den mest vesentlige andelen av dette er relatert til nedskrivninger på kundefordringer. Slike nedskrivninger er konvensjonelle, og tradisjonelt sett vanlig å foreta innenfor de mest brukte regnskapsstandarder, både i Norge og internasjonalt. At selskapene i utvalget gjennomfører noe nedskrivninger på kundefordringer kan således ikke alene tale for at dette er tilstrekkelig. En slik påstand understrekes av at kun 11,1% gjennomfører nedskrivninger i kategorien «tilgjengelig for salg», og at ingen foretak gjør dette for instrumenter «holdt til forfall».

Funnene i utvalget gir altså ikke rom for en entydig konklusjon. Det virker likevel å være belegg for å antyde at overgangen til en forventet tapsmodell i IFRS 9 vil være et gode for vurderingene av finansielle eiendeler. Dette underbygges for eksempel av at de nye reglene legger til grunn forventet tap for hele levetiden i vurderingen av kundefordringer. Det er grunn til å tro at en slik bestemmelse kan bidra til økte nedskrivninger, særlig fordi samtlige selskaper etter IAS 39 har instrumenter i kategorien «utlån og fordringer». På bakgrunn av modellen i den nye standarden, virker det å være en rimelig antagelse at instrumentene som i dag er plassert i øvrige kategorier også vil bli gjenstand for nedskrivninger i større grad.

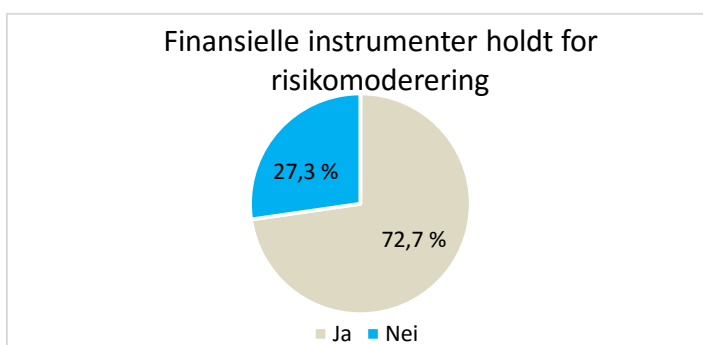
8. Sikringsbokføring

Det er i oppgavens teoridel gjort rede for hvordan selskaper kan styre risiko, og hvordan sikringsbokføring kan anvendes for å gi et bedre grunnlag for sammenstilling mellom variasjoner i verdi på sikringsinstrument og -objekt. I dette kapitlet vil utvalgets rapportering av hvilke typer finansielle risikoer de er eksponert mot bli presentert. Videre vil bruk av finansielle instrumenter for risikomoderering og bruk av sikringsbokføring bli drøftet. Avslutningsvis vil de ulike typer av sikringsbokføring som anvendes bli gjort rede for.

8.1 Typer av risiko

I det følgende vil det bli utdypet hvordan selskapene i utvalget rapporterer risiko de er utsatt for, da dette er aktuelt for å vurdere hvilke selskaper som anvender sikringsbokføring. Fremstillingen vil bli gjort uten presentasjon av statistiske parametere over antall selskaper som rapporterer ulike risikoer. Bakgrunnen for en slik avgrensning er at samtlige i utvalget rapporterer i hvilken grad de er eksponert for de risikoer som IFRS 7.31 angir at det skal tas stilling til. Dette er markedsrisiko, likviditetsrisiko og kreditrisiko. Som redegjort for i teoridelen er det markedsrisiko som er aktuell for sikringsbokføring. Det varierer i hvilken grad selskapene rapporterer at de er utsatt for de ulike markedsrisikoer, men samtlige identifiserer minimum én faktor som hører inn under denne risikogruppen. På bakgrunn av dette kan alle selskapene i utvalget potensielt anvende sikringsbokføring etter IAS 39 – dersom de velger å sikre seg mot de identifiserte risikoer, og kravene til å foreta slik bokføring er oppfylt.

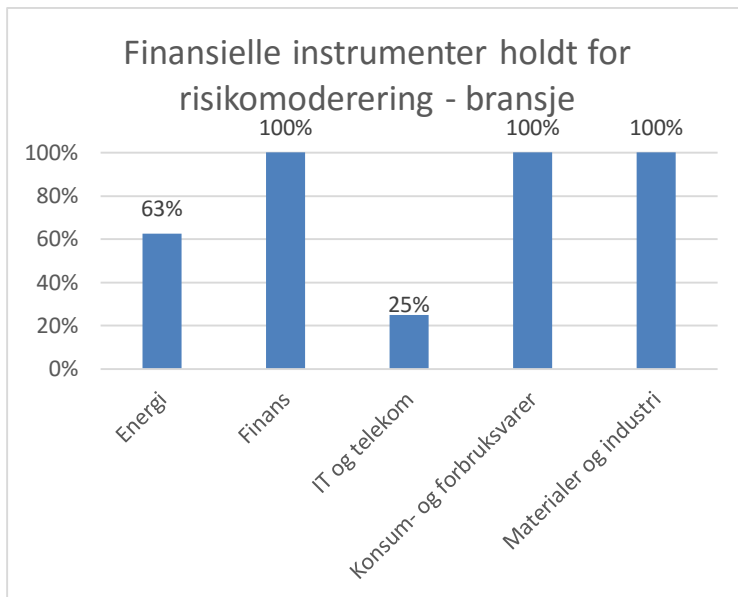
8.2 Bruk av finansielle instrumenter for risikomoderering

Figur 36: Holder selskapene finansielle instrumenter for risikomoderering?

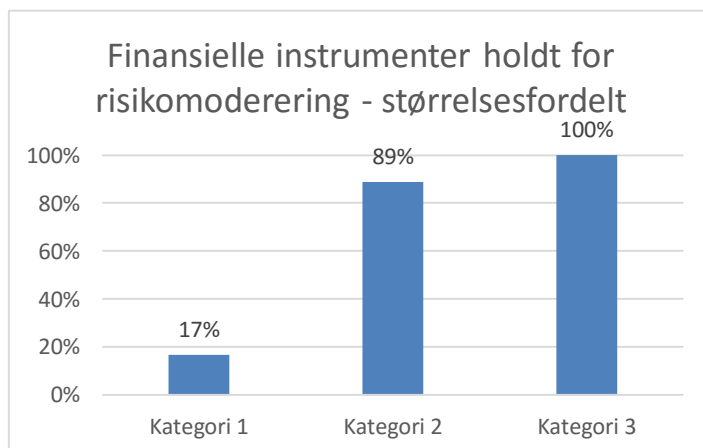
For å sikre seg mot eksponering i markedsrisiko velger 72,7% av selskapene i utvalget å benytte seg av derivater eller lån i utenlandsk valuta, slik figur 36 viser. Dette impliserer at 27,3% av foretakene ikke anvender finansielle instrumenter for risikomoderering. Den relativt høye

andelen med slike instrumenter understøtter at risikomoderering gjennom bruk av derivater og lån i utenlandsk valuta forekommer i stor grad.

Figur 37: Finansielle instrumenter holdt for risikomoderering - bransjefordelt

velger å benytte seg av finansielle instrumenter for risikomoderering. Selv om denne oppgaven velger å se IT og telekom-selskapene under ett på bransjenivå, kan dette være en interessant observasjon å ta med i forståelsen av hvilke type selskaper som anvender risikomodererende tiltak. Innenfor energibransjen varierer praksis, da 63% av selskapene velger å benytte derivater eller lån i utenlandsk valuta for å redusere risiko, mens 37% av foretakene velger å ikke gjøre det.

Figur 38: Finansielle instrumenter holdt for risikomoderering - størrelsesfordelt

Innenfor finansbransjen, konsum- og forbruksvarebransjen og material- og industribransjen velger samtlige selskaper å benytte seg av finansielle instrumenter for å redusere sin markedsrisiko, jamfør det som illustreres i figur 37 I kategorien IT og telekom har kun 25% av selskapene valgt å bruke slike instrumenter for å styre risikoen.

Det bemerkes i sammenhengen at ingen av selskapene innenfor IT

Videre tas det i figur 38 utgangspunkt i størrelseskategoriene. I kategori 3 benytter samtlige selskaper seg av finansielle instrumenter for å sikre sin eksponering mot markedsrisiko. For kategori 2 har 89% av foretakene valgt å benytte slike instrumenter. I kategori 1 anvender kun 17% av selskapene risikomoderering i form av finansielle instrumenter. Av disse funnene følger det at størrelsen på

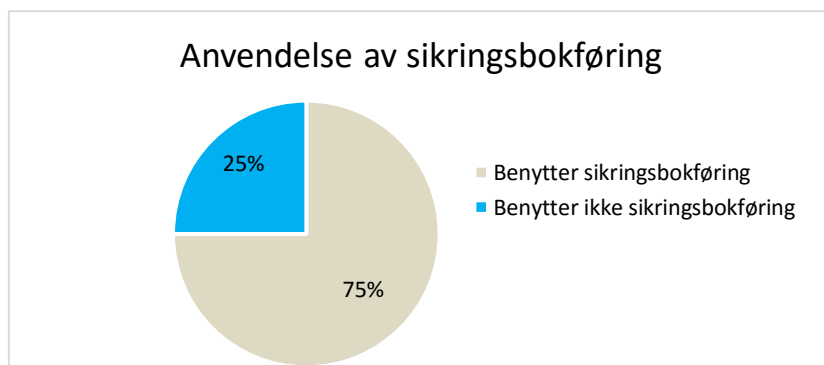
selskapene har betydning for hvor sannsynlig det er at finansielle instrumenter benyttes for å moderere risiko.

Mest sentrale funn:

- 72,7% benytter finansielle instrumenter for risikomoderering. Hovedforskjellen i utvalget er at dette i liten grad anvendes i størrelseskategori 1 og innenfor IT og telekom-bransjen

8.2.1 Bruk av sikringsbokføring

I det følgende vil vi belyse i hvilken grad sikringsbokføring etter IAS 39 forekommer blant selskap som rapporterer lån i utenlandsk valuta eller bruker derivater. Foregående delkapittel

viste at 72,7% i utvalget har finansielle instrumenter for risikomoderering. Av disse benytter 75% seg av sikringsbokføring, jamfør figur 39. For hele utvalget er det dermed 54,5% som benytter seg av

Figur 39: Anvendelse av sikringsbokføring

sikringsbokføring. Dette funnet understøttes av Kinserdal (2014) som fant at 54% av selskapene ved Oslo Børs benyttet sikringsbokføring i 2010. Således indikeres det også at utvalget generelt sett er representativt for problemstillingen. Av selskapene som anvender sikringsbokføring ser vi videre på bransje- og størrelsesnivå for å identifisere eventuelle forskjeller.

Bransje	Antall selskaper	FI for risikomoderering	Benytter SBF	Andel (SBF/FI for risikomoderering)
Energi	8	5	3	60%
Materialer og industri	3	3	2	67%
Konsum- og forbruksvarer	4	4	3	75%
Finans	3	3	3	100%
IT og telekom	4	1	1	100%
SUM	22	16	12	75%

Tabell 7: Fordeling av selskaper som sikringsbokfører - bransjenivå

Tabell 7 viser fordeling av sikringsbokføring på bransjenivå. Forskjellene virker ikke å være tilstrekkelig store til å anføre noen entydige konklusjoner om hvorvidt bransjen påvirker bruk av sikringsbokføring. Noen observasjoner kan likevel være interessante å fremheve for den videre analysen. For det første fremgår det at samtlige av selskapene innenfor finansbransjen benytter sikringsbokføring. Et slikt funn er i tråd med en prediksjon om at selskaper med utstrakt bruk av finansielle instrumenter for sikringsformål, som finanssektoren naturlig er eksponert for, vil anvende mulighetsrommet i IAS 39 vedrørende sikringsbokføring.

For de øvrige bransjene er det som nevnt ingen klare indikasjoner på sammenhenger. Det typiske for utvalget er likevel at selskapene som holder finansielle instrumenter for risikomodering benytter sikringsbokføring i større eller mindre grad. Dette underbygges av at minimumsnivået for anvendelse på bransjenivå er 60%, mens to av fem bransjer har 100% (jamfør tabell 7).

Kategori	Antall selskaper	FI for risikomodering	Anvender SBF	Andel (SBF/FI for risikomodering)
1	6	1	1	100,0 %
2	9	8	5	62,5 %
3	7	7	6	85,7 %
Sum	22	16	12	75,0 %

Tabell 8: Fordeling av selskap som sikringsbokfører - størrelsesnivå

Tabell 8 illustrerer sammenhengen mellom antall selskaper i hver størrelseskategori, hvorvidt de benytter finansielle instrumenter for risikomodering og om sikringsbokføring anvendes. For de største selskapene synes det klart at sikringsbokføring er utbredt, ettersom 85,7% av selskapene i kategori 1 anvender slik regnskapsmessig behandling. Andelen i kategori 1 er 100%, men dette må ses i lys av at det kun er ett selskap (17%) som anvender finansielle instrumenter for risikomodering. Det er dermed lite egnet til å si noe generelt om denne størrelseskategorien, og det viktigste funnet er dermed fra forrige delkapittel hvor det ble dokumentert at mindre selskaper tenderer til å ha lite finansielle instrumenter for risikomodering. For kategori 2 er andelen 62,5%. Sammenligner en dette med kategori 3, samt funnene på anvendelse av finansielle instrumenter i kategori 1, synes det rimelig å mene at sannsynlighet for at sikringsbokføring anvendes øker med selskapets størrelse.

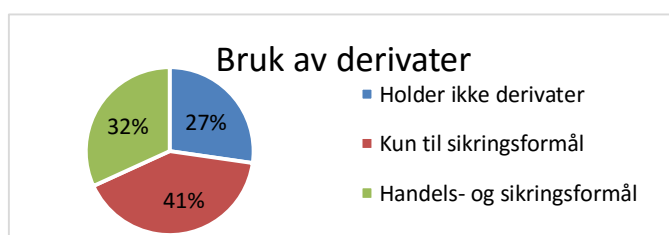
Mest sentrale funn:

- Av selskap som benytter finansielle instrumenter for risikomoderering, benytter 75% sikringsbokføring. Dette betyr at 54,5% av selskapene i utvalget anvender sikringsbokføring

8.2.2 Sikringsbokføring av derivater

I det følgende vil bruk av sikringsbokføring for derivater bli belyst. En slik innfallsvinkel vil bidra til å belyse hvorvidt reglene i IAS 39 tillater at faktisk sikring kan bokføres på denne måten. Bakgrunnen for at vi velger å fokusere på derivater er at samtlige selskap som holder finansielle instrumenter for risikomoderering gjør dette gjennom bruk av derivater. Noen har i tillegg lån i utenlandsk valuta. Det er imidlertid vanskelig å måle de ulike lånene som er rapportert i årsrapportene opp mot hva som er holdt for sikringsformål, og videre hvor stor andel som sikringsbokføres. Med bakgrunn i at disse tallene eksisterer for derivatene, anser vi dette å være et bedre måleparameter for å belyse hvorvidt reell sikring vises gjennom sikringsbokføring i regnskapene.

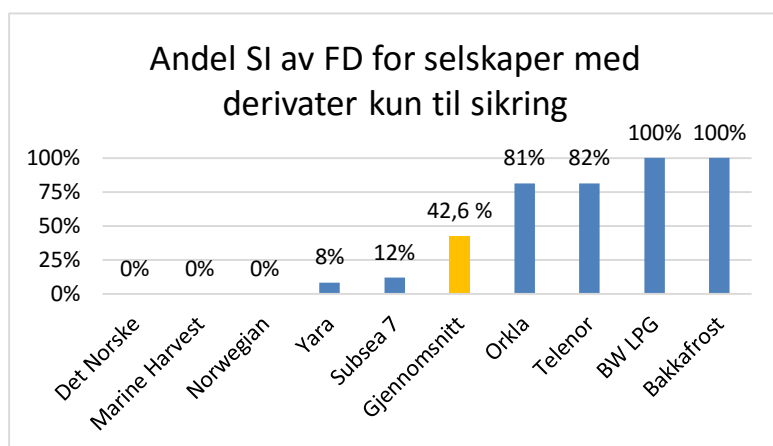
Et selskap kan i utgangspunktet holde derivater av to grunner. Enten ønsker man å sikre seg mot verdisvingninger på et objekt ved å handle derivater som er negativt korrelert med svingninger i dette objektet. Den andre grunnen til å holde et derivat kan være for handelsformål, gjennom at man spekulerer i en positiv verdiendring i et derivat for at selskapet skal oppnå økonomisk vinning gjennom denne verdiendringen. Det vil i denne sammenhengen være relevant å identifisere hvilke selskap som holder derivater kun til sikringsformål. Bakgrunnen for dette er følgende: Av de selskapene som kun har derivater for sikring er det sentralt å analysere hvilken andel som blir sikringsbokført. I teorien kan en tenke at selskap som kun holder derivater for risikomoderering vil sikringsbokføre 100%. Dermed kan vi måle om dette stemmer ved å se på den totale bokførte verdien av derivatene opp mot verdien på derivatene som sikringsbokføres.

Figur 40: Bruk av derivater

Figur 40 viser at 41% av selskapene i utvalget kun har et sikringsformål med derivatbruken. For øvrig er det en kombinasjon mellom sikrings- og handelsformål (32%), mens 27% ikke

benytter derivater (som tidligere redegjort for i kapittel 8.2). Den beste informasjonsverdien fra regnskapene med tanke på andel sikringsbokført av totale instrumenter holdt for risikomoderering finnes blant de 41% av selskapene som kun har derivater for sikringsformål. Dette skyldes at de fleste selskaper i den generelle rapporteringen ikke skiller tydelig mellom hvilke derivater som holdes for handel, og hvilke som holdes for sikring, i de tilfeller der foretaket besitter begge typer.

Figur 41: Andel sikringsinstrument av derivater

Figur 41 illustrerer i hvilken grad selskapene som angir at de kun holder derivater for sikringsformål benytter seg av sikringsbokføring. Vi presiserer nok en gang at denne delen av oppgaven tar for seg de 41% i utvalget som kun benytter derivater til sikringsformål.

Gjennomsnittlig rapporterer selskapene at 42,6% av derivatenes verdi bokføres som sikring. Dette gir grunnlag for en videre drøftelse av årsakene til at ikke praksisen med sikringsbokføring er større enn det som her vises. Det kan finnes to mulige kilder til hvorfor ikke risikomoderering bokføres som sikring. Den første er at det finansielle derivatet ikke klarer, på en effektiv måte, å sikre objektet mot verdifluktasjoner. Dette innebærer at den negative korrelasjonen mellom instrument og objekt ikke er sterk nok til at sikringsbokføring kan eller bør gjennomføres. Da motvirker ikke verdiendringer på instrumentet og objektet hverandre, og således er det ikke IAS 39 som setter grensene, men de faktiske økonomiske realitetene.

Kravene i IAS 39 representerer den andre kilden til at finansielle derivater, som er ment som sikring, ikke sikringsbokføres. Som et av selskapene i utvalget, Orkla, skriver i sin årsrapport (Orkla, 2015, s. 92): «Det er ikke alltid mulig eller hensiktsmessig for et foretak å tilfredsstille de strenge kravene til dokumentasjon og testing av sikringseffektivitet og andre forhold som settes av IFRS.» Dette følger av at standarden setter vidtrekkende krav til dokumentasjon og testing av effektiviteten slik at det ikke er hensiktsmessig for selskapene å innfri denne. Da blir

faktisk sikring bokført som spekulasjon, og bidrar med det til redusert informasjonsverdi for regnskapsbrukerne.

Det må legges til grunn noen forutsetninger for de beregningene som er gjort for å komme frem til sikringsbokført andel av totale derivater. For det første har vi sett på verdien av derivatene i bruttostørrelser, altså en summering av derivater både på gjelds- og eiendelssiden i balansen. Vi har deretter identifisert verdien av derivatene som er bokført som sikringsinstrument både på gjelds- og eiendelssiden, og således kommet frem til den andel som sikringsbokføres av totale derivater. Det må legges til i sammenhengen at det knytter seg noe usikkerhet til tallene, fordi postene fremstilles ulikt i årsrapportene hos de enkelte selskapene. Vi mener likevel at det er pålitelige tall som er innhentet, og at det totale bildet av sikringsinstrumenter relativt til finansielle derivater ligger fast.

Som figur 41 viser er det stor variasjon blant selskapene som rapporterer at de kun har finansielle derivater for risikomoderering. Vi identifiserer likevel ingen markerte forskjeller på bransje- eller størrelsesnivå, ut over at finansbransjen ikke er representert. Her må det påpekes at forvaltning av kapital, og herunder spekulasjon i finansielle instrumenter er en helt sentral del av finansforetakenes drift. Dermed faller de utenfor kategorien for selskaper som kun holder derivater for sikringsformål. Det kan likevel anføres at dette ikke er noen svakhet for funnene, fordi andre selskap kan tenkes å behøve sikringsbokføring i større grad for å vise en faktisk sammenstilling i regnskapet. Dette skyldes at finansbransjen uansett holder finansielle instrumenter for handel, og dermed bringer volatilitet i verdien på disse instrumentene også volatilitet inn i resultatet, uten at dette er en uønsket effekt. Således kan vurderingen av hvilke andeler som sikringsbokføres ses på som mer relevant for andre foretak, fordi det relativt sett har større betydning at sikringsobjekt og –instrument sammenstilles resultatmessig.

Mest sentrale funn:

- 42,6% av derivatverdien sikringsbokføres hos selskap som kun benytter derivater for sikringsformål

8.3 Typer av sikring

Som beskrevet i oppgavens teoridel er det tre ulike former for sikring som kan anvendes etter IAS 39. Disse er virkelig verdi-sikring, kontantstrømsikring og sikring av nettoinvestering i utenlandsk virksomhet. Tabell 9 viser de selskapene som anvender sikringsbokføring og hvilke typer av sikring det enkelte selskapet anvender. En slik fremstilling er relevant fordi de ulike formene benyttes i forskjellige situasjoner, og en kan dermed få et bedre bilde av hvilke sikringer som i praksis er mest anvendt.

Av tabellen fremgår det at kontantstrømsikring mest utbredt, ved at 75% av selskapene som anvender sikringsbokføring har denne formen. For både virkelig verdi-sikring og sikring av nettoinvestering i utenlandsk virksomhet er tallet 58%. De fleste av selskapene i utvalget anvender flere former for sikring. I størrelseskategori 3 benytter 83% mer enn en sikringsform. Dette tallet er kun 33% for selskapene i kategori 1 og 2. Funnet illustrerer at det for de største selskapene er mer sannsynlig å benytte mer enn en form for sikring.

På den bransjefordelte oversikten er det mest interessante funnet at samtlige selskap innenfor finansbransjen anvender mer enn én form for sikring. Vi har tidligere argumentert for at denne bransjen holder store volum av sine derivater for handel, men med en stor masse av finansielle instrumenter er det likevel ikke overraskende at flere former for sikring benyttes. Samtlige av foretakene i finansbransjen anvender virkelig verdi-sikring og sikring av nettoinvestering i utenlandsk virksomhet.

Sett under ett er det for de øvrige bransjene kontantstrømsikring som er det viktigste virkemidlet. Dette underbygges av at 89% av dem som anvender sikringsbokføring, og som ikke er i finansbransjen, bruker kontantstrømsikring. En mulig forklaring på dette er at selskap som kjøper eller selger varer i et marked ikke ønsker å utsette seg for unødig eksponering mot markedsrisiko, og herav sikrer de fremtidige kontantstrømmer mot slik eksponering. For finansbransjen vil det typisk være mer relevant å sikre verdiene på aktiva fremfor fremtidige kontantstrømmer, og derfor kan sikring av nettoinvestering i utenlandsk virksomhet eller virkelig verdi-sikring være mer hensiktsmessig.

Kategori	Selskap	Bransje	Virkelig verdi-sikring	Kontantstrømsikring	Sikring av nettoinvestering
1	Bakkafrost	Konsum- og forbruksvarer	Nei	Ja	Nei
2	Subsea 7	Energi	Nei	Ja	Nei
2	PGS	Energi	Ja	Ja	Nei
2	Schibsted	Konsum- og forbruksvarer	Nei	Nei	Ja
2	Orkla	Konsum- og forbruksvarer	Ja	Ja	Ja
2	BW LPG	Energi	Nei	Ja	Nei
3	Yara	Materialer og industri	Ja	Ja	Ja
3	Gjensidige	Finans	Ja	Nei	Ja
3	Norsk Hydro	Materialer og industri	Nei	Ja	Nei
3	Telenor	IT og telekom	Ja	Ja	Ja
3	DNB	Finans	Ja	Nei	Ja
3	Storebrand	Finans	Ja	Ja	Ja
Total%			58%	75%	58%

Tabell 9: Typer av sikring

Mest sentrale funn:

- 58% av selskapene anvender virkelig verdi-sikring, 75% anvender kontantstrømsikring og 58% anvender sikring av nettoinvestering i utenlandsk virksomhet.

8.4 Delkonklusjon

Det er totalt 54,5% av selskapene i utvalget som anvender sikringsbokføring. Ser en kun på selskapene som holder finansielle instrumenter for risikomoderering er det 75% som anvender sikringsbokføring. 42,6% av derivatverdien blir i gjennomsnitt sikringsbokført hos selskaper

som kun holder derivater for sikringsformål. Den vanligste formen for sikringsbokføring er kontantstrømsikring som benyttes av 75% av selskapene som anvender sikringsbokføring.

Kritikken som har blitt fremholdt mot reglene for sikringsbokføring etter IAS 39 er at disse legger for store begrensninger på hvor stor andel av faktisk sikring som kan sikringsbokføres (Ernst & Young AS, 2014). Funnene i vårt utvalg underbygger dette synet, ved at 42,6% av derivatverdien hos selskap som kun har derivater for å sikre seg mot risiko, blir sikringsbokført. Som det er blitt redegjort for tidligere i oppgaven er dette problematisk fordi regnskapskvaliteten blir dårligere når sikringsobjekt og –instrument ikke sammenstilles. Et funn som tilsier at under halvparten av derivatverdien blir sikringsbokført hos selskaper som kun har derivater for risikomodering understreker dette problemet.

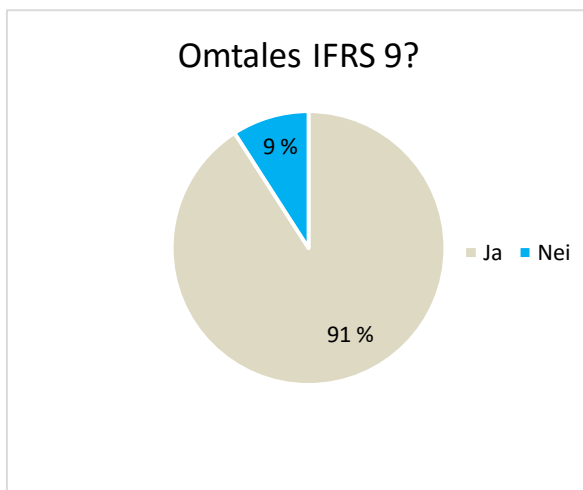
Et av de mest sentrale temaene i utformingen av ny IFRS for finansielle instrumenter har vært å sørge for at risikostyring bedre kan vises i selskapenes regnskap. Det forventede utfallet når IFRS 9 trer i kraft er at mer vil kunne sikringsbokføres etter denne standarden. Våre funn indikerer at det er behov for dette, og at en mer kvalitativ tilnærming til vurderingen av sikringseffektivitet vil kunne bidra til bedre informasjonsverdi i tallmaterialet. Når det videre gjelder hvilke typer sikring som blir anvendt finner vi at kontantstrømsikring er klart mest utbredt for selskap utenfor finansbransjen. Dette vil ventelig ikke forandre seg ved overgangen til ny regnskapsstandard, da det fortsatt vil være i selskapers risikostyringsstrategi å sikre fremtidige kontantstrømmer. Imidlertid kan en forvente at bruken av sikringsbokføring vil bli mer utbredt, men da med samme struktur som i dag.

9. Overgang til IFRS 9

I dette kapitlet vil vi kartlegge hva utvalget sier om overgangen fra IAS 39 til IFRS 9. Dette gjøres for å gi et bedre innblikk i hvordan selskapene tilnærmer seg den nye regnskapsstandarden på dette tidspunktet, og hvorvidt de vurderer implikasjonene for eget foretak av det forestående standardbytte. Det første som vil bli kartlagt er om overgangen til IFRS 9 omtales av selskapene i utvalget. Deretter vil det bli gitt en oversikt over i hvilken grad selskapene vurderer substansen i endringene, ut over å kommentere kort at det vil komme en endring. Til slutt vil det bli kartlagt i hvilken grad det blir tatt stilling til hvilke implikasjoner den nye standarden kan ha for det enkelte selskaps regnskap.

9.1 Omtale av overgangen til IFRS 9

Det første punktet vi vil se nærmere på i årsrapportene hos utvalget er hvorvidt overgangen til ny regnskapsstandard i det hele tatt er omtalt. Jamfør oppgavens kapittel 4 er det relativt store

Figur 42: Omtaler selskapet IFRS 9

endringer som skal gjøres i reguleringene av den regnskapsmessige behandlingen av finansielle instrumenter. IAS 8 *Regnskapsprinsipper, endringer i regnskapsmessige estimater og feil* angir i punkt 30a at når en ny standard kan ha en potensiell effekt på fremtidige perioder skal det opplyses om endringen i tidligere årsrapporter. På bakgrunn av dette anser vi det relevant å kontrollere hvorvidt utvalget rapporterer den nye standarden for finansielle instrumenter. Figur 42 viser at 91% av selskapene omtaler IFRS 9 i sine årsrapporter. Dette er en høy andel, men samtidig er det også overraskende at det identifiseres selskaper i utvalget (9%) som ikke nevner den nye standarden. En slik konklusjon er særlig begrunnet med hvor store andeler finansielle instrumenter utgjør av den totale balansen for samtlige selskap, hvilket gjelder uansett bransje eller størrelse på foretaket. Endringene vil naturligvis få svært ulike implikasjoner, og det følger av IAS 8 at det skal rapporteres de endringer som får betydning for et selskaps regnskap. Likevel er det en fellesnevner at finansielle instrumenter utgjør en stor andel av den totale balanseverdien, og at

endringer som skal gjøres i reguleringene av den regnskapsmessige behandlingen av finansielle instrumenter. IAS 8 *Regnskapsprinsipper, endringer i regnskapsmessige estimater og feil* angir i punkt 30a at når en ny standard kan ha en potensiell effekt på fremtidige perioder skal det opplyses om endringen i tidligere årsrapporter. På bakgrunn av dette anser vi det relevant å kontrollere hvorvidt utvalget rapporterer den nye standarden for finansielle instrumenter.

det dermed er et rimelig minimumskrav at den nye standarden omtales i forutgående årsrapporter.

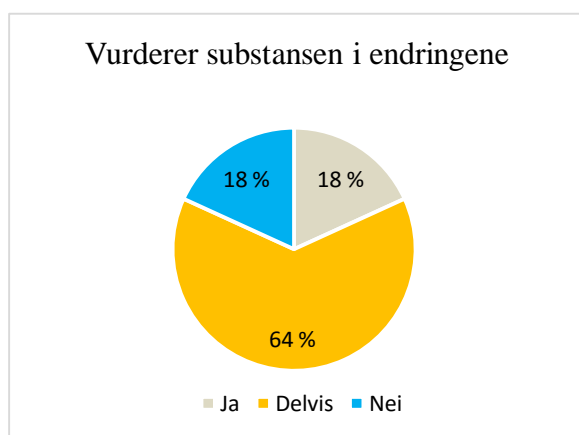
9.2 Vurderer selskapene substansen?

Videre undersøker vi hvorvidt selskapene vurderer substansen i endringene. Med substansen forstås hvilke endringer som skal gjennomføres og innenfor hvilke deler av den regnskapsmessige behandlingen av finansielle instrumenter de viktigste forandringene vil finne sted. En slik tilnærming vil bidra til å belyse nærmere i hvilken grad selskapene i utvalget faktisk vurderer de endringene som vil finne sted ved bytte av regnskapsstandard fra IAS 39 til IFRS 9. Vi påpeker at resultatene er basert på våre subjektive fortolkninger av det selskapene skriver om overgangen til IFRS 9. Det er i stor grad lagt vekt på hvorvidt de tre hovedprosjektene – klassifisering og måling, nedskrivning og sikringsbokføring – er omtalt, og herunder om det blir skrevet noe om hvilke elementer innenfor disse som endres. Kriteriene for de ulike kategoriene «ja», «nei» eller «delvis» er som følger:

Ja: Omtaler samtlige tre delprosjekter, og drøfter i noe grad hvordan det vil påvirke regnskapsføringen generelt.

Delvis: Nevner ett eller flere av delprosjektene, men har mangler i enten hvilke prosjekter som nevnes eller mangler nærmere kommentarer rundt hvordan det vil påvirke regnskapsføringen generelt.

Nei: Omtaler ingen substans rundt endringene ved overgangen til IFRS 9.

Figur 43: Vurderer selskapet substansen i endringen?

På bakgrunn av disse kriteriene finner vi fordelingen slik den er presentert i figur 43. Den illustrerer at det store flertallet av selskapene delvis vurderer substansen i endringene på et generelt grunnlag. Et slikt funn kan ikke nødvendigvis tas til inntekt for at vurderingene er for svake. For mange selskaper kan det være tilstrekkelig å belyse noen av forholdene knyttet til bytte av regnskapsstandard, og dermed kan kategorien

«delvis» både bestå av selskap som omtaler tilstrekkelig og selskap som mangler informasjon som kan være relevant for akkurat dem. Blant finansforetakene vurderer for eksempel to av tre selskap substansen grundig. Dette virker å være i tråd med hvordan denne typen foretak vil bli påvirket av standardbytte, da disse generelt holder store volum av finansielle aktiva. Således er det ikke noen klare overraskelser tilknyttet funnet, men det er verdt å bemerke at bildet er relativt spredt rundt vurderingene av substansen i overgangen fra IAS 39 til IFRS 9.

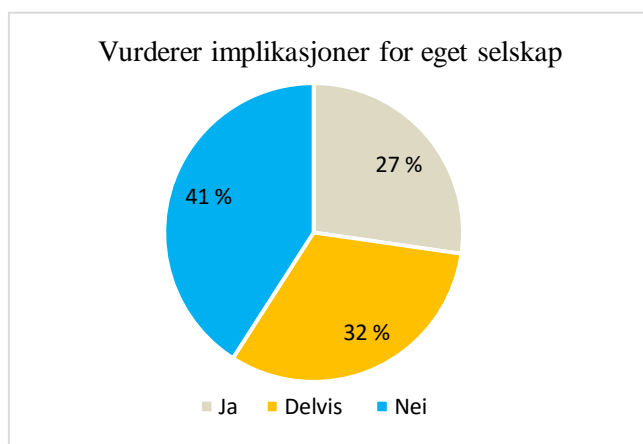
9.3 Vurderer selskapene implikasjoner for eget regnskap?

Det siste momentet vi vil fremheve i denne forbindelse vil belyse den selskapsspesifikke vurderingen av hvordan overgangen til IFRS 9 vil påvirke regnskapene. Vi undersøker her hvorvidt selskapene i utvalget vurderer implikasjonene av standardbytte for eget selskap. Dermed går det fra et overordnet nivå til et mer konkret selskapsnivå. Det følger av IAS 8.31e at selskapene skal gi enten en diskusjon på implikasjoner for enhetens årsregnskap, eller dersom implikasjonene ikke er vurdert skal dette nevnes eksplisitt i rapporten. Vi definerer følgende kriterier for å vurdere kvaliteten i rapporteringen:

Ja: Selskapet vurderer i hvilken grad deres regnskap vil bli påvirket av endringene.

Delvis: Selskapet nevner at det vil påvirke, men gir ikke noen bemerkninger utover dette.

Nei: Selskapet omtaler ikke hvilken påvirkning det vil ha på deres regnskap. Herunder finner man også selskap som uttaler at implikasjonene ennå ikke er vurdert.

Figur 44: Vurderer selskapet implikasjoner av IFRS 9

De funnene vi identifiserer i denne delen av kartleggingen er etter vårt skjønn de mest interessante for å vurdere i hvilken form selskapene ser på implikasjoner av overgangen til IFRS 9. Vi finner her, som vist i figur 44, at 41% av selskapene ikke gir noen vurdering av hvordan den nye regnskapsstandarden for finansielle instrumenter vil innvirke på deres finansielle rapportering. Dette må anses å være en relativt stor andel, gitt

diskusjonen over om hvordan finansielle instrumenter er en vesentlig del av samtlige regnskap. Vi anser derfor at denne rapporteringen generelt er noe mangelfull. Det må riktignok understrekes at disse årsregnskapene er avlagt for 2014. Likevel var endringene på dette tidspunktet vedtatt. Det taler for at selv om ikrafttredelsen ligger noen år frem i tid burde rapporteringen om vurderingene av implikasjoner for eget selskap vært bedre. Dette styrkes av at de årsrapportene som er utgitt for 2015 (per medio mai 2016) ikke ser ut til å gi noen oppdaterte vurderinger tilknyttet temaet.

Bildet er heller ikke her entydig, og det må tillegges vekt at over halvparten av selskapene foretar delvis eller helt kvalifiserte vurderinger av sine årsrapporter. Mange selskaper er i tillegg i en prosess der virkningene fortsatt blir vurdert, og således kan dette ses som en framskrivning av at mer informasjon vil bli tilgjengelig for regnskapsbrukerne på senere tidspunkt. For de selskaper som anser endringene for å ha få eller ingen implikasjoner, vil det ikke nødvendigvis være relevant å vurdere dette konkret på det aktuelle tidspunktet. Funnene understreker uansett at endringene er av betydelig karakter når flertallet selskaper ser ut til å behøve mer tid før endelige analyser er ferdigstilt.

Hva sier selskapene om overgang til IFRS 9?

De fleste i utvalget som omtaler overgangen til IFRS 9 fremhever at for klassifisering og måling vil den nye standarden i første rekke bety endringer for de finansielle eiendelene. Implikasjonene for forpliktelsene er derimot mer ubetydelige. Et slikt funn er i tråd med det som er redegjort for i oppgavens teoridel, hvor det påpekes at de klart største endringene vil finne sted for finansielle eiendeler. For øvrig gjenstår det vurderingsarbeid for de fleste selskapene tilknyttet hvilke konsekvenser nye regler for klassifisering og måling vil gi.

Videre fremheves det av enkelte i utvalget at flere forhold vil bli aktuelle for nedskrivning etter IFRS 9 sammenlignet med IAS 39. Dette relaterer seg til at det vil bli lagt til grunn en forventet tap-modell for finansielle eiendeler, fremfor kravene til objektive bevis som gjelder i dag. At utvalget omtaler at flere forhold blir aktuelle for nedskrivning er i tråd med Deloitte (2011) sin undersøkelse, hvor flertallet banker responderte at de fleste produktgruppene kom til å bli nedskrevet i større grad ved overgangen til ny regnskapsstandard.

For sikringsbokføring omtaler selskapene at flere relasjoner vil bli aktuelle for slik bokføring etter IFRS 9. Som vi har redegjort for har enkelte av selskapene etter dagens regelverk uttalt at det ikke er hverken hensiktsmessig eller mulig å tilfredsstille de strenge kravene etter IAS

39. Gjennom den nye standarden virker det ut fra de fremadskuende vurderingene i årsrapportene at det i fremtiden vil bli aktuelt å benytte sikringsbokføring i mer utstrakt grad.

10. Konklusjon

Denne masterutredningen har studert den generelle rapporteringen av finansielle instrumenter blant selskapene på Oslo Børs' OBXI-indeks. For å belyse dette temaet har vi tatt utgangspunkt i følgende problemstilling:

Hvordan er den regnskapsmessige rapporteringen av klassifisering og måling, nedskrivning og sikringsbøkføring for finansielle instrumenter etter IFRS, og hvilke implikasjoner kan en forvente at innføringen av IFRS 9 vil medføre?

De viktigste funnene fra oppgavens empiriske del vil bli fremhevet i konklusjonen. For øvrige funn vises det til tabell 10 som er inntatt i dette kapitlet, samt til de øvrige empirikapitlene. Denne tabellen vil ikke bli kommentert ytterligere, men kan anvendes som supplement til de funnene som benyttes i de konkluderende bemerkningene.

Regnskapsmessig rapporteringen av finansielle instrumenter

For å undersøke den regnskapsmessige rapporteringen av finansielle instrumenter har vi sett på de tre temaene klassifisering og måling, nedskrivning og sikringsbøkføring. Denne avgrensningen er valgt fordi disse temaene har vært sentrale i overgangen til IFRS 9, og fordi de tre aktuelle momentene gir et godt inntrykk av hvordan den helhetlige rapporteringen er. For å svare på mulige implikasjoner den nye regnskapsstandarden kan forventes å få har vi funnet det mest relevant å belyse de delene av finansielle instrumenter som vil bli endret.

I utvalget er det i gjennomsnitt 32,5% finansielle eiendeler som andel av total kapital. Videre er det i gjennomsnitt 64% finansielle forpliktelser som andel av totale forpliktelser. Disse funnene viser at både på gjelds- og eiendelssiden i balansen er de finansielle instrumentene betydelige størrelser. De finansielle eiendelene er klart viktigst for selskaper innenfor finansbransjen, hvor andelen av total kapital i gjennomsnitt er 92%.

Vi observerer også ytterligere forskjeller i utvalget for klassifisering og måling. Dette skyldes i første rekke at selskap i finansbransjen og størrelseskategori 3 tenderer til å ha større volum finansielle eiendeler til virkelig verdi. Måling til amortisert kost er likevel klart mest utbredt i utvalget totalt sett, med en andel på 86,9%. Dette impliserer at kun 13,1% av de finansielle eiendelene blir målt til virkelig verdi, hvilket er langt lavere enn det som var forventet ut fra at IAS 39 angir måling til virkelig verdi som hovedregel for finansielle eiendeler. Videre bidrar

bruk av virkelig verdi-opsjon til å forklare hvorfor finansbransjen og størrelseskategori 3 måler en høyere andel finansielle eiendeler til virkelig verdi. Det er i første rekke på denne faktoren ulikhetene kan forklares.

For de finansielle forpliktelsene er det også måling til amortisert kost, gjennom kategorien «andre forpliktelser», som er mest anvendt. 91,1% av de finansielle forpliktelsene måles til amortisert kost, mens 8,9% måles til virkelig verdi. Det fremstår mer i tråd med forhåndsantagelsene at andelen til virkelig verdi er lav under finansielle forpliktelser, sammenlignet med eiendeler, fordi hovedregelen er måling til amortisert kost. Samtidig illustrerer dette at IASB er langt unna det langsiktige målet om at alle finansielle instrumenter skal måles til virkelig verdi. For selskaper som måler til virkelig verdi er den viktigste grunnen til forskjeller mellom bransje og størrelse bruk av virkelig verdi-opsjon.

Nedskrivning foretas av 77,3% av selskapene i utvalget. Den største andelen av disse er foretatt i kategorien «utlån og fordringer», hvor 72,7% av selskapene med slike instrumenter foretar nedskrivning. I gjennomsnitt skriver foretakene ned 1,2% av sine totale «utlån og fordringer». For de øvrige kategoriene er det foretatt nedskrivning i 11,1% av selskapene med instrumenter i kategorien «tilgjengelig for salg», mens ingen nedskrivning er foretatt i kategorien «holdt til forfall». Disse tallene understøtter langt på vei den kritikken som er kommet mot regelverket i IAS 39. Dette følger særlig av hvor lite nedskrivning som foretas i kategoriene «holdt til forfall» og «tilgjengelig for salg», samt at det er tradisjonelle kunderelaterte nedskrivninger som gjøres i «utlån og fordringer». Det synes dermed som at nedskrivning av finansielle eiendeler i hovedsak relaterer seg til kundefordringer og utlån, mens de objektive bevisene som kreves etter IAS 39 ikke gir grunn til å foreta noen nedskrivninger av andre typer finansielle eiendeler.

Videre er det 54,5% av utvalget som benytter sikringsbokføring etter reglene i IAS 39. Det er 42,6% av den totale derivatverdien hos selskaper som kun holder derivater for sikring som blir sikringsbokført. Dette viser at det er mye faktisk sikring som ikke blir bokført slik, hvilket kan skyldes både mangel på effektivitet i sikringsrelasjonen og at reglene etter IAS 39 er for stringente. Ut fra tallmaterialet, samt selskapenes refleksjoner rundt temaet i årsrapportene virker det å være et betydelig rom for forbedring av reglene for sikringsbokføring, slik at risikostyringsstrategiene i større grad kan vises i foretakenes regnskap. Videre finner vi at det for selskap utenfor finansbransjen er kontantstrømsikring som er mest utbredt etter dagens praksis. For foretak innenfor finansbransjen er derimot virkelig verdi-sikring og sikring av

nettoinvestering i utenlandsk virksomhet mest benyttet. Dette virker å være i tråd med selskapenes og bransjenes karakteristika.

Implikasjoner ved innføring av IFRS 9

De overnevnte momentene viser hvordan den totale rapporteringen av finansielle instrumenter er, med henblikk på de tre aktuelle temaene. Videre er det i oppgavens teoridel redegjort for hvilke endringer som vil bli innført med den nye IFRS 9. På bakgrunn av det som der blir drøftet virker IASB å gå i en mer prinsippbasert retning med den nye standarden. I utgangspunktet er det en generell oppfatning at standarden vil lede til at et bredere grunnlag finansielle eiendeler kan nedskrives, og at mer av den reelle sikringen vil kunne sikringsbokføres. Dette synet bekreftes gjennom vår studie, hvor flere selskap fremhever disse to momentene. For klassifisering og måling er det i første rekke de finansielle eiendelene som vil bli endret. Kategoriene for finansielle instrumenter vil bli erstattet av en mer prinsippbasert tilnærming, samt at den nye standarden gir grunnlag for større andeler finansielle eiendeler målt til virkelig verdi. Det må likevel legges til at det fortsatt vil være flere signifikante poster som i utgangspunktet måles til amortisert kost. Skal IASB oppnå mer bruk av virkelig verdi i fremtiden, vil reglene knyttet til store balanseposter måtte revurderes også etter den nye standarden.

Viktigste funn oppsummert i tabell:

Hva er undersøkt?	Funn:
Hvor godt rapporterer utvalget klassifiseringen av finansielle instrumenter?	Tilfredsstillende: 77% Noe mangelfull: 14% Mangelfull: 9%
Hva er gjennomsnittlig andel finansielle eiendeler i prosent av total kapital?	32,1%
Hvilke selskap har den høyeste fordelingen av finansielle eiendeler i prosent av total kapital?	Finansbransjen og til en viss grad mindre selskap
Hvor stor andel av de ulike kategoriene for finansielle eiendeler benytter utvalget?	Utlån og fordringer: 86,4% VV med verdiendring over resultatet: 11,5%. Tilgjengelig for salg: 1,6% Holdt til forfall: 0,5%
Hvor mye måles til amortisert kost og virkelig verdi?	Amortisert kost: 86,9% Virkelig verdi: 13,1%
Hvilke selskap måler mest finansielle eiendeler til virkelig verdi?	Finansbransjen og størrelseskategori 3.
Hvor mange benytter VVO for finansielle eiendeler?	18%.
Hvilke nivåer av virkelig verdi-hierarkiet blir benyttet i for måling til virkelig verdi av finansielle eiendeler?	Nivå 1: 32,7% Nivå 2: 50,6% Nivå 3: 16,7%
Hva er gjennomsnittlig andel finansielle forpliktelser i prosent av total kapital og totale forpliktelser?	Total kapital: 32,7% Totale forpliktelser: 64%
Hvor stor andel av de finansielle forpliktelsene blir klassifisert som andre forpliktelser (amortisert kost) og virkelig verdi med verdiendring over resultatet?	Andre forpliktelser: 91,1% Virkelig verdi: 8,9%.
Hvilke selskap måler mest finansielle forpliktelser til virkelig verdi?	IT og telekom og størrelseskategori 1.
Hvor stor andel av utvalget benytter virkelig verdi-opsjon for finansielle forpliktelser?	14%.
Hva er viktigste grunn til bruk av virkelig verdi for finansielle instrumenter?	Virkelig verdi-opsjon.
Hvilke nivåer av virkelig verdi-hierarkiet blir benyttet i for måling til virkelig verdi av finansielle forpliktelser?	Nivå 1: 0,4% Nivå 2: 87% Nivå 3: 12,5%
Hvor stor andel foretar nedskrivning av finansielle eiendeler?	77,3 %.
Hvor stor andel av utvalget foretar nedskrivning for de finansielle eiendelene de holder?	Utlån og fordringer: 72,7% Tilgjengelig for salg: 11,1% Holdt til forfall: 0%
Hvilken størrelseskategori foretar nedskrivning i minst grad?	Størrelseskategori 1.
Hvor stor andel av selskapenes utlån og fordringer er nedskrevet?	1,2%.
Hvor mange foretar aldersfordeling av sine utlån og fordringer?	68,2%

Hvor stor andel holder finansielle instrumenter for risikomoderering?	72,7%
Hvilke selskaper benytter seg i liten grad av finansielle instrumenter for risikomoderering?	Størrelseskategori 1 og IT og telekom
Hvor stor andel benytter seg av sikringsbokføring?	54,4%
Hvor stor andel av selskapene som benytter finansielle instrumenter for risikomoderering anvender sikringsbokføring?	75 %.
Hvor stor andel av derivatverdien sikringsbokføres hos selskap som kun benytter derivater for sikringsformål?	42,6%
Hvor hyppig blir de ulike formene for sikring brukt?	Virkelig verdi-sikring: 58% Kontantstrømsikring: 75% Nettoinv. i utenlandsk virksomhet: 58%

Tabell 10: Oppsummering av de viktigste funnene i empirien

Videre forskning

Videre forskning på finansielle instrumenter bør, etter vårt skjønn, fokusere på hvilke virkninger innføringen av IFRS 9 fremprovoserer for den regnskapsmessige behandlingen. Dette gjelder i særlig grad for hvordan målingen til virkelig verdi og amortisert kost utvikler seg med tanke på IASBs overordnede målsetning om måling av finansielle instrumenter til virkelig verdi. I tillegg bør det studeres hvorvidt en større andel derivater blir sikringsbokført, og om nedskrivninger blir foretatt i større grad enn tidligere. Den generelle rapporteringen etter IFRS 9 bør også sammenlignes med andre regnskapsregimer, samt i større utvalg av IFRS-rapporterende selskap. Før innføringen av IFRS 9 finner sted kan det også være interessant å sammenligne den generelle rapporteringen etter IAS 39 mot selskap som er børsnotert i andre land, for å identifisere om de samme trendene er gjeldende der.

Referanseliste

- 4G Accounts. (2016). IASB, IASCF, and IASC Defined. Hentet mars 01, 2016 fra <http://www.4gaccounts.com/iasb-international-accounting-standards-board-iascf-international-financial-reporting-standards-foundation-iasc-international-accounting-standards-committee/>
- Abhayawansa, S., & Abeysekera, I. (2005/06, Desember/Januar). Technical Matters - IAS 39. *Financial Management*, ss. 22-23. Hentet mars 05, 2016 fra http://www.cimaglobal.com/documents/importeddocuments/fm_dec05_jan06_technical_matters_ias39.pdf
- Avramov, D., Chordia, T., Jostova, G., & Philipov, A. (2007, 9 4). Momentum and Credit Rating. *The Journal of Finance*, ss. 2503-2520. Hentet april 15, 2016 fra <http://www.jstor.org/stable/pdf/4622342.pdf>
- Bakar, N., & Said, J. (2008). Historical Cost Versus Current Cost Accounting. *Accountants Today*(21), ss. 20-23. Hentet mai 20, 2016 fra <http://www.mia.org.my/at/at/200701/06.pdf>
- Baksaas, K., & Stenheim, T. (2015). Prinsippbaserte versus regelbaserte regnskapsstandarder. *Praktisk økonomi og finans*, ss. 80-94. Hentet april 12, 2016 fra https://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/278825/Stenheim_PraktOkFi_0115.pdf?sequence=1
- Barth, M. E., & Landsman, W. R. (2010, Juli 7). How did Financial Reporting Contribute to the Financial Crisis? *European Accounting Review*, ss. 399-423. Hentet februar 15, 2016 fra http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1601519
- Bjørnstadjordet, A., Jensen, R., Kamp, B., Schwencke, H. R., & Skisland, B. (2013). *Finansielle instrumenter*. Oslo: Revisorforeningen.
- Bradbury, M. E. (2003). Implications for the Conceptual Framework Arising From Accounting for Financial Instruments. *ABACUS*, ss. 388-397. Hentet mars 16, 2016 fra <http://www.observatorioifrs.cl/archivos/05%20-%20Bibliograf%EDa/01%20-%20MCVR/BMCVR-002.pdf>

Contessi, S., Li, L., & Russ, K. (2013). Bank vs. Bond Financing Over the Business Cycle. *Economic synopses*, ss. 1-3. Hentet februar 17, 2016 fra

https://research.stlouisfed.org/publications/es/13/ES_31_2013-11-15.pdf

Dagens Næringsliv. (2011, September 8). *dn.no*. Hentet mars 09, 2016 fra Nyheter:

<http://www.dn.no/nyheter/2011/09/08/kritisk-for-norsk-industri>

Deloitte. (2011). *IFRS Impairment survey 2011 - a Changing Landscape*. New York:

Deloitte. Hentet februar 29, 2016 fra

<http://www.iasplus.com/en/binary/dttdpubs/1108bankingsurvey.pdf>

Deloitte. (2014, Juni). *IASplus*. Hentet april 13, 2016 fra Publications:

<http://www.iasplus.com/en/publications/global/surveys/fourth-global-ifs-banking-survey/file>

Deloitte. (2014b). *deloitte.com*. Hentet 05 14, 2016 fra Ny tapsmodell i IFRS 9:

[http://www2.deloitte.com/no/no/pages/audit/articles/ny-tapsmodell-i-ifs-](http://www2.deloitte.com/no/no/pages/audit/articles/ny-tapsmodell-i-ifs-9.html#http://www.iasplus.com/en/publications/global/surveys/fourth-global-ifs-banking-survey/file)

[9.html#http://www.iasplus.com/en/publications/global/surveys/fourth-global-ifs-banking-survey/file](http://www2.deloitte.com/no/no/pages/audit/articles/ny-tapsmodell-i-ifs-9.html#http://www.iasplus.com/en/publications/global/surveys/fourth-global-ifs-banking-survey/file)

Deloitte. (2016). *IASplus, IAS 32*. Hentet februar 18, 2016 fra IASplus:

<http://www.iasplus.com/en/standards/ias/ias32>

Deloitte. (2016). *IASplus.com*. Hentet juni 13, 2016 fra IFRS 9 - Financial Instruments:

<http://www.iasplus.com/en/standards/ifrs/ifrs9>

Den norske Revisorforening. (2008). *Internasjonale regnskapsstandarder*. Oslo: Den norske Revisorforening.

Doupnik, T., & Perera, H. (2015). *International Accounting*. New York: McGraw Hill.

EFRAG. (2016). *The EU endorsement status report*. EFRAG. Hentet mai 18, 2016 fra EU

endorsement of IFRS 9: <http://www.iasplus.com/en/publications/efrag/2016/3-february-2016/file>

Elling, J. (2012). *Finansiell rapportering: Teori og reguleringer*. København:

Gjellerup/Gads forlag.

-
- Ernst & Young AS. (2014). *EY.com/no*. Hentet mars 06, 2016 fra Webområde for regnskapsnyheter: <http://www.ey.com/NO/no/Services/Assurance/ACT-EY-regnskapsnyheter-des-2014-IFRS-9-financial-instruments>
- Ernst & Young AS. (2014). *IFRS i Norge - Bransje- og temaartikler*. Oslo: Universitetsforlaget.
- EYGM Ltd. (2013, August). *Sikringsbokføring - Quo Vadis?* Oslo, Oslo, Norge. Hentet mars 29, 2016 fra [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/EY_Treasury_services/\\$FILE/Nyhetsbrev-EY-Treasury-Services-Sikringsbok.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/EY_Treasury_services/$FILE/Nyhetsbrev-EY-Treasury-Services-Sikringsbok.pdf)
- Fardal, A. (2008, Juni). IFRS under lupen: Finanskrisen gir ny næring til debatten om måling til virkelig verdi. *Magma - Econas tidsskrift for økonomi og ledelse*. Hentet mars 08, 2016 fra <https://www.magma.no/ifrs-under-lupen-finanskrisen-gir-ny-naering-til-debatten-om-maaling-til-virkelig-verdi>
- Fiechter, P. (2011). The Effects of the Fair Value Option Under IAS 39 on the Volatility of Bank Earnings. *Journal of International Accounting Research*, ss. 85-108. Hentet april 25, 2016 fra http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1392207
- Finanstilsynet. (2011). *Periodisk finansiell rapportering - informasjon til tredjelandsutstedere*. Finanstilsynet. Hentet 04 15, 2016 fra http://www.finanstilsynet.no/Global/Venstremeny/Rundskriv_vedlegg/2011/1_kvartal/Rundskriv_10_2011.pdf
- Frait, J., & Komárková, Z. (2013). Loan Loss Provisioning in Selected European Banking Sectors: Do Banks Really Behave in a Procyclical Way? *Finance a Úver*, ss. 308-326. Hentet mai 31, 2016 fra <http://search.proquest.com/docview/1444875975/fulltext/60F15C52F5534555PQ/1?accountid=37265>
- Gaston, E., & Song, I. W. (2014). *Supervisory Roles in Loan Loss Provisioning in Countries Implementing IFRS*. Washington DC: IMF. Hentet april 23, 2016 fra <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2014/wp14170.pdf>

- Gjesdal, F. (2003, 01). Resultatkvallitet anno 2003. *Praktisk økonomi & finans*, ss. 51-81.
Hentet mai 30, 2016 fra
https://www.idunn.no/pof/2003/01/resultatkvallitet_anno_2003
- Gjesdal, F., & Johnsen, T. (1999). *Kravsetting, lønnsomhetsmåling og verdivurdering*. Oslo: Cappelen Akademiske Forlag.
- Gripsrud, G., Olsson, U., & Silkoset, R. (2010). *Metode og dataanalyse: Beslutningsstøtte for bedrifter ved bruk av JMP*. Høyskoleforlaget.
- Grønland, K.-A. (2009, 9). Egenkapitalinstrumenter i aksje- og allmennaksjeselskaper. *Magma - Econas tidsskrift for økonomi og ledelse*. Hentet mars 10, 2016 fra
<https://www.magma.no/egenkapitalinstrumenter-i-aksje-og-allmennaksjeselskaper>
- Hitz, J.-M. (2007). The Decision Usefulness of Fair Value Accounting - a Theoretical Perspective. *European Accounting Review*, ss. 323-362. Hentet mars 03, 2016 fra
<http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09638180701390974>
- Hoogervorst, H. (2015, Juni 29). Historical cost versus fair value measurement: les extêmes se rejoignent. *IASB Speech*. Paris, Frankrike: IFRS Conference. Hentet april 05, 2016 fra <http://www.ifrs.org/alerts/conference/documents/2015/hans-hoogervorst-speech-paris-june-2015.pdf>
- IASB. (2007). *Consequential Amendments to the Framework: Reliability of Measurement*. London: IASB. Hentet mars 19, 2016 fra
<http://www.ifrs.org/Meetings/MeetingDocs/IASB/Archive/Conceptual-Framework/Previous%20Work/CF-0712b10.pdf>
- IASB. (2008). *Reducing Complexity in Reporting Financial Instruments*. London: IASB. Hentet mars 02, 2016 fra http://www.ifrs.org/Current-Projects/IASB-Projects/Financial-Instruments-A-Replacement-of-IAS-39-Financial-Instruments-Recognitio/Discussion-Paper-and-Comment-Letters/Documents/DPReducingComplexity_ReportingFinancialInstruments.pdf
- IASB. (2010). *IFRS.org*. Hentet juni 13, 2016 fra Completing our work to reform financial instruments accounting: <http://www.ifrs.org/news/features/Pages/reform-of-fi-accounting.aspx>

IAS 32 - Financial Instruments: Presentation. International Accounting Standards Board (IASB).

IAS 39 - Financial Instruments: Recognition and Measurement. International Accounting Standards Board (IASB).

IAS 8 - Accounting Policies, Changes in Accounting Estimates and Errors. International Accounting Standard Board (IASB).

IFRS 13 - Fair value measurement. International Accounting Standard Board (IASB).

IFRS 7 - Financial Instruments: Disclosures . International Accounting Standard Board (IASB).

Jacobsen, D. (2005). *Hvordan gjennomføre undersøkelser? Innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. Cappelen Damm Akademisk.

Jaijairam, P. (2013, Januar). Fair Value Accounting vs. Historical Cost Accounting. *Review of Business Information Systems*, ss. 1-6. Hentet mars 13, 2016 fra <http://www.cluteinstitute.com/ojs/index.php/RBIS/article/viewFile/7579/7645>

Jarolim, N., & Öppinger, C. (2012, Oktober). Fair Value Accounting in Times of Financial Crisis. *ACRN Journal of Finance and Risk Perspectives*, ss. 67-90. Hentet mars 14, 2016 fra <http://www.acrn-journals.eu/resources/201201e.pdf>

Johannessen, A., Christoffersen, L., & Tufte, P. (2011). *Forskningsmetode for økonomisk-administrative fag*. Abstrakt forlag.

Johannessen, A., Christoffersen, L., & Tufte, P. A. (2010). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Abstrakt forlag.

Johnsen, A. (2005). God regnskapsskikk i jubileumsåret. *Revisjon og regnskap*, 75(7), ss. 60-68. Hentet mai 25, 2016 fra <http://www.revregn.no/i/2005/9/revisjon-07-jubileum-5>

Kinserdal, F. (2014). Hvordan manipulere med regnskapet. *Magma - Econas tidsskrift for økonomi og ledelse*, ss. 18-25. Hentet 06 10, 2016 fra <https://www.magma.no/hvordan-manipulere-med-regnskapet>

- Korsvold, P. E., & Høidal, G. B. (2012). *Finansiell Risikostyring*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Kvifte, S. (2014, 1). Kritisk blikk på IFRS – misforståelser og utfordringer. *Magma - Econas tidsskrift for økonomi og ledelse*, ss. 44-49. Hentet mars 01, 2016 fra <https://www.magma.no/kritisk-blikk-pa-ifrs-misforstaelser-og-utfordringer>
- Kvifte, S. S., & Johnsen, A. (2008). *Konseptuelle rammeverk for regnskap*. Oslo: Den norske Revisorforening.
- Langli, J. C. (2012). *Årsregnskapet*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Laux, C., & Leuz, C. (2009, August/September). The crisis of fair-value accounting: Making sense of the recent debate. *Accounting, Organizations and Society*, ss. 826-834. Hentet mars 19, 2016 fra <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0361368209000439>
- Madsen, R. (2015, 1). Ny IFRS for finansielle instrumenter. *Magma - Econas tidsskrift for økonomi og ledelse*, ss. 40-46. Hentet februar 06, 2016 fra <https://www.magma.no/ny-ifrs-for-finansielle-instrumenter>
- Magnan, M. L. (2009, 8). Fair Value Accounting and the Financial Crisis: Messenger og Contributor? *Accounting Perspectives*, ss. 189-213. Hentet mars 07, 2016 fra <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1506/ap.8.3.1/epdf>
- Mamelund, E., & Haugnes, T. (2011, Januar). Sikring - redusert kompleksitet. *Revisjon og Regnskap*, ss. 37-38. Hentet mars 12, 2016 fra <http://www.revregn.no/i/2011/1/rr-1-2011-12>
- Miller, M. H., & Modigliani, F. (1958, Juni). The Cost of Capital, Corporation Finance and the Theory of Investment. *The American Economic Review*, ss. 261-297. Hentet februar 27, 2016 fra <https://www2.bc.edu/~chemmanu/phdfincorp/MF891%20papers/MM1958.pdf>
- Nobes, C. (2005). Rules-based Standards and the Lack of Pirncipals in Accounting. *Accounting Horizons*, ss. 25-34. Hentet februar 25, 2016 fra <http://www.econ.upf.edu/docs/seminars/nobes.pdf>

-
- Norsk Hydro. (2015). *Årsberetning og årsregnskap 2014*. Hentet fra http://www.hydro.com/upload/Annual_reporting/annual_2014/downloadcenter/Reports/03_Financial_Statements_and_Board_of_Directors_report_2014_NO.pdf
- Norsk Regnskapsstiftelse. (2014). *Hørings svar til: Discussion Paper, DP/2013/1 A Review of the Conceptual Framework for Financial Reporting*. Oslo: Norsk Regnskapsstiftelse. Hentet mai 23, 2016 fra <http://wpstatic.idium.no/www.regnskapsstiftelsen.no/2015/04/H%C3%B8ringssvar-IFRS-2014.pdf>
- Novoa, A., Scarlata, J., & Solé, J. (2009). *Procyclicality and Fair Value Accounting*. IMF (Working Paper). Hentet juni 03, 2016 fra https://books.google.no/books?hl=no&lr&id=SYHM_ud7NYMC&oi=fnd&pg=PA3&dq=procyclical+fair+value+novoa&ots=Lc9-iNebvC&sig=eXcN2TIFM12Boq0rpRinuWxSuic&redir_esc=y#v=onepage&q=procyclical%20fair%20value%20novoa&f=false
- Orkla. (2015). *Årsrapport 2014*. Hentet fra <http://www.orkla.no/content/download/97333/18742269/version/3/file/Orkla+%C3%85rsrapport+2014.pdf>
- Penman, S. (2007). Financial reporting quality: is fair value a plus or a minus? *Accounting and Business Research*, ss. 33-44. Hentet mai 30, 2016 fra <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/00014788.2007.9730083>
- PWC. (2014). *Financing transactions: debt, equity and the instruments in between*. London: SEC. Hentet fra <https://www.pwc.com/us/en/cfodirect/assets/pdf/accounting-guides/pwc-guide-financing-transactions-debt-equity-second-edition-2015.pdf>
- Reitgruber, W. (2015, Januar). IFRS 9, Chance and Challenge for Credit Risk Modelling. (C. Vinall, Intervjuer) Hentet april 14, 2016 fra http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2636669
- Rimstad, K. (2013). *IFRS børsnoterte banker*. Oslo: Ernst & Young AS. Hentet februar 19, 2016 fra <http://docplayer.no/1348796-Ifrs-borsnoterte-banker.html>

- Ronen, J. (2008, Juni). To Fair Value or Not to Fair Value: A Broader Perspective. *ABACUS - A Journal of Accounting, Finance and Business Studies*, ss. 181-208. Hentet mars 01, 2016 fra http://people.stern.nyu.edu/jronen/articles/Fair_Values.pdf
- Rossi, A., Bichisao, G., & Campolongo, F. (2002). *Hedge Accounting within IAS 39*. Luxembourg: European Investment Bank. Hentet juni 07, 2016 fra <https://www.econstor.eu/dspace/bitstream/10419/45267/1/656501065.pdf>
- Stenheim, T. (2008). Virkelig verdi - et utfordrende måleattributt. *Magma - Econas tidsskrift for økonomi og ledelse*, ss. 101-108. Hentet juni 13, 2016 fra <https://www.magma.no/virkelig-verdi-et-utfordrende-maaleattributt>
- Stenheim, T., & Madsen, D. (2014, 04). Forsiktig regnskapsrapportering - hva og hvorfor? *Praktisk økonomi & finans*, ss. 356-366. Hentet mai 31, 2016 fra https://www.idunn.no/pof/2014/04/forsiktig_regnskapsrapportering_-_hva_og_hvorfor
- Strouhal, J. (2015). Historical Costs or Fair Value in Accounting: Impact on Selected Financial Ratios. *Journal of Economics, Business and Management*, 3(5), ss. 560-564. Hentet april 30, 2016 fra <http://www.joebm.com/papers/246-M10020.pdf>
- Telenor. (2015). *Årsrapport 2014*.
- Walton, P. (2004, September). IAS 39: Where Different Accounting Models Collide. *Accounting in Europe*, ss. 5-16. Hentet april 03, 2016 fra <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/0963818042000262711>
- Whittington, G. (2008). Harmonisation or discord? The critical role of the IASB. *J. Account. Public Policy*, ss. 495-502. Hentet februar 21, 2016 fra <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0278425408000963>
- Ødegaard, B. A. (2000, Mars). Derivater og finansiell risikostyring. *Praktisk Økonomi og Finans*, ss. 55-65. Hentet mars 02, 2016 fra http://www1.uis.no/ansatt/odegaard/publications/risikostyring_derivater/artikkel.pdf